ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

ROČNÍK 8 VOLUME • 1961 • ČÍSLO 3-4 NUMBER

MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU
A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

Vydáva: Slovenský ústav, Cleveland, Ohio—Rím
Published by: Slovak Institute, Cleveland, Ohio—Rome

Predseda: Osv. pán Teodor J. Kojiš, OSB, opát
Kláštora sv. Andreja-Svorada

President: Rt. Rev. Abbot Theodore G. Kojiš, O.S.B., St. Andrew's Abbey

Rediguje
Mikuláš Šprinc

VYCHODÍ ŠTYRI RAZY DO ROKA.

PREDPLATNÉ:

USA A CANADA	$5.00
INÉ KRAJINY	$4.00

REDAKCIA:
MIKULÁŠ ŠPRINC
28700 EUCLID AVE.
WICKLIFFE, OHIO, USA

Administrácia:

REVUE MOST
Slovak Institute
2900 East Boulevard
Cleveland 4, Ohio, USA

OBSAH

Msgr. Štefan Náhalka. **Osudy "Memoranda národa slovenského" vo Viedni** — 97

J. M. Kirschbaum. **Prof. D. Čiževsky — Ukrainian expert in Slovak literature** — 109

Karol Strmeň. **A predsa zúfať nebudem nikdy** — 121

Karol Strmeň. **Rím** — 121

Prof. Dr. Jozef Dieška. **Dostojevskij a katolicizmus** — 122

Tino Berko. **Jubileum majstra slovenskej hudby** — 133

José Garcia Nieto. **Ďakujem, Pane . . .** — 139

Michal Šramo. **Ozveny slobodnej slovenskej vedy** — 140

Michal Lacko SJ. **Rím a Slovensko** — 147

Karol Strmeň. **List básnikovi** — 165

František Škoda, S.T.D. **Trest smrti** — 167

ROZHĽAD

J. M. Kirschbaum. **Na okraj našich cudzojazyčných publikácií o Slovensku** — 177

Marian Žiar. **Kardinál Alexander Rudnay** — 179

(Pokračovanie na 3. strane obálky)

ČÍSLO 3–4
No. 3–4

MOST

ROČNÍK VIII.
VOL. VIII

OSUDY "MEMORANDA NÁRODA SLOVENSKÉHO" VO VIEDNI

Príspevok ku memorandovej storočnici na základe úradných dokumentov

Msgr. Štefan Náhalka

Pred sto rokmi vystúpili Slováci na verejnosť ako celok, ktorý si je povedomý toho, že je osobitným národom a že mu ako národu prislúchajú určité práva. Svoje žiadosti predložili v dokumente, ktorý prešiel do histórie ako *Memorandum národa slovenského.*

Udalosti okolo "Memoranda" sú dobre známe, preto sa nemienime o nich podrobnejšie rozpisovať. Zaznamenávame ich len zbežne, aby sme nadobudli rámec, do ktorého treba zasadiť dokumenty, svedčiace o osudoch "Memoranda" na viedenskom cisársko-kráľovskom dvore.

Z iniciatívy popredných slovenských národovcov zišlo sa v dňoch 6. a 7. júna 1861 v Turčianskom Sv. Martine zhromaždenie, počítajúce okolo 6000 ľudí z rozličných krajov Slovenska "ku porade a usporiadaniu žiadostí Slovákov".(1) Zhromaždenie pod predsedníctvom Jána Francisciho prijalo *"Memorandum národa slovenského k Vysokému snemu krajiny uhorskej, obsahujúce žiadosti národa slovenského, cieľom spravodlivého prevedenia a zákonom krajinským zabez-*

1) Tak formulovalo mesto Turč. Sv. Martin svoje pozvanie "všetkých národovcov slovenských v Uhrách" na zhromaždenie na deň 6. júna 1861. Porovnaj Svetozár Hurban Vajanský, **Život Štefana Moysesa**, Sobr. diela, zv. 15., Turč. Sv. Martin 1935, str. 89.

pečenia rovnoprávnosti národnej v Uhrách . . ."(2) Deputácia, čiže vyslanectvo, vyslané do Budapešti, malo podľa rozhodnutia zhromaždenia predložiť "Memorandum" snemu, ale sa dostalo len ku podpredsedovi snemu, Kolomanovi Tiszovi. Keďže cisár rozpustil uhorský snem 22. augusta 1861, "Memorandum" sa na určené miesto v Budapešti nedostalo.

Slováci sa teda rozhodli, že predložia "Memorandum" priamo cisárovi Františkovi Jozefovi vo Viedni. V tom čase ako jasný meteór na oblohe slovenského národného života zjavuje sa banskobystrický biskup Štefan Moyses a podujíma sa sám osobne viesť deputáciu pred cisára. Počiatkom decembra 1861 zišli sa početní povedomí Slováci do Viedne. Biskup Moyses prišiel tam 2. decembra. Na poradách bol zostavený nový prosbopis. "Memorandum" v originálnom slovenskom znení i v preklade do nemeckej reči bolo priložené ako doklad.(3) Prosbopis má dátum 6. decembra a podpísalo ho 56 Slovákov s Moysesom na čele, kým "Memorandum" má iba 16 podpisov. V podstate však prosbopis obsahuje v stručnejšej forme požiadavky, vyslovené v "Memorande". Okrem toho Moyses napísal osobitný list, ktorým odporúčal prosbopis a žiadal nápravu hlavne ohľadom vyučovacej reči na školách. List má dátum 5. decembra 1861 a podpísal ho sám Štefan Moyses. Obidva dokumenty sú, samozrejme, písané po nemecky a ich originály sú dnes v Budapešti.

Cisár prijal 12. decembra 1861 deputáciu, počítajúcu 8 Slovákov, vybraných z oných 56 podpisovateľov prosbopisu. Moyses predniesol pred cisárom reč a odovzdal mu svoj list, prosbopis a prílohy.(4) Cisár ústne uistil Slovákov, že ich žiadosti a sťažnosti vezme do úvahy; sľúbil, že v školských veciach čím skorej nariadi urobiť nápravu, ostatné veci dá preskúmať a bude dbať, aby sa im podľa možnosti vyhovelo.

Čo nasledovalo po tejto formálne podarenej audiencii? Slovenská deputácia mohla odísť z Viedne s povedomím, že urobila všetko, čo bolo v jej moci. O osudoch "Memoranda", zvýrazneného v prosbopise 56 Slovákov, nám hovoria viaceré

2) Citované podľa "Memoranda", vytlačeného v "Tlačiarny kr. uhor. univerzity v Budíne 1861".

3) Slovenské znenie, priložené ku prosbopisu, je exemplár, vydaný tlačou v Budíne 1861. Nemecký preklad je v rukopise.

4) Okrem "Memoranda" bol priložený aj návrh na riešenie slovenských požiadaviek.

dokumenty Dvorného a Štátneho archívu vo Viedni. Uverejňujeme z nich v slovenskom preklade tie, ktoré zachytávajú rozhodujúce stanoviská Viedne samej alebo Viedne, ovplyvnenej Budapešťou.

I. Viedenská cisárova kancelária podáva po preštudovaní prosbopisu Slovákov a Moysesovho listu cisárovi už 16. decembra 1861 spis tohto znenia:

VÝKLAD

o podaní slovenskej deputácie a banskobystrického biskupa Moysesa.

Žiadosť, ktorú Vášmu Veličenstvu odovzdala deputácia hornouhorských Slovákov, obsahuje okrem obšírneho líčenia útlaku a utrpení, ktoré títo vytrpeli od maďarských držiteľov moci, nasledujúce prosby:

1. aby uhorskí Slováci, ako to už prv uhorské zákony pripúšťali, tak ako Rusi, Rumuni a Srbi, boli uznaní za osobitný národ Uhorska a aby tie územia, ktoré tento národ v súvislých masách obýva, zvlášť v župách: Bratislava, Nitra, Tekov, Trenčín, Hont, Zvolen, Turiec, Orava, Novohrad, Liptov, Gemer, Spiš, Šariš, Abauj a Turňa, boli uznané a zriadené ako osobitné hornouhorské okolie;

2. aby toto okolie, ako integrujúca časť Uhorska, bolo síce podriadené jednak všeobecnému uhorskému snemu, jednak najvyšším uhorským vrchnostiam, ale aby malo, podobne ako Jazygovia, Rumuni, Hajdúsi a 16 spišských miest, aj svoje vlastné národné zastupiteľstvo, politickú, administratívnu a súdnu správu 1. a 2. inštancie;

3. aby sa na poradách a rokovaniach tak v politicko-administratívnych ako súdnych záležitostiach v tomto okolí užívala výlučne ľudová slovenská reč, ale s výnimkou oných máloktorých miest inej národnosti, ktorých uvedené záležitosti by sa vybavovali nerušene v reči väčšiny;

4. aby na školách tohto okolia mohol slovenský národ slobodne rozhodovať v rámci všeobecných školských predpisov.

Týmto prosbám by sa malo vyhovieť prostredníctvom privilégia (v návrhu priloženého) z najvyššej plnej moci. Napokon sa v prosbopise predkladajú sťažnosti na stenčovanie predtým obvyklého a zákonom zaručeného lacnejšieho užíva-

nia soli, ďalej na nesprávne vyberanie daní z katastrálnych pozemkov, napokon na úplný nedostatok železníc a aj v tomto sa prosí náprava.

Podanie biskupa Moysesa sa prihovára za predchádzajúce prosby a prosí o zákroky proti maďarizačným snahám v školských a vyučovacích veciach.

DOBROZDANIE JEHO CISÁRSKEJ VÝSOSTI:

Keďže Vaše Veličenstvo najvyššími výnosmi z 20. októbra 1860 znovu zriadilo kráľovskú uhorskú dvornú kanceláriu, sotva môže byť z najvyššieho trónu bez predbežného vypočutia v tejto dôležitej veci vydané rozhodnutie, ktoré by siahalo na uhorské štátoprávne pomery, — nasledovalo by teda, žeby vyššie uvedené prosby mali byť priamo najvyšším trónom bezpodmienečne odmietnuté, ale proti tomu sú, zdá sa, vážne dôvody.

Pod 1., 2. a 3. označené prosby deputácie dotýkajú sa bezpochyby štátoprávneho poľa a teda môže sotva niečo iného nasledovať, ako predložiť podané žiadosti kráľovskej uhorskej dvornej kancelárii na vyjadrenie.

Nakoľko sa potom body 3. a 4. týkajú otázok reči a verejného vyučovania, treba poznamenať, že to sú veci, o ktorých Vaše Veličenstvo ráčilo v najvyššom vlastnoručnom prípise z 20. októbra 1860 vydať výslovné najvyššie smernice. Týmito smernicami bola síce uhorská(5) reč znovu ustanovená za rokovaciu a úradnú reč všetkých politických a súdnych vrchností vo vnútornej službe ako aj vo vzájomnom styku, ale súčasne sa nariaďuje, aby mestské a vidiecke obecné úrady mali slobodnú voľbu obcovacej reči pre svoje obecné, cirkevné a školské záležitosti a na župnomestských i obecných rokovaniach aby sa ponechalo každému na vôľu používať každú v krajine obvyklú reč a v každej z týchto rečí podávať vrchnostiam žiadosti, ktorých vybavenie sa má uskutočniť v tej istej reči, aby napokon súdne a politické správne

5) Na tomto i na iných miestach užívajú dokumenty výraz "ungarische Sprache" na označenie maďarskej reči. Toto stotožňovanie uvedených dvoch výrazov, ktoré prešlo do svetových rečí, v dnešnom Maďarsku (Ungarn) nemá nepriaznivých dôsledkov. V bývalom Uhorsku, kde žili viaceré národnosti, sa časom došlo v línii "Uhorsko, uhorská reč, uhorský národ" ku zaznávaniu nemaďarských rečí a národov.

úrady vyhotovovali všetky nariadenia a rozkazy, ktoré sa týkajú priamo obcí, v tej reči, čo je rokovacou rečou v ich obecných záležitostiach.

Zdá sa, že týmto najvyšším predpisom nebolo zo strany vrchností v slovenských župách Uhorska vyhovené; a preto by sa malo už teraz dôrazne prikázať presné zachovávanie týchto najvyšších predpisov.

Pomocou tohto najvyššieho rozkazu vyhovelo by sa podľa možnosti aj 4. bodu, keďže vyššie spomenutý vlastnoručný prípis neobsahuje uvedené opatrenia len o obcovacej reči v obecných, cirkevných a školských záležitostiach, ale aj pokiaľ ide o vyučovaciu reč na gymnáziách nariaďuje, aby sa vypočuli príslušní cirkevní hodnostári a politické vrchnosti, ďalej sám učiteľský sbor týchto učebných ústavov o otázke, či a aké zmeny sa javia nevyhnutnými alebo žiaducimi v reči, ktorá je na nich (t. j. ústavoch — vlastná poznámka) obvykle vyučovacou rečou a aby sa potom návrhy bezodkladne predložili cestou uhorskej dvornej kancelárie Vášmu Veličenstvu.

Napokon čo sa týka sťažností na cenu soli, na daň z katastrálnych pozemkov a na nedostatok železníc, uhorský dvorný kancelár by mal byť vyrozumený, aby v tomto prípade podal Vášmu Veličenstvu dobrozdanie v dorozumení s ministrom financií a prípadne s ministrom obchodu.

Prvá časť tohto výkladu obsahuje stručný súhrn prosbopisu Slovákov a Moysesovho listu. Výklad podáva v podstate verne žiadosti a sťažnosti slovenskej deputácie. Pozoruhodný je návrh na riešenie slovenskej otázky, ktorý deputácia tiež predložila. Žiada, aby cisár vyhovel žiadostiam slovenského národa priamo, zo svojej najvyššej moci osobitným privilégiom. Chcela tak obísť rozhodovanie maďarských vrchností, o ktorom dobre vedeli, že by bolo Slovákom nepriaznivé.

Druhá časť výkladu, ktorý dostal cisár od svojej kancelárie, obsahuje právnický posudok slovenských žiadostí a návrh na to, ako má s nimi cisár naložiť. Žiaľ, snaha Slovákov dosiahnuť priamo od cisára pomoc a vyriešenie svojich spravodlivých požiadavkov bola pochovaná poukazom na tak zvaný Októbrový diplóm z 20. októbra 1860, ktorý zaručoval Maďarom privilegované postavenie v Uhorsku, hoci pamätá aspoň na rečové práva nemaďarských národov. Cisárovi sa

teda navrhuje, aby najprv vypočul maďarskú dvornú kanceláriu, a to práve o najväžnejších slovenských požiadavkách: uznania osobitného slovenského národa, slovenského okolia s vlastným zastupiteľstvom a vlastnou správou ako aj so slovenskou úradnou rečou. Výklad pripúšťa, že maďarské vrchnosti v slovenských župách nezachovávajú cisárove nariadenia v prospech nemaďarských národností. Navrhuje tiež, aby sa energicky žiadalo dodržiavanie týchto nariadení. Ale podstatu slovenských žiadostí robí z á v i s l o u od maďarských vrchností. Rozkazom zachovávať cisárove nariadenia z októbra 1860 chce riešiť aj požiadavky Slovákov, ktoré sa týkali školských vecí. Už tento Výklad teda podstatne zužuje slovenské nároky, ktorým možno vyhovieť, na školské a jazykové záležitosti a aj tie sa usiluje vtiesnať do dovtedy vydaných predpisov.

II. Cisár sa zariadil podľa návrhov Výkladu a už 18. decembra 1861 posiela *Najvyšší vlastnoručný prípis* uhorskému dvornému kancelárovi. Prípis v slovenskom preklade znie:

V prílohe dostanete dve podania, jedným z nich predniesla mi deputácia zo slovenských žúp Uhorska sťažnosti a prosby tamojšieho slovenského obyvateľstva a druhým rím. kat. biskup z Banskej Bystrice prihovára sa za splnenie oných prosieb so zvláštnym zreteľom na vyučovacie pomery v jeho diecéze.

Poverujem Vás, aby ste po vypočutí Môjho uhorského miestodržiteľa skoro podali dôkladne uvážené dobrozdanie o 4 bodoch, obsiahnutých v týchto podaniach, a dávam vám pokyn priamo zariadiť potrebné veci, aby sa bez akéhokoľvek odkladania odpomohlo sťažnostiam, ktoré sa týkajú rokovacej reči v obecných, cirkevných a školských záležitostiach, potom vyučovacej reči na gymnáziách primerane Môjmu vlastnoručnému prípisu z 20. októbra predošlého roku, ktorý bol poslaný vášmu predchodcovi a ktorého najvernejšie zachovávanie vám vôbec ukladám za zvláštnu povinnosť.

Okrem toho treba Mi svojho času, po obvyklých vypočutiach Môjho ministra financií a prípadne Môjho ministra obchodu, oznámiť dobrozdanie o prednesených sťažnostiach vo veci ceny soli, daní z katastrálnych pozemkov a o nedostatku železníc.

Týmto "najvyšším rozhodnutím" cisára sa slovenské žia-

dosti dostali prakticky do rúk Maďarov. To znamenalo dlhé preťahovanie a za vtedajších pomerov v Uhorsku vlastne len hľadanie formy, akou žiadosti zamietnuť. Veľmi zreteľne to dosvedčuje ďalší dokument, ktorý podáva cisárovi správu o tom, čo urobila uhorská dvorná kancelária a iné príslušné uhorské vrchnosti so slovenskými požiadavkami.

III. Cisárova kancelária sa zaoberá so žiadosťami Slovákov, predloženými deputáciou 12. decembra 1861, naposledy až 14. februára 1863. Podáva cisárovi na základe správy uhorskej dvornej kancelárie výklad tohto znenia:

Výklad... o správe uhorskej dvornej kancelárie z 3. septembra 1862 Z 13166, vzťahujúcej sa na najvyšší vlastnoručný prípis z 18. decembra 1861, vo veci zhodnotenia nižšie uvedenej žiadosti, podanej slovenskou deputáciou o odpomoc rozličným sťažnostiam slovenského obyvateľstva Horného Uhorska, ako aj vo veci žiadosti biskupa Moysesa o zreteľ na slovenčinu pri reorganizovaní školstva v Uhorsku.

56 Slovákov prosí v mene slovenského obyvateľstva Horného Uhorska, bez toho žeby priložili splnomocnenie, s poukazom na bývalé zákonodarstvo a na vytrpené zanedbávanie ich národného a hmotného života: 1. uznať Slovákov ako osobitný národ Uhorska a utvoriť pre tento kmeň vlastné hornouhorské slovenské okolie, 2. tomuto okoliu, podobne ako dištriktom Jazygov a Rumunov, Hajduchov a spišských miest, zabezpečiť vlastnú národnú správu a osobitnú politickú i súdnu vrchnosť, 3. zaviesť slovenčinu ako úradnú reč v tomto okolí a 4. zabezpečiť slovenskému národu slobodné rozhodovanie o tamojších školách. Sťažujú sa okrem toho na stenčovanie užívania lacnej soli, na nesprávne vyberanie daní z katastru a na nedostatok železníc a žiadajú tiež vlastný znak a uznanie slavianskych apoštolov Cyrila a Metoda za svojich patrónov.

Podanie banskobystrického biskupa Moysesa obsahuje sťažnosti proti zavedeniu uhorskej reči do ľudových škôl, ako aj proti vedeniu vyučovania na gymnáziách.

Komisia, zriadená pod predsedníctvom dvorného radcu Priwitzera na vyšetrenie týchto sťažností, je rozhodne proti v 1. žiadanému utvoreniu zvláštneho slovenského okolia, vysvetľujúc proti tomu stojace zákonné a politické dôvody. Náhľad, že takéto opatrenie by neuspokojilo, že by viedlo ku

komplikáciám, uvoľnilo by jestvujúce púto a ohrožovalo by vykonávanie moci, si osvojuje Váš miestodržiteľ a tiež dvorná kancelária. — S poukazom na rozhodnutie už vydané 27. júla 1862(6), prosí dvorná kancelária, aby sa otázka o utvorení slovenského okolia považovala za skončenú a aby sa na rozhodnutia tohto vlastnoručného prípisu o rokovacej reči pre Rumunov smeli vzťahovať aj na Slovákov.

Čo sa týka sťažností banskobystrického biskupa, dvorná kancelária poznamenáva, že ďalšie opatrenie v tomto smere odpadá, keďže medzitým bola na tamojšom gymnáziu zavedená ako vyučovacia reč slovenčina. — Čo sa týka žiadaných odpomocí vo veci ceny soli, železníc, katastru, zdá sa, že sú len preto spojené s vyššie uvedenými národnostnými žiadosťami, aby pre toto posledné, keďže sa táto odpomoc všeobecne žiada, podpísaní dosiahli odpomoc oným (žiadostiam — vlastný doplňok), ktorým by sa bolo odoprelo vyhovenie inakšie neoprávneného nároku.

Zatiaľ čo dvorná kancelária bude o týchto 3 prosbách rokovať s ministrom financií a s ministrom obchodu, prosí, aby sa toto vyšetrovanie, ktoré sa týka opatrenia o slovenskej vyučovacej reči s najvyšším schválením vzalo na najvyššie vedomie.

Na základe návrhov, prerokovaných v štátnej rade, obsiahnutých v protokole zasedania z 20. októbra 1862 Z 793/ St. 862 a tiež uvážených v ministerskej rade podľa protokolu zasedania z 29. januára, prosím Jeho cisársku Výsosť o priložené konečné rozhodnutie.

Na prvý pohľad je jasný rozdiel medzi Výkladom, ktorý dostal cisár 16. decembra 1861 na základe žiadostí Slovákov bez predbežných posudkov Maďarov a týmto Výkladom, ktorý predchádza záverečné riešenie slovenských vecí.

Žiadosti slovenského obyvateľstva, ktoré boli prijaté na

---

6) Dokument z 27. júla 1862 hovorí: "Čo sa týka rokovacej reči obcí, treba zásadne onú reč považovať za rokovaciu obecnú reč, ktorou hovorí absolútna väčšina obce." Pre prípadné spory nariaďuje riadiť sa štatistickými údajmi, poťažne dať rozhodovať o spore stoličnému sudcovi.

Zároveň "Najvyšším rozhodnutím" poveruje cisár uhorskú dvornú kanceláriu, aby vypracovala návrh zákona, ktorým "budú práva obyvateľov neuhorskej (t. j. nemaďarskej — vlastná poznámka) reči Môjho uhorského kráľovstva so zreteľom na ich reč a národný vývin určené a zrejme uplatnené".

martinskom národnom zhromaždení, teda v určitom zmysle plebiscitom povedomých Slovákov, sa označujú za podujatie 56 ľudí, ktorí síce vystupujú v mene slovenského obyvateľstva Horného Uhorska, ale nedokazujú, žeby mali na také zastupovanie aj poverenie. Tým sa podstatne mení váha slovenských žiadostí. Zmalicherňujú sa, aby sa mohli ľahšie odmietnuť.

Pozoruhodné je, že z maďarských prameňov sa prosbopisu Slovákov pripisuje aj žiadosť o vlastný znak a o uznanie slavianskych apoštolov za národných patrónov. Slovákom len na česť môže slúžiť toto konštatovanie maďarských vrchností, ktoré pochádza zaiste z toho, že aj na Slovensku sa v tom čase hovorilo o miléniu príchodu sv. apoštolov, ako vieme z iných prameňov. V skutočnosti však maďarské vrchnosti poukazujú na tieto dve veci preto, aby postavili slovenský prosbopis do nepriaznivého svetla prílišného vyhraňovania sa Slovákov za osobitný národ (vlastný znak), a to ešte so slavianskou inšpiráciou (slavianski apoštoli ako národní patróni), ktorá zaváňa zle poznačeným panslavizmom.

Maďarské vrchnosti zriadili zvláštnu komisiu, ktorá sa mala zaoberať žiadosťami Slovákov. Komisia označuje požiadavok slovenského okolia za vec, ktorá je protizákonná a proti ktorej hovoria aj politické dôvody. Uhorský miestodržiteľ aj uhorský dvorný kancelár pridávajú ešte protidôvody praktického rázu. Tak teda všetky príslušné inštancie žiadajú cisára o zamietnutie podstaty slovenských žiadostí: uznanie osobitného slovenského národa a vymedzeného slovenského okolia s vlastnou správou a rokovacou slovenskou rečou. Jedine otázka vyučovacej reči prešla, a to preto, lebo o tej veci už boli prv vydané rozhodnutia. Aj pre Slovákov sa teda pripúšťa to, čo sa už muselo pripustiť pre Rumunov. V tom zmysle sa aspoň formálne vyhovuje požiadavkám, ktoré predostrel Moyses o školstve.

Skutočne prekvapuje kombinácia, ktorú utvorili maďarské vrchnosti medzi národnými požiadavkami Slovákov a medzi ich prosbami sociálneho rázu. Uznáva sa, že sťažnosti Slovákov v sociálnych veciach sú oprávnené. Sľubuje sa, že dvorná kancelária bude rokovať s príslušnými ministrami o týchto požiadavkách. Ale zároveň sa tvrdí, že vraj neoprávnené žiadosti Slovákov boli naschvál spojené so sociálnymi, aby tak ľahšie prešli. Nielen že sa slovenské nároky neuzná-

vajú za oprávnené, ale Slovákom sa pripisuje aj nesprávna taktika pri dosahovaní týchto vraj neoprávnených žiadostí.

Napokon sa cisárovi predkladá konečnoplatné riešenie celej slovenskej otázky, ktoré je pre nás skutočne zaujímavé.

IV. Spolu s Výkladom zo 17. februára 1863 bol cisárovi predložený aj *Návrh na najvyššie rozhodnutie.* V Štátnom archíve vo Viedni sa zachovali dva dokumenty tohto "Návrhu". Písané sú odlišným rukopisom. Jeden z týchto návrhov je poopravený a podľa toho určite bol prvým. Druhý, ktorý bol definitívnym, obsahuje len prvú časť, a to menšiu, z pôvodného návrhu. Uvádzame obidva dokumenty. Rozlíšime ich tým, že časť, ktorá je len v prvom dokumente, bude vytlačená v užšom stĺpci:

NÁVRH NA NAJVYŠŠIE ROZHODNUTIE

Keďže pre župy Môjho uhorského kráľovstva, obývané obyvateľmi slovenskej reči schvaľujem použitie rozhodnutí, vzťahujúcich sa na rokovaciu reč rumunských obcí, vydaných Mojím vlastnoručným prípisom z 27. júla 1862, ostatný obsah tohto Výkladu ako aj opatrenia urobené o slovenčine ako vyučovacej reči beriem na vedomie a schvaľujem.

predsa však Moja uhorská dvorná kancelária najnovšie má mať ohľad na prosby Slovákov, vyslovené v predloženej žiadosti pri vypracovaní návrhu zákona, ktorý sa Mi má predostrieť v zmysle Môjho vlastnoručného prípisu z 27. júla 1862 o obyvateľoch neuhorského jazyka v Uhorsku.

Medzitým však treba pri obsadzovaní politických a súdnych úradov v slovenských župách, ako aj služobných miest ústredných úradov Môjho uhorského kráľovstva, prípadne v príslušných návrhoch na obsadzovanie miest brať do povahy slovenskú národnosť.

Druhý definitívny návrh na konečné rozhodnutie vôbec neobsahuje text vysádzaný v užšom stĺpci a jeho posledný odsek je podčiarknutý hrubou svislou čiarou. Pritom obidva dokumenty sú označené rovnakým dátumom. To znamená, že tesne pred predložením konečného rozhodnutia cisárovi prišiel zásah, ktorý zredukoval úradnú odpoveď na slovenské žiadosti na skutočné minimum. Uznáva sa im jedine právo na vlastnú rokovaciu reč podľa cisárskeho rozhodnutia vy-

daného pre Rumunov. Zo strany Viedne sa teda dosiahlo "Memorandom" a v jeho duchu podniknutými akciami predsa len viac ako v Budapešti, kde "Memorandum" jednoducho zapadlo bez akéhokoľvek pozitívneho výsledku zo strany maďarských vrchností. No výsledok, dosiahnutý vo Viedni je minimálny a jeho uplatnenie bolo aj naďalej závislé od maďarských činiteľov, čo znamenalo v ďalšom vývine slovenských dejín zánik všetkých konkrétnych vymožeností, dosiahnutých od vládnych činiteľov.

I keď je tomu tak a i keď Slováci nedosiahli "Memoradom" a prosbopisom žiadané splnenie svojich spravodlivých nárokov, význam "Memoranda" siaha ďaleko za úradné cisárske povolenie.

Po národnej stránke "Memorandum" dosiahlo veľa. Slovenská societa si nielen uvedomuje, že je samobytným národom, ale vystupuje tak aj pred najvyššími fórami a domáha sa primeraných práv. V príprave "Memoranda", pri rokovaní o ňom v Turčianskom Sv. Martine, pri jeho uplatňovaní v Pešti i vo Viedni kryštalizovala jednota slovenského národa a utužovala sa jednak medzi jeho povedomými členmi i zložkami (napr. medzi katolíkmi a evanjelikmi), ale aj medzi vedúcimi národného života a slovenskou pospolitosťou. Sociologický dosah "Memoranda" v slovenskom národe bol teda trvalým prínosom ku rastu národného sebavedomia a národnej jednoty.

V politickom ohľade "Memorandum" nemalo žiadaný úspech. Nedosiahlo sa formálne uznanie osobitosti slovenského národa a slovenského okolia, ani z toho vyplývajúcich dôsledkov. I keď okolnosti boli také, že politickí vládcovia si mohli dovoliť odmietnuť spravodlivé slovenské požiadavky, udalosti okolo slovenského "Memoranda" boli dôležitým politickým dejstvovaním Slovákov.

Politický program "Memoranda" — dnes, pravda, hodne prekonaný nielen samozrejmým uznávaním slovenského národa, ale aj nárokom Slovákov na všetky atribúty plnoprávneho života — bol vo vtedajších daných okolnostiach realistický a veľký.

Zvlášť by bolo treba zhodnotiť metódu politickej akcie Slovákov v súvislosti s "Memorandom". Predkladajú ho zhromaždeniu v Turčianskom Sv. Martine na schválenie, dožadujú sa v ňom rovnoprávnosti aj pre iné národy, nechcú krivdiť

ani Mad'arom. Ide o jednoznačne demokratický postup vysokej etickej hodnoty, ktorý, žiaľ, nie je dostatočne ocenený a využitý ani zo strany samotných Slovákov.

Za dnešných okolností vo vlasti Slovákov treba si pozorne povšimnúť aj *sociálny dosah memorandových akcií Slovákov.* Ide o starostlivosť o širokú pospolitosť, a to aj v takých veciach, ako sú cena soli, pozemkové dane a potreba železníc. Deputáciu ku cisárovi viedol biskup Moyses a za "Memorandum" i za prosbopis Slovákov sa svojimi podpismi zasadzovalo veľa katolíckych i evanjelických kňazov. Je to jeden z dlhej série faktov, ktoré dokazujú lživosť dnešnej komunistickej propagandy proti kňazom na Slovensku.

Kultúrny význam memorandových podujatí záležal v domáhaní sa vzdelania a rodnej reči, teda vo forme, ktorá je prirodzená a prístupná ľudu. Išlo o odstránenie násilnej a protiprirodzenej mad'arizácie, ktorá — podľa Moysesovho výroku pred cisárom — "vedie k večnej nevedomosti a zhovädeniu".(7) V memorandovom pohybe dostala popud aj myšlienka na založenie Matice slovenskej.

V náboženskom ohľade "Memorandum" svojím obsahom dosvedčuje obsahom i postupom s ním hlboké náboženské presvedčenie jeho osnovateľov a pracovníkov za jeho uplatnenie. Zvlášť treba zdôrazniť harmonickú prácu katolíkov a evanjelikov za dosiahnutie spoločných záujmov. Niet ani stopy po vedomí národnej nadradenosti evanjelikov, ani o uzavretosti katolíkov.

Majestátne sa vyníma z víru udalostí postava katolíckeho biskupa Moysesa, ktorý sa ujíma s hrdinskou veľkodušnosťou ťažkej slovenskej kauzy a so šľachetnou dôslednosťou ide brániť záujmy svojho ľudu na najvyššie miesta. Nežičlivci slovenského národa a hlavne renegáti, ako to Moyses sám poznamenáva, ho očerňovali svojimi útokmi v tlači, ale zato slovenský ľud ho zasypal množstvom pozdravných adries, ktoré mu vyjadrovali vďačnosť a úctu, lebo vďaka neskonalá patrí zo zdravého slovenského srdca každému, kto je za spravodlivosť pre tých, čo znášajú krivdu. Moyses sa stal symbolom dejinnej epochy, ktorá znamenala jednotu národa a šľachetný boj za pravdu a spravodlivosť.

---

7) Tieto tvrdé slová použil Moyses vo svojom prejave pred cisárom. Porovnaj Svetozár Hurban Vajanský, cit. dielo, str. 102.

PROF. D. ČIŽEVSKY — UKRAINIAN EXPERT IN SLOVAK LITERATURE

(A new chapter in Slovak-Ukrainian cultural relations)

By J. M. Kirschbaum

Slovak-Ukrainian cultural relations go back to the beginning of the nineteenth century, or, in other words, to the beginning of national revival of Slavic peoples. Having in common not only their racial origins but also similarity of historical experiences marked by continuous foreign domination (with the exception of short periods of their independence), Slovaks and Ukrainians were not merely good neighbors but two Slavic peoples who strived during the long centuries for the same ideal of cultural and social freedom and national independence.

An outstanding role was played in the Slovak-Ukrainian relations by P. J. Šafárik, whose scholarly works, as admitted by the great Ukrainian poet Taras Ševčenko, had an indisputable influence on the Ukrainian national revival. Šafárik did even more because he was the first to acquaint Western Europe with the Ukrainian language, literature, folkfor, ethnic boundaries, etc., and educated two outstanding Slavists of Ukrainian origin — O. Bod'anskyj and I. Sreznevskyj. Šafárik's relations with J. Vahylevyč and Ján Kollár's acquaintance with J. Holovackyj were also of importance in this first period of Slovak-Ukrainian relations.

The romantic Slovak generation — namely, Ľudovít Štúr, Samo Chalúpka, Nosák-Nezabudov, etc. — developed and furthered Slovak-Ukrainian cultural co-operation. Close relations were established, especially with Bod'anskyj and Sreznevskyj, who visited Slovakia and gathered valuable material of Slovak folklore and dialects.

Štúr's group saw the similarity of the Ukrainian situation with the Slovak aspirations and could not but advocate, in their vision of Slavdom, a conception which gave Ukrainians the same place among Slavs as other Slavic peoples aspired to occupy. This led to many friedly exchanges of views and co-operation between Slovak and Ukrainian leaders, poets and writers. Unfortunately, this period of Slovak-Ukraini-

an relations was not as yet (scholarly) explored and evaluated in a scholarly way.

Before the end of the 19th century and in the first decades of our century, Slovak-Ukrainian relations have been marked not only by translations from the works of prominent Ukrainian poets and writers, but also by a close co-operation among cultural and political leaders. Ševčenko's poetry and Ivan Franko's prose and articles were preferred reading in Slovakia in many translations, and patriots like Dobrianskyj, Duchnovyč and Pavlovyč established many ties between Slovakia and the Ukrainians in Galicia and Subcarpathian Ukrainia. Translations from works of Bohdan Lepkyj, Vasyl Stefanyk and Lesia Ukrainka into Slovak and P. Hrabovskyj's, I. Franko's, and V. Domanyckyj's translations from Slovak into Ukrainian helped to strengthen and prolong the cultural relations among Slovaks and Ukrainians into our days.

The purpose of Slovak-Ukrainian cultural relation for most of the time was, of course, to acquaint Slovak people with Ukrainian cultural life and aspirations and vice versa. Translations of poetry and prose, correspondence among prominent leaders on cultural and political problems, and contributions to periodicals or newspapers were the main characteristics of these relations until the end of the First World War.

After the First World War a number of Ukrainian intellectuals, who left their native country because of their opposition to the Soviet domination, found asylum in Slovakia and changed the traditional character of Slovak-Ukrainian relations by their direct and often manifold contribution to Slovak cultural life. Many valuable ties were also established among the young Slovak intelligentsia, taking part in international congresses of university students, and the Ukrainian intellectuals from Poland.

However, a new chapter in Slovak-Ukrainian cultural relations has been written by Prof. Dmytro Čiževsky, prominent Slavist of international repute, who during the past three decades has written on Slovak cultural life more than any other Ukrainian, not for aquainting his native country with Slovak culture and literature, but for making Western Europe and the Western World in general acqainted with Slo-

vak culture and literature. On the following pages we shall try to assess and to give a brief survey of Prof. Čiževsky's writings on Slovak subjects.

I.

A few years ago the Free University of Berlin published a large volume of essays in Slavic studies dedicated to Prof. Dmytro Čiževsky on the occasion of his sixtieth birthday. The well-known German Slavist Professor Vasmer wrote an introductory note to the "Festschrift" in which he assessed and evaluated Prof. Čiževsky's "rich and many-sided results of his tireless scholarly research" in the field of philosophy, history of literature, and philology. Or, as he put it, "in der Erforschung der Slawischen Geistesgeschichte".(1)

Not many Slovaks know that this prominent Ukrainian Slavist, whose bibliography of published studies, articles, and books covers 33 pages(2), is also one of the best foreign experts in Slovak literature, who wrote more than 30 articles, books, reviews, and essays on subjects pertaining to Slovak culture, and a book on Ľ. Štúr's philosophy.(3)

For nearly 30 years (his first study on a Slovak topic was published in Slawische Rundschau in 1932 under the title "Aus Stur's Nachlas" — From Štúr's Legacy) Professor Čiževsky was something of a "cultural ambassador" for us in several countries and wrote on Slovak cultural matters in three or four languages. The majority of his articles and book reviews were published in German, mostly in the best known periodicals for philosophy, Slavistic and literature, but some of his contributions to our literary history and history of philosophy appeared also in Slovak, and while he was professor at the Harvard University he published a valuable contribution on the *Slovak Collection of Harvard College Library,* and in his *Outline of Comparative Slavic Literatures*

---

1) Cf. **Festschrift für Dmytro Čyževsky zum 60. Geburtstag** am 23. März 1954, p. 306, published by Osteuropa-Institut (Slawisches Seminar) an der Freien Universität Berlin.

2) **Schriftverzeichnis von D. I. Čyževskyj** (1912-1954) by D. Gerhardt, Ibidem, p. 1-33.

3) Cf. **Bibliography of Čyževskyj's writings on Slovak topics,** attached to this essay.

he did not fail to point to Slovak literary developments and achievements in the whole context of Slavic literatures.(4)

From the bibliographical review of Čiževsky's writings, it would appear that he was attracted, in the first place, by Slovak romantic poets, writers, and philosophers. Concerning Ľ. Štúr, he wrote not only a comprehensive book *Štur's Philosophie des Lebens,* but also reviewed Štúr's German work *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft,* which the Russian panslavists used later (at the Congress of Moscow in 1867) as a basis for the elaboration of political Pan-Slavism and Pan-Russianism.(5)

Čiževsky's knowledge of Štúr's movement is surpassed perhaps only by W. Bobek, among foreign Slavists, but nobody wrote so much and so systematically on this period of Slovak literature in foreign languages as Čiževsky did, and his writings referred not only to the literature but also to the philosophy of Štúr's school and of Slovak philosophy in general. He reviewed Š. St. Osuský's book *Filozofia štúrovcov* (Philosophy of Štúr's followers), wrote an article on Slovak students in Halle, an essay on Janko Kráľ, a scholarly analysis of Peter Záboj Kellner-Hostinský's philosophy, and a study of Mickiewicz's impact on Slovak poets of the period of Romanticism.(6) Most of these contributions were published in the well-known scholarly periodicals like "Zeitschrift für Slavische Philologie", "Germanoslavica", "Slavische Rundschau", "Südost-Forschungen", "Zeitschrift für Kirchengeschichte" etc.

During the past thirty years Prof. Čiževsky followed with scholarly interest, as proven by his bibliography, the whole Slovak cultural life and systematically kept the learned circles of European Slavists informed of all major achievements in Slovak literature. In the War period he reviewed more than fifteen books, ranging in contents from works on the

---

4) Cf. **Outline of Comparative Slavic Literatures,** American Academy of Arts and Sciences, Boston, Mass., 1952.

5) On Ľ. Štúr and Pan-Slavism see J. M. Kirschbaum, **Ľudovít Štúr and His Place in the Slavic World,** Slavistica No. 32, Ukrainian Academy of Free Sciences, Winnipeg, Man., and also M. B. Petrovich, **The Emergence of Russian Panslavism,** Columbia University Press, 1956.

6) Bibliography and also W. Lednicki, **Adam Mickiewicz in World Literature,** University of California Press, 1956, p. 478-485.

University of Trnava to Šteller's *Biography of A. Radlinský,* J. Stanislav's *K jazykovému dielu A. Bernoláka* (Comments on the philological works of A. Bernolák), St. Mečiar's essays on "Hájnikova žena", R. Brtáň's *Barokový slavizmus,* V. Jankovič's *Dejiny jezuitov v B. Štiavnici* (History of Jesuits in B. Štiavnica) and *Sborník Matice slovenskej.* In 1941 his book on Ľudovít Štúr's *Philosophie of Lige* was translated by Dr. J. Dieška into Slovak, and the same year Čiževsky published book review in "Südost-Forschungen" of S. Št. Osuský's *Prvé slovenské definy filozofie* (First Slovak History of Philosophy), of A. Mráz's essay *Gavlovičova škola kresťanská* (Gavlovič's Christian School), and of A. Bakoš's *Vývin slovenského verša* (Evolution of Slovak verse).

Čiževsky's interest in Slovak cultural life continued also after the War when he became professor at the University of Heidelberg and for some time at Harvard. He published an essay on Janko Kráľ, another treating the *Antipietist movement in Slovakia,* a bibliography of Slovak books at the Harvard College Library, and studies of Philosopher J. Bayer in Slovakia, of Kellner-Hostinský's philosophy, of Mickiewicz's influence on Slovak poetry (in German and in English), etc.(7)

The last three studies, published in "Südost-Forschungen", of which Prof. Čiževsky is one of the outstanding regular contributors and co-editors, prove that Prof. Čiževsky is acqainted with, and thoroughly follows our cultural life even in today's Slovakia. His references to the original Slovak sources show that Slovakia has in his person a devoted friend and Slovak culture and literature one of the best experts on this side of the Iron Curtain. When, in 1959, Prof. W. Lednicki of the University of California was looking for a contributor to his volume on Mickiewicz in World Literature, he turned to Prof. Čiževsky. In this large volume, in which Slavists of all nations assess Mickiewicz's impact on the literature of European and non-European nations(8), Čiževsky's essay is one of the best contributions.

Besides Čiževsky's thorough knowledge, one of the most valuable features of his writings on Slovak literature is his objectivity and unbiased stand with regard to Slovak national and cultural identity. Even though he spent many years

7) See **Bibliography** attached to this article.
8) Cf. Op. cit. p. 478-485.

in Prague and other Czech cities as an emigré from his native Ukraina, his scholarly interest and views were not influenced or misguided by the doubtful theses and hypotheses of Czech scholars denying Slovaks their cultural, linguistic, and national individuality and serving political imperialism of Prague governments of the inter-war period. On the contrary, Professor Čiževsky devoted his time and scholarly skill to analyze, evaluate and revive the ideas of Ľ. Štúr and his group — the very protagonist of Slovak nationalism — and endeavored to present an objective picture of Slovak cultural achievements to the learned circles of European and non-European Slavists.

Čiževsky's merits for acquaiting foreign Slavists with Slovak literature go even further. He also transferred his interest in Slovak culture to his students, and one of them, Gudrun Apel, became so intensively interested in Slovak poetry that she wrote her thesis on Janko Kráľ, published assays on this Slovak Byronic poet not only in German(9), but also in English. She also depicted the Slovak national revival in accord with the views of her professor in one of the most respected periodicals, "The Slavonic and East European Review".(10)

II.

Čiževsky's evaluation of Slovak literature

Čiževsky's knowledge of Slovak poetry and literary life is obvious from all his writings, but it is mainly the period of Romanticism and the present day literary developments which attracted his interest in the first place. His essay on Miczkiewicz, Štúr, and Kráľ indicates that he is acqainted with practically all literary works, and even articles, referring to the history of Slovak literature.

He defended Slovak romantics against allegations that they depended too much on Mickiewicz or on other Slav or German poets. Against Prof. Bobek's assertion that Mickiewicz's influence was so strong that some Slovak romantics were close to paraphrasing his poetry, Čiževsky realistically

9) See **Festschrift**, Stilistische Bemerkungen zu den Gedichten Janko Kráľ, p. 35-50.

10) See **A Byronic Hero in Slovak Literature**, The Slavonic and East European Review, XXXIV, No. 83, June 1956, p. 338-354.

accepts that Mickiewicz had a considerable influence on Slovak poetry, but he stresses that "some similarities between Mickiewicz's poetry and that of Slovak romantics ... may be explained purely on the basis of what is common to their romantic world-outlook and, sometimes, even on the basis of the 'eternal' themes of the poetry of all ages".(11)

"It must be emphasized," says Čiževsky, "that Mickiewicz's Slovak admirers are by no means his epigons. They adopted a number of motifs from him, but they reworked them independently and creatively, developing a Slavic literature in a new Slavic literary language — Slovak."(12)

Is is especially Janko Kráľ who is highly valued by Čiževsky. But Ľudovít Štúr was, according to his views, also "undoubtedly a gifted poet, even though less talented than such of his followers as Sládkovič and Janko Kráľ."(13)

Čiževsky saw Štúr's significance for Slovak poetry, besides his poetic works, mainly in the introduction of elements of folk songs. "Štúr's fortunate idea of introducing a rythm like that of the Slovak folk songs into Slovak poetry came to have a decisive influence on the development of Slovak poetry and has received favorable judgment in modern times,", says Čiževsky. Štúr in his view, "began with an interest in Kollár and Hollý but soon transferred his attention to the new Slavic poets: Pushkin, Mickiewicz, Khomyakov. However, after two years spent in Halle, Štúr forsook, according to Čiževsky, the world-outlook of Romanticism (under the influence of Hegel's philosophy), but he undoubtedly continued to value romantic poetry. It would not be surprising if in Štúr's poetry we were to find echos of Mickiewicz's poetry. But," concludes Čiževsky, "there are very few direct echoes."(14)

Král"s poetry was analyzed by Čiževsky in his English as well as German writings.(15) Janko Kráľ was, according to him," undoubtedly one of the most gifted poets from

---

11) Cf. **Adam Mickiewicz in World Literature**, ed. W. Lednicki, University of California Press, 1956, p. 467.

12) Ibidem, p. 480.

13) Ibidem, p. 473.

14) Ibidem, p. 473, and also **Štúrova filozofia života**, Bratislava, 1941.

15) Cf. **Mickiewicz bei den Slowaken**, in **Südost-Forschungen**, XVII, I, p. 203-214.

among Štúr's students. Certainly he was the most spontaneous creator and the most consistent romantic. His life is shrouded in mystery and legend."

"Král"s poetry could have interested readers principally by virtue of its unusual closesness to folk songs and by the sharpness of the models of pathetic ideological aphorisms and exhortations connected with that characteristic. Since the appearence of his forgotten poems, Král' stands before us," in Čiževsky's view, "as one of the most significant of Slavic romantic poets."

"The attitude of Slovak romantic poets and, first of all, of their spiritual leader, Štúr, toward 'subjective poetry' and 'byronic revolt' was rather negative than otherwise," says Čiževsky. But he is careful enough to add that "not all of them were able to hold themselves to this rigorous point of view."(16)

Besides Král', "more important as poets among Štúr's followers" were, according to Čiževsky, "the lyric and epic writer Andrej Sládkovič (Braxatoris, 1820—1872), and the author of a lyric-epic poem on the brigand Jánošík, Ján Botto (1829—1881). J. M. Hurban (1817—1888) wrote primarily historical novels, but is also known as an author of spiritual songs." Čiževsky also mentions Ján Kalinčák and M. M. Hodža among Štúr's followers and says that "there were many other members of the Štúr circle", but in view of the fact that most of them were Protestant theologians. we "find radical opinions only in Král"s and Botto's poetry."(17)

In the period of Realism Slovak literature had, according to Čiževsky, "two great poets who rejected the popular elements of the Romantic period, and thus reformed the verse rhythms. They were S. Hurban-Vajanský (1847—1916), author and translator of numerous lyric poems, novelist as well, and the master of poetry, of that time, P. O. Hviezdoslav (Országh, 1848—1921)." The most outstanding Slovak novelist of this period was Martin Kukučín (Matej Bencúr, 1860—1928) "whose hallmark is a refined humor and who spent

16) Cf. Op. cit. p. 471-473.

17) Cf. **Outline of Comparative Slavic Literature**, American Academy of Arts and Sciences, Boston, Mass., 1952, p. 100-101.

many years in South America and wrote novels on the life of various Slovak social strata."(18) The realist tradition, above all in Slovak prose, still survives to this day, according to Čiževsky.

In his *Outline of Comparative Slavic Literatures* Čiževsky expressed, however, some opinions on Slovak literature which would require our comments and corrections. The Cyrilo-Methodian period which is claimed now as a part of Slovak cultural heritage even by the so-called Marxist literary historians, is not at all mentioned in Čiževsky's survey in connection with the beginnings of Slovak literature. This is the more surprising that he knows Škultéty's, Vlček's, and Krčméry's works, and also the recent publications on the subject.(19) Literary activity among Slovaks began, according to Čiževsky, only at the time of Baroque "with Czech as literary language," and he mentions J. Tranovský, Canthus Catholici, Hugolín Gavlovič, and Matej Bél as representatives of the period of Baroque.(20)

Baroque literature "died slowly among the... Slovaks," says Čiževsky. "Even at the end of the eighteenth century we encounter, primarily in the field of religious literature, typically Baroque works which are not, however, of much merit." With this view of Baroque literature in Slovakia, Slovak literary historians could hardly agree, as Slovak literature was from the beginning multi-lingaul. And if it is right to state that "we must not forget that the Czechs also created a mutifaceted Latin literature," it would perhaps be a mistake not to apply the same criterion to Slovaks and to Slovak literature.

It is to be regreted that Professor Čiževsky also made the same error as many Western literary historians do, with regard to Ján Kollár and P. J. Šafárik. He presents both as representatives of the Czech poetry and scholarship(21),

---

18) Ibidem, p. 83.

19) Slovak Academy of Sciences published in 1948 Prof. A. Mráz's **Dejiny slovenskej literatúry.** Before Mráz's work was also published in German — **Die Literatur der Slowaken** —, Wien-Stuttgart, 1943, and in both these works Cyrilo-Methodian period is claimed as a part of Slovak cultural heritage. Škultéty's work — **Sketches from Slovak History** — was published also in English, in Middletown, Pa., 1930.

20) Cf. **Outline**, p. 66.

21) Ibidem, p. 99-100.

somehow illogically, not only because they were of Slovak origin, which he mentions, but also in view of his contention that "literary activity among Slovaks began with the Czech as literary language." Both of them wrote in Czech, which was also the liturgical language of the Slovak Protestants, but both also published their works in German (Šafárik even preferred German to the Czech which he despised), and we did not hear that Germans would have claimed them. Besides, Šafárik's Slovak patriotism can hardly be doubted, and Kollár's language was certainly "Czechoslovak."

Taking into consideration the objectivity and knowledge which Prof. Čiževsky displayed in his writings about Slovak Romanticism, we also must voice our regret that he presented the period of Classicism in Slovakia more than modestly. Bernolák and his school, with Ján Hollý as the poeta laureatus, mean undoubtedly one of the most important periods in Slovak cultural and literary life. The "Marxist" literary historians, who rarely write without prejudice about writers of Catholic faith, admit that the "Slovak Learned Society," founded in Trnava in 1792 with numerous branches in Central and Eastern Slovakia and even outside Slovakia, numbered in Slovakia alone about 500 registered members, mainly Catholic clergymen, of whom about 100 were active authors and writers.(22)

In Prof. Čiževsky's *Outline of Comparative Slavic Literatures* we read merely the following lines: "Among the Slovaks the composer of idylls, Ján Hollý (1785—1849), came late upon the scene. In him once again a consistent Classicist bucolic form was combined with certain Romantic ideas; his epos and other poems, as odes and elegies, were weaker. His language was a Slovak which rested on the work of Anton Bernolák (1762—1813), the author of the first Slovak dictionary and the champion of the Slovak language. B. Tablic (1769—1832), a member of the Enlightement, was a collector of the old literature who saved many works from loss or oblivinion."(23)

---

22) Cf. M. J. Kirschbaum, **Misconception of American Slavists about Slovak Literature**, Slovakia, Vol. XI., No. I., p. 29-42, and Dr. I. Kotvan, **Bibliografia Bernolákovcov**, Martin, 1957, English summary.

23) Cf. **Outline**, p. 83.

While we write these few critical remarks, we do not intend to diminish Prof. Čiževsky's great merit for spreading knowledge about Slovak literature among Western Slavists. On the contrary, we feel indebted to him and grateful.

There were 29 contributors to the "Festschrift" published by the Osteuropa Institut of the "Freie Universität Berlin" for Čiževsky's sixtieth birthday (March 7, 1954). Some of the contributors belong among the well-known Slavists and represent many nations from Germans and Italians (W. Giusti) to Slovenes, Poles, Croats, Russians, etc. No Slovak scholar paid, on that occasion, our tribute to this outstanding Slavist and expert in Slovak literature. These lines are intended as our apology and our most sincere appreciation of Professor Čiževsky's interest in Slovak literature, and of his merits for making the learned world acquainted with our cultural past and present.

Bibliography of Čiževsky's writings on Slovak topics

BOOKS:

Ľudovít Štúr's Philosophie des Lebens — Ein Kapitel aus der Geschichte der slovakischen Philosophie — published in Slovak translation in Bratislava, 1941, Opera Eruditae Societatis Slovacae, as **Štúrova filozofia života**, transl. Dr. J. Dieška.

ARTICLES:

Aus Štúrs Nachlass (From Štúr's Legacy), Slavische Rundschau, 1932, p. 432-434.

Studenten aus der Slowakei in Halle (Students from Slovakia in Halle), Sborník Matice slovenskej, 1935, , 13/3, p. 203-206.

Tobias Gottfried Schöer a Slovensko (T. G. Schröer and Slovakia), Slovenské pohľady, 3, 1936, p. 140-146.

Briefe von J. Šafárik und Ľ. Štúr an August F. Pott (Leters of P. J. Šafárik and Ľ. Štúr to A. F. Pott (Südost-Forschungen, 1939, 4/3-4, p. 761-769.

Neues über Janko Kráľ (New about Janko Kráľ), Zeitschrift für Slawische Philologie, 1952, 21/2, 402-408.

Antipietistisches aus der Slowakei, Zeitschrift für Religions—und Geistesgeschichte, Heidelberg, 1952, 3, p. 1-12.

The Slovak Collection of the Harvard College Library, Harvard Library Bulletin, 1953, 7/3, p. 299-311.

Johannes Bayer, ein deutscher Philosoph in der Slowakei (John Bayer, a German Philosopher in Slovakia), Südost-Forschungen, 1956, XV, p. 471-477.

Peter Záboj Kellner-Hostinský, ein slowakischer Philosoph (P. Z.

Kellner-Hostinský — a Slovak Philosopher), Südost-Forschungen, 1957, XVI, p. 356-374.

Mickiewicz, Štúr and Kráľ, Adam Mickiewicz in World Literature, ed. W. Lednicki, University of California Press, 1956, p. 469-485.

Mickiewicz bei den Slowaken (Mickiewicz and Slovaks), Südost-Forschungen, 1958, XVII, p. 203-215.

BOOK REVIEWS:

Ľ. Štúr: **Das Slawenthum und die Welt der Zukunft**, Slavia 12/3-4, 1934, p. 567-573.

S. Št. Osuský: **Filozofia Štúrovcov**, Germanoslavica, 3/1, 1935, p. 210-213.

S. Št. Osuský: **Filozofia Štúrovcov**, Zeitschrift für Slawische Philologie, 12/3-4, 1935, p. 423-435.

J. Kvačala: **Dejiny reformácie na Slovensku**, Kyrios 3, 1937, p. 258-259.

J. Kvačala: **Dejiny reformácie na Slovensku**, Zeitschrif für Kirchengeschichte, 2-3, 1937, p. 485-488.

J. Špirko: **Husiti, jiskrovci i bratříci v dejinách Spiša**, Kyrios 4/1, 1939, p. 91.

Pamiatke Trnavskej univerzity, Südost-Forschungen 5/2, 1940, p. 660-661.

Brtáň: **Barokový slavizmus**, Südost Forschungen 5/4, 1940, p. 958-961.

Ďurovič: **Duchovná poézia slovenská pred Tranovským**, Südost-Forschungen 5/4, 1940, p. 987-988.

Čečetka: **Zo slovenskej pedagogiky**, Südost-Forschungen 5/4, 1940, p. 988-989.

Šteller: **Andrej Radlinský**, Südost-Forschungen 5/4, 1940, 989-991.

Bakoš: **Vývin slovenského verša**, Südost Forschungen 6/3, 1941, 675-676.

S. Št. Osuský: **Prvé slovenské dejiny filozofie**, Südost-Forschungen 6/3-4, 1941, p. 676-678.

Mráz: **Gavlovičova Škola kresťanská**, Südost-Forschungen 6/3-4, 1941, p. 678-680.

Linguistica slovaca I-II., Südost-Forschungen 7/1, 1942, p. 304-305.

Sborník Matice slovenskej XVI-XVII, Südost-Forschungen 7/1, 1942, p. 307-308.

Brtáň: **Danielovo Sinapiovo-Horčičkovo Neo Forum Latino-Slavicum**, Südost-Forschungen 7/1, 1942, p. 308-309.

St. Mečiar: **Hviezdoslavova Hájnikova žena**, Südost-Forschungen 7/1-2, 1942, p. 309-310.

J. Stanislav: **K jazykovednému dielu A. Bernoláka**, Südost-Forschungen 8/1-2, 1943, p. 313.

V. Jankovič: **Dejiny jezuitov v B. Štiavnici**, Südost-Forschungen 8/1-2, p. 314.

Brtáň: **Barokový slavizmus**, Zeitschrift für Slawische Philologie 18/2, 1943, p. 462-468.

A PREDSA ZÚFAŤ NEBUDEM NIKDY

Snívať je márnosť. Videl si: májový
strom spŕchne, divé husi sa rozletia
s nárekom; to je obraz bytia.
Hodiny života — bezdná úzkosť.

Úniku niet. Si väzňom a víťazný
tvoj spev sa dvíha z kobky. A ak si chcel
odhaliť súvis tajnej krásy
s podobou života, zmĺkni, zmĺkni!

Mal hlas tvoj znieť na vzdor a naprieky
osudu ako čisté šťastie? a mal sa chvieť
bytostne pravo? Zôkol vôkol
studené múry a zimný vietor.

A predsa zúfať nebudem nikdy. Sneh
mi pripomína ľahkosť a najbelšiu
istotu čistej účelnosti:
jagavosť slova a kryštal piesne.

Karol Strmeň (1951)

R Í M

Pozdravme moderný Rím
a koše ruží na balkónoch,
záhrady s glycíniami
a šedivú pamäť
všedného múra.

O nebo stredozemské,
more a biele plachty,
strieborné sady vretenic a olív.

Len takto v diaľke,
keď priestor predstavuje dušu bubna,
do seba znova vteľujem sa
a žijem svoju mladosť, ako kto večer
privoňal k ruži.

Karol Strmeň (1952)

DOSTOJEVSKIJ A KATOLICIZMUS

Prof. Dr. Jozef Dieška

Osemdesiat rokov od smrti F. M. Dostojevského (zomrel 28. januára 1881 v Moskve) záujem o jeho osobnosť a literárne dielo nijako neumenšilo, ale naopak, iba zväčšilo. Rad nových monografií a prekladov jeho románov i ostatných diel do ďalších cudzích jazykov je dôkazom, že Dostojevskij zostáva i nadalej hlavolamom pre literárnych kritikov, estetikov, psychológov a najnovšie i filozofov.

Ak si v nedávnej minulosti literárni kritici nevedeli rady s niektorými otázkami, nadhodenými v Dostojevského tvorbe a povahe, zaujíma filozofov v prítomnosti jeho filozofia rozvinutá v *Denníku spisovateľa, Idiotovi, Besoch, Bratoch Karamazovcoch* ako aj v *Zločine a treste* a ostatných dielach. Dostojevskij dostáva sa na čestné miesto v dejinách ruskej filozofie a jeho myšlienky sú vykladané ako osobitný druh kresťanskej filozofie, alebo kresťanského špiritualizmu. Ide sa tak ďaleko, že Dostojevskij sa pokladá za najvýraznejšieho predstaviteľa filozofie existencializmu, ktorá sa utvára hodne po jeho smrti a, povedali by sme, bez jeho vedomia. Dôkazom a podporou týchto tvrdení je medzinárodná bibliografia o Dostojevskom a uvádzať ju tu osobitne vidí sa nám skoro zbytočným.

Pre katolícku kultúru je osobnosť Dostojevského tiež ďalekého významu, lebo Dostojevskij, môžeme povedať, nemal katolicizmus nijako rád, ba, odvažujem sa zdôrazniť osobitne, Dostojevskij katolicizmus nenávidel. Keďže táto pravda je mnoho ráz úmyselne alebo nevedomky obchádzaná a pomlčovaná, alebo aspoň bagatelizovaná, vzali sme ju za hlavný predmet tejto úvahy.

Je až zarážajúce, ako málo je monografických prác o Dostojevskom s naším titulom. A je skoro až truizmom, že Dostojevskij nenávidel Rím, jeho pápežské autoritárstvo, povymýšľal alebo pozbieral epizódky o jezuitoch a povkladal ich do úst postáv a hrdinov svojich románov. I tá časť Bratov Karamazovcov, ktorá podľa niektorých kritikov má byť vrcholom tvorivého génia Dostojevského a jedinečnou perlou literárnej a umeleckej tvorby 19. storočia, je vlastne osnovaná na kritike a odsúdení rímskokatolíckej Cirkvi a jej inter-

pretácie kresťanstva. Mám na mysli legendu o Veľkom inkvizítorovi. Postava starého kardinála (veľkého inkvizítora) je vykreslená na dôkaz, že katolicizmus poprekrúcal pôvodné učenie Kristovo, premenil duchovnú spoločnosť Cirkvi na mocenský, politický štát a veľký inkvizítor sa bezočivo prieči so samým zjavivším sa Ježišom, ba je dokonca hotový ho spáliť ako najhoršieho heretika.

Viedlo by nás ďaleko ukázať na citátoch všetky tie miesta, kde Dostojevského kriticizmus katolicizmu je nie dobromyseľný, ale doslovne nízky, podráždený, mohlo by sa skoro povedať, nedôstojný mena veľkého spisovateľa.

Ako toto vysvetliť a ako toto všetko pokatolícky prehĺtnuť a stroviť?

Prekladajúc pred rokami Losského vzácnu knihu *Dostojevskij a jeho kresťanský svetonázor* do slovenčiny, mal som vzácnu príležitosť debatovať tieto otázky s jedným z najpovolanejších ruských intelektuálov. V knihe Losského sú uložené mnohé kritické postrehy, je tam aj osobitný paragraf venovaný našej téme (pozri ruské vydanie, New York 1953, hlava 7., str. 2. Katolicizmus, str. 350 a nasl. ako aj rozbor legendy o Veľkom inkvizítorovi, str. 355-364). No vidí sa, že o Dostojevskom možno otvorenejšie hovoriť ako azda písať. Veľkú umeleckú genialitu Dostojevského nemožno poprieť. Jeho artistický talent možno vykladať tak alebo onak, no jeho posudok katolicizmu treba tiež brať tak, ako ho on sám mienil. Kto si pletie tieto absolútne, jasne oddelené zretele, neslúži nikomu, ani literárnej histórii, estetike, neslúži kresťanskej filozofii, teológii, neslúži ani veľkosti Dostojevského, lebo neslúži, jednoducho, pravde. Je preto potešiteľné, že autori ako Losskij, Berdjajev, V. V. Zenkovskij, ktorí sú takrečeno z Dostojevským jedna krv a z tých samých kostí, mali odvahu napísať, že Dostojevskij sa v odsudzovaní katolicizmu hrozne mýlil.

Berdjajev poukazuje napr. na to, že Dostojevskij, vyčítajúc katolicizmu násilníctvo, autoritárstvo, moc a racionálny charakter, zabúda na postavy, odchované tým istým katolicizmom a symbolizujúce alebo stelesňujúce práve opačné črty: lásku, slobodu a poníženosť. Takou postavou, podľa Berdjajeva, bol napr. sv. František z Assisi. Treba vyzdvihnúť, že Berdjajevovo tvrdenie je tým vzácnejšie, lebo dokumen-

tuje skutočnosť, že čo jeden ruský myslitel' vidí duchovným postrehom lásky, môže byť druhému ruskému géniovi odopreté vidieť z nedostatku lásky.

I profesor ortodoxnej teológie ruskej v Paríži V. V. Zenkovskij píše:

" 'Svätá Rus' je nie iba cieľom, ale je to už realita, a kým slavofili videli ju v Rusku dávnej minulosti, Dostojevskij videl tú realitu v Rusku prítomnom. Toto presvedčenie o 'svätosti' Ruska uviedlo nepozorovateľne do tvorby Dostojevského element naturalizmu a zabránilo mu zaujať triezvy postoj." (V. V. Zenkovskij, *Russian Thinkers and Europe*, Michigan, 1953, str. 161.) Profesor Zenkovskij, citujúc Dostojevského výrok z *Denníka spisovateľa:* "Ja nehovorím iba o katolíckom náboženstve, ale o celej katolíckej idey", poukazuje na to, že Dostojevskému išlo o posudok tejto všeobecnej idey v prvom rade a vykladá ju ako "svetovú jednotu ľudstva, ktorá jednota bola vytvorená Rímom ešte pred kresťanstvom, a ktorá bola potom prevzatá katolicizmom a ktorá vytvorila takto ideál všeobecnej jednoty v Kristovi."

Pripusťme, že Zenkovského výklad alebo iba poukaz zmierňuje do istej miery ostrie pomeru Dostojevského ku katolicizmu, no v ďalších analýzach, ako aj v poukaze na legendu o Veľkom inkvizítorovi, Zenkovskij sám priznáva odsúdenie katolicizmu. Zhrňujúc preto pomer Dostojevského ku katolicizmu, Zenkovskij píše:

"Pretože katolicizmus zakryl Krista pred zrakom európskeho ľudstva a nahradil jeho učenie iným, európska kultúra nevyliečiteľne ochorela. Dostojevskij zvolil naschvál formu legendy pri vyslovení svojho najsúrnejšieho a režúceho kriticizmu katolíckej idey, ktorú ideu pokladal za základ európskej kultúry... Istotne — hovorí Zenkovskij ďalej — katolicizmus je hlbší a mocnejší ako Veľký inkvizítor, alebo podľa Dostojevského katolicizmus je natrávený tou istou chorobou, v základe ktorej je odklon od príkazov Kristových a povrchný náhľad na Cirkev." (Str. 168.)

Za túto ostrú kritiku katolicizmu Zenkovskij robí zodpovednými dva faktory: Dostojevského ostrý pomer ku kresťanskému naturalizmu a utopianizmu a jeho nehasnúcu lásku k ruskej zemi.

Láska k Rusku, ktorú Dostojevskij zdedil od slaviano-

filov, bránila mu poňať katolicizmus triezvo, spravodlivo v celej jeho dogmatickej i historickej šírke.

Ovplyvnený na svojich cestách po západnej Európe (Nemecku, Francúzsku), ako i čítaním cudzej literatúry, naklonenej nepriaznivo proti katolicizmu, Dostojevskij si obľuboval v osnovaní nepekných, klebetných povedačiek a tak dal výraz svojej zaujatosti ku katolíkom v tej alebo onej krajine viac, ako bol oprávnený urobiť. Tu práve je ťažisko našej kritiky a toto chceme vyzdvihnúť proti Dostojevskému v našej úvahe.

Dostojevskij hovoril o katolicizme ako o idei, no jeho kritika a z nej vyplývajúci negativizmus nebol založený na analýze, ba ani znalosti tejto idey samej. Je pravda, že na jeho ospravedlnenie môže byť poukázané, že nebol teológom, ale umelcom, spisovateľom. No práve novšie literárne výskumy, ako napr. uverejnenie jeho prípravných náčrtov k jednotlivým románom, ktoré boli doteraz neznáme, sú neodškriepiteľným dôkazom, že Dostojevského jednoliata idea v mnohých dielach je čisto filozofická, matafyzická. Len v tomto svetle pochopíme preto výrok Berdjajeva, že "Dostojevskij je najväčším metafyzikom Ruska" alebo varovanie literárneho kritika Georgea Steinera: "... čítajúc *Zločin a trest, Idiota, Besy* a nadovšetko *Bratov Karamazovcov,* nemôžem oddeliť ich filozofickú interpretáciu od literárneho podania. Teológ ako aj znalec literárnej prózy, kritik ako aj historik filozofie stretajú sa na spoločnej pôde. A každému z nich poskytuje Dostojevskij bohaté pole štúdia." (George Steiner, *Tolsty or Dostoyevsky,* New York 1961, str. 287.)

Takisto Berdjajev myslí, že "Dostojevskij nemôže byť pochopený — a jeho knihy by preto mali byť nechané na pokoji, ak len čitateľ je nie pripravený pohrúžiť sa do širokého a vzdialeného vesmíru ideí".

Ak sa veci teda majú tak, je oprávnená výčitka, že Dostojevského kritika katolicizmu je naozaj veľmi povrchná, nevecná, nefilozofická a teda falošná. Tento fakt bol už zdôraznený viacerými autormi na katolíckej strane. No vidí sa, že ostrosť dôrazu bola súčasne zmierňovaná poukazom na umeleckú a všekultúrnu veľkosť Dostojevského, čím sa stalo, že Dostojevskij prešiel a zostal vo vedomí mnohých i vzde-

lanejších katolíckych činiteľov akoby nevinným príkladom literárnej slobody a bez najmenšej kultúrnej nebezpečnosti.

Mnohí čitatelia Dostojevského, nepripravení teologicky a filozoficky, pravdaže, jeho romány čítali iba so záujmom o dejovú napínavosť a dramatický účinok a vyberali si pri čítaní iba "ľahšie partie", preskakujúc suché, filozofické úvahy o existencii Boha, nesmrteľnosti duše a existencii zločinu alebo čnosti. Hoci práve tieto state sú najvzácnejšími žriedlami na odkrytie Dostojevského kresťanstva a jeho metafyziky, priemerný čitateľ nebol nimi nijako zachytený a preto, možno azda s radosťou prijať, že unikol nevedomky nebezpečenstvu, ktoré čítanie Dostojevského v sebe skrýva.

Iba najnovšie, ako sme už povedali vyššie, stáva sa metafyzický a filozofický obsah Dostojevského diel predmetom odborného štúdia a je preto na mieste, aby aj katolícka literárna a filozofická kritika bola napohotove a nespala.

Vcelku možno povedať, že, či už máme na mysli veľkého Dostojevského obdivovateľa na katolíckej strane a naozaj odborníka v Dostojevskom so svetovým menom, Romana Guardiniho, alebo francúzskeho jezuitu P. Henry Du Lubaca. S.J., ktorý vo svojom diele *Le drame de l'hummanisme athée* (Paris 1944) venuje Dostojevskému svoje záverečné state (Dostojevskij-prorok), katolícka kritika prijala Dostojevského veľkodušne, s láskou a s vrcholným uznaním jeho literárneho a umeleckého génia.

No bolo by však tragické, keby katolícki autori prestali iba na tomto estetizujúcom rozbore. Dostojevskij bude v blízkej budúcnosti jedným z najpálčivejších problémov v tzv. zjednocovacích snahách, na jednej strane medzi cirkvami západnou a východnou, a na druhej strane medzi filozofickými kultúrami, ktoré sa delia na kresťanskú a nekresťanskú, alebo doslovne ateistickú. Lebo je isté, a v tom chceme i my v tejto úvahe vidieť najväčšiu "veľkosť a význam" Dostojevského, že Dostojevskij, ako nikto z literátov pred ním, nadhodil vo svojej tvorbe otázky metafyzické a do istej miery dal na mnohé z nich i svoju odpoveď.

Že táto odpoveď nebola a nie je vždy vystačujúca, to nijako neuberá na Dostojevskom, povedzme, teizme, špiritualizme, protipozitivizme a protimaterializme. A práve tieto aspekty jeho myslenia musia byť i nami katolíkmi hodno-

tené kladne. Dostojevskij je akceptovaný mnohými autormi ako kresťan a jeho filozofia ako kresťanský svetonázor. Takto ju bráni napr. i prof. Losskij v citovanom už diele: "V tejto knihe sme rozobrali najvýznamnejšie umelecké diela Dostojevského a zoznámili sme sa s jeho náhľadmi na hlavné otázky svetonázorové. Všade sme našli v základe Krista a jeho dve hlavné prikázania, ktoré tvoria podstatu kresťanstva: lásku k Bohu väčšiu ako k sebe a lásku k bližným ako ku sebe samým. Preto jeho svetonázor možno nazvať v skutočnosti kresťanským." (N. O. Losskij, úvod, ruské vydanie, New York 1953, str. 406.)

Možnože Losského definícia kresťanskosti je nie prijateľná pre každého. Nazdávam sa osobne, že katolícka koncepcia kresťanstva vyžaduje omnoho podrobnejšiu formuláciu. No ak postavíme Dostojevského so všetkým jeho úsilím do toho historického zápasu s Bohom, na ktorom zápase sa zúčastnili najväčší bezbožníci štýlu Feuerbachovho, Marxovho, Comteovho až po Nietscheho, je nesporné, že Dostojevskij zasluhuje vrcholného kladného ocenenia. Toto mal na mysli i P. Henry Du Lubac, keď osnoval svoju znamenitú knihu.

Dostojevskij bol a zostane veriacim teistom. Jeho diela a život sú dokladom tohto poznatku. Jeho filozofia je osnovaná na potreby idey Boha ako nevyhnutnej podmienky k pochopeniu existencie človeka. Možno povedať, že podľa Dostojevského bez Boha nemožno pochopiť svet a človeka. A v tomto základnom učení spočíva Dostojevského teizmus. Všetky úvahy rozsiate po jeho prácach vyúsťujú vo výroku Ivana Karamazova: "Ak niet Boha, niet zločinu. Všetko je dovolené."

Možno pridať, že dôkazy existencie Boha sú u Dostojevského vypracované induktívne, nie na základe kauzality, ako je tomu u sv. Tomáša Akvínskeho, ale viac-menej existencialisticky, t. j. z rozboru ľudskej biedy a utrpenia, z ľudskej tragičnosti a z prítomnosti zla na zemi. Preto Dostojevskij vkladá svoju filozofiu do úst starca Zosinu, ako tento sa lúči s Aljošom Karamazovom: "Čože je to? Tvoje miesto je nie tu (v kláštore). Ja Ti žehnám pre veľkú prácu vo svete. Tvoja púť bude dlhá ... Bude Ti treba mnoho robiť. Ale ja nemám pochyby o Tebe, a tak Ťa posielam. Kristus je s Tebou. Neopusť Ho a On neopustí Teba. Ty uzrieš veľký zá-

rmutok a v tom zármutku budeš šťastný. Toto je moje ostatné posolstvo k Tebe: v zármutku hľadaj šťastie." Výroky naozaj kierkegardovské. No Dostojevskij bol ortodox, pravosláv, kým Kierkegard protestant. Viera v utrpenie a ľudskú biedu dali Dostojevskému živú vieru v Boha.

Dostojevského pomer ku katolíckemu kresťanstvu bol však negatívny. Ak hodnotíme jeho dielo z tohto hľadiska, musíme i my zaujať negatívny postoj k jeho kritike a náhľadom na katolicizmus. V tom je tiež koreň tragičnosti Dostojevského. Nebolo mu dopriate dostihnúť iného veľkého génia ruského, Vladimíra Solovjeva, ktorého postoj ku katolicizmu bol omnoho kladnejší. Solovjev venoval Dostojevskému niekoľko štúdií. Bolo by zaujímavé poukázať na ne podrobnejšie, no rozsah tejto úvahy to úplne vylučuje. Je však dnes aspoň čitateľom ruského jazyka všeobecne známe, že Solovjev zakotvil definitívne svojou ideológiou v Ríme. On vedel prekonať nedostatky historického katolicizmu, tojest ľudské poklesky Cirkvi a katolíkov veľkou a vznešenou ideou univerzalistického katolicizmu. Vedel, že kto miluje a verí Kristovi, musí prijať i pravdu jeho jednej Cirkvi. Nič nezáležalo viac na srdci Solovjevovi ako táto jednota jednej univerzálnej Cirkvi. Dostojevskij, naopak, upieral katolicizmu ideu pravej katolíckosti pre nedostatky a hriechy katolíkov. Nevidel akoby pre stromy les. Odsúdil Rím ako centrum katolicizmu a na jeho miesto budoval kresťanskú Moskvu. Žiaľ, túto však nikdy nedobudoval a bol odvolaný z boja skoro predčasne. Svojou kritikou a odsudzovaním Ríma stal sa viac prívržencom protestantizmu, ako si to mohol azda uvedomiť, lebo i protestantizmus odsudzoval a podrad'oval pravosláviu.

Profesor Losskij, poukazujúc na Dostojevského pomer ku protestantizmu, píše: "Dostojevskij zaujímal sa o protestantizmus d'aleko menej ako o katolicizmus. Poukázali sme už vyššie, že neobmedzená sloboda svedomia a skúmania vedie k vzniku množstva protestantských siekt a každá taká skupina chce spasiť zo svojej šálky.

V liste Majkovi hovorí o protirečiacom si luteránstve (č. 292). 'Protestantizmus — uvažuje Dostojevskij — prechodí obrovskými krokmi v ateizmus a v neustálu, menlivú a nie večne trvajúcu náuku o mravnosti.' (*Denník spisovateľa,* august 1880)."

Tento krátky paragraf u samotného Losského svedčí tiež o tom, že pravoslávni myslitelia nevidia ani dnes v protestantizme vážneho konkurenta svojmu národnému pravosláviu.

V súvislosti s Dostojevského pomerom ku katolicizmu Losskij uvádza niekoľko originálnych postrehov, ktoré pre ich zaujímavosť uvediem aspoň v citátoch.

Losskij priznáva Dostojevského útoky na katolicizmus. Cituje niekoľko miest z *Denníka spisovateľa* z roku 1876 a 1877. Poukazuje na román *Besy,* v ktorom Dostojevskij ústami Verchovenského hovorí o tom, ako úspešné by bolo, keby sa Internacionála a pápež dali dokopy. Losskij myslí, že jednou z príčin, prečo Dostojevskij písal takto o pápežovi, bou postoj katolíkov voči Rusku za rusko-tureckej vojny. "Sám pápež — píše Dostojevskij — často hovoril s radosťou o víťazstvách Turkov na stránkach vatikánskych časopisov a predpovedal Rusku strašnú budúcnosť. Tento umierajúci starec — a ešte k tomu hlava kresťanstva — sa nehanbil vyhlásiť pred celým svetom, že si s potešením poslúcha zprávy o porážke Rusov." (*Denník spisovateľa,* september 1877.)

No Losskij upozorňuje i na miesto, kde Dostojevskij si bol vedomý, že nie všetci katolíci stratili pravého Krista. Cituje Dostojevského *Denník* z marca 1876: "Namietali mi, že viera i obraz Kristov stále ešte žije v srdciach mnohých katolíkov vo svojej pôvodnej čistote a pravdivosti. To je nepochybne pravda, no hlavný prameň bol zakalený a natrovený bezodvratne." Na toto pravosláv a Rus Losskij odpovedá s veľkou objektívnosťou: "Dostojevskij bol nespravodlivý voči katolicizmu. Strácal zo zreteľa, že vo všetkých kresťanských cirkvách v ich pozemskej existencii je mnoho nedostatkov, a že mysticky jednotná Cirkev zostáva nimi neotrasená. Veľký pravoslávny cirkevný hodnostár Filaret Moskovskij hovoril, že rozdielnosti medzi kresťanskými výkladmi viery nejdú do neba. To značí — hovorí Losskij —, že i dogmatické diferencie cirkvi katolíckej a pravoslávnej nevedú k úplnému odcudzeniu sa." (Losskij, úvod, str. 353.)

A pokiaľ ide o Dostojevského upodozrievanie katolicizmu z podpory alebo dokonca zapríčinenia socializmu, ktorý Dostojevskij smrteľne nenávidel, Losskij píše: "Proroctvo Dostojevského, že katolícka cirkev sa bude zaujímať o robotnícku otázku a obrátiť sa k ľudu, sa naozaj uskutočnilo,

no všetko zlo obsažené v proroctvách Dostojevského sa vôbec nerealizovalo, ba naopak, katolícka cirkev prejavuje v tomto úseku svojej činnosti veľkú múdrosť. Pápež Lev XIII. — hovorí Losskij — vydal roku 1891 encykliku *Rerum novarum*, v ktorej schvaľujúc právo na súkromné vlastníctvo, súčasne doporučuje jeho obmedzenie, berie pod ochranu robotníka pred vykorisťovaním kapitálom a poukazuje na cestu vedúcu k sociálnej spravodlivosti; pápež obracia sa k zákonodarcom s radou vypracovať normy zaisťujúce zdravie, mravnosť a ľudskú dôstojnosť robotníka. Z tohto zreteľa katolícka cirkev neprestáva prejavovať snažný záujem o otázky sociálneho kresťanstva. Pravoslávnej cirkvi nezostáva nič iné, ako nasledovať tento múdry príklad." (Losskij, uv. d., str. 353-354.)

Katolícky autor, nech je on duchovný alebo lajk, má v Losskom vzor pozitívnej obrany katolicizmu proti negatívnemu hodnoteniu svojho svetonázoru a náboženstva.

Dostojevského kritika katolicizmu istotne mala svoje korene a príčiny. Ide len o to, či tieto príčiny boli adekvátne odsúdeniu, aké vyslovil nad katolíctvom Dostojevskij. Je zaujímavé, že on, umelec a estét, zabudol na tú zložku katolicizmu, pre ktorú mnohí i nepriaznivo naklonení ostali verní katolicizmu, alebo aspoň boli ku katolicizmu zhovievaví.

Myslím tu na umeleckú a kultúrnu náplň katolíckej tradície. Známy americký filozof, básnik a spisovateľ George Santayana, hoci filozofický ateista, rád sa označoval za "neveriaceho katolíka". Umelecké a estetické diela vytvorené katolíckym géniom a inšpirované cirkevnou liturgiou ako aj istým ekleziastickým mysticizmom dávali mu dostatočný dôvod, aby si obľúbil tento katolícky estetizmus a odišiel umrieť do katolíckeho kláštora v Taliansku.

Dostojevskij pri posudzovaní katolicizmu akoby bol na tieto aspekty úplne zabudol. Pravdaže, možno to vysvetliť poukazom na výlučne metafyzický a náboženský charakter jeho problematiky. Veď bol to on, ktorý napísal v *Besoch:*

"Ja neviem, ako je to s druhými ľuďmi, no ja cítim, že nemôžem robiť tak, ako iní. Každý myslí a zrazu myslí o čomsi inom. Ja myslím celý svoj život iba o jednej veci. Boh trápil ma celý môj život."

Tieto slová, vložené do úst Kirillova, sú podľa kritikov vlastné slová Dostojevského. Jeho tvorba bola založená na

jednom základnom sylogizme, ktorý Berdjajev vyslovil takto: "Existencia zla je dôkazom existencie Boha. Keby svet existoval ako úplne a celkom dobrý a spravodlivý, potom by nebolo treba Boha, lebo svet sám bol by bohom. Boh jestvuje, lebo zlo jestvuje. A to značí, že i sloboda jestvuje."

Tento hlboký, teistický zámer zaslepoval Dostojevského v hodnotení iných aspektov. Preto tiež jeho poňatie Krista a kresťanstva bolo veľmi abstraktné, nebralo do ohľadu ľudské a pozemské jeho podmienky. Dostojevskij zdôraznil až do ekstrémov svoju vernosť a lásku ku Kristovi. Treba si len pripomenúť výrok, keby mal rozhodnúť medzi pravdou a Kristom, volil by radšej Krista. Je otázka, aký tento Kristus má byť.

V hľadaní čistého, nepoprekrúcaného kresťanstva Dostojevskij odsúdil katolicizmus i protestantstvo. Jeho láska k Rusku, zdedená od všetkých slavofilov, ktorí žili pred ním, pomohla mu zakotviť v pravoslávi a keď umieral v januári 1881, držali pred vednúcim jeho zrakom pravoslávnu bibliu. Táto láska k rodnej zemi a cirkvi zachránila Dostojevského od poblúdenia v prehorlivelom hľadaní pravého Krista, ktorému poblúdeniu sa nevyvaroval jeho veľký druh, Lev N. Tolstoj, ktorý ku koncu svojho filozofického blúdenia si zvolil za svoje náboženské krédo akési nové kresťanstvo bez Krista historického, skutočného.

Nakoniec, na doplnenie tejto úvahy chceme poukázať iba na to, že popri nadhodených už príčinách Dostojevského negatívneho pomeru ku katolicizmu, vyvolených nami i inými citovanými autormi, treba azda ešte vziať do úvahy i to, že Dostojevskij bol chorým človekom. Trpel na padúcnicu (epilepsiu). Ako taký, mal určité psychické sklony, ktoré nemožno badať u normálneho autora. Iným činiteľom mohla byť i skutočnosť, že skoro po celý život zápolil s hmotnou a finančnou biedou. Uvádzajú sa náznaky, že často písal pod tlakom vydavateľa, preto musel písať tak, aby sa veci míňali, predávali a aby čitatelia mali v nich záľubu. Ak si uvedomíme, že Dostojevskij tvoril v rokoch, keď útoky na katolicizmus, hlavne medzi európskou inteligenciou, boli veľmi populárne, nemožno sa ubrániť podozreniu, že i to mohla byť jedna z pohnútok písať historky o jezuitoch, útočiť na pápeža a podobne. Ako francúzski pozitivisti comteovského štýlu, nemeckí ľaví heglovci a socialisti, tak aj mnohí pro-

testantskí autori obľubovali si v druhej polovici a koncom minulého storočia v útokoch na katolicizmus. A práve do tejto doby spadajú i hlavné diela Dostojevského. Toto antikatolícke ovzdušie je vylíčené živými farbami a presvedčivým dôrazom v spomenutej už knihe Du Lubacovej, kde Dostojevskij zaujíma veľkú časť.

No hoci Du Lubacovo interpretovanie Dostojevského sa nám vidí jedným z najkladnejších a najzhovievavejších na strane katolíckych autorov, nemohol ani on ísť tak ďaleko, aby predstavil Dostojevského katolicizmu úplne v priaznivom svetle. Rarita Du Lubacovho podania Dostojevského je v tom, že si pri svojom výklade počína obratne tak, aby sa nemusel postaviť veľmi ostro proti hrdinovi svojej štúdie. Keď napr. rozoberá legendu o Veľkom inkvizítorovi, zapodieva sa všetkými postavami: Ivanom, Aljošom, Kristom dosť obšírne, no na rozbor úlohy veľkého inkvizítora ako predstaviteľa oficiálneho katolicizmu sa vôbec neodhodláva. Ba z istých miest v knihe Du Lubacovej možno sa presvedčiť, že tento katolícky autor a jezuita pripúšťa vinu katolíkov samotných na negatívnej kritike Dostojevského katolicizmu.*

P. Henry Du Lubac bol, podľa našej mienky, veľmi povolaným na to, aby objasnil základnejšie otázku, či kresťanstvo Dostojevského filozofie je zaručené a ortodoxné. Jeho odpoveď je príznačne kladná:

"Dostojevskij je géniom hlboko ľudským (nehovoríme humanistickým, výraz je dvojzmyselný, zároveň však hlboko kresťanským. Jeden stojí vedľa druhého. Môžeme si myslieť čokoľvek o jeho 'ortodoxii', vec sa nedá zapriecť. Jeho kresťanskosť je autentická, je čistým výronom ducha Evanjelia; táto kresťanskosť odkrýva zázračnými darmi psychologického skúmania hĺbku jeho videní o človekovi." (Citované zo slovenského prekladu *Zápas s Bohom* od Dr. Ľ. G. Faguľa, Trnava 1947, str. 281.)

Ak porovnáme tieto riadky katolíckeho jezuitu s tým, čo o Dostojevského kresťanstve napísal pravosláv Losskij, môžeme Dostojevskému pripísať charakter kresťanskosti. Neuberá však na pravdivosti Dostojevského celkový teistický profil a jeho neodškriepiteľný antikatolícky postoj ju potvrdzuje.

---

*Pozri "Zápas s Bohom", str. 279, poznámka pod čiarou, slovenský preklad.

JUBILEUM MAJSTRA SLOVENSKEJ HUDBY

(K päťdesiatke Janka Cikkera)

Tino Berko

Slovenský hudobný život mal koncom júla veľký sviatok: jeden z jeho najmarkantnejších predstaviteľov, maestro Janko Cikker, dožil sa svojej päťdesiatky. Pri tejto príležitosti sa spamätala aj komunistická vláda a udelila mu titul "zaslúžilý umelec", čo je však preňho, aspoň sa tak nazdávame, veľmi slabučkým vyznamenaním, tobôž že mu ho nedal alebo neodovzdal ani minister školstva, ba ani poverenik pre školské veci na Slovensku, ale len jeho zástupca, akýsi Karol Šavel. O to viac si cení jeho hudbu národ slovenský a milovníci za hranicami, vidiac v Cikkerovi *národného umelca par excellence.*

Národný umelec Janko Cikker sa narodil 29. júla 1911 v Banskej Bystrici, kde aj dostal základy hudobného školenia. Je známe, že tu so svojou matkou, ktorá ako prvá mu v rodinnom dome dávala hodiny klavírovej hry, aj verejne vystupoval a spolu s ňou klavírne koncertoval. Tu sa potom dostal aj do Figušovho orchestra, s ktorým mal príležitosť hrávať ako pianista. Po maturite na gymnáziu vo svojom rodisku šiel roku 1930 do Prahy na Štátne konzervatórium, na ktorom skladbu učil Jaroslav Křička, dirigoval Pavel Dědeček, organ B. Wiedermann. Čoskoro sa tu dostal aj do majstrovskej kompozičnej školy V. Nováka, v ktorej si mladý slovenský hudobník upútal pozornosť slávneho profesora. Za jeho prítomnosti odzneli totiž v pražskom Mozarteu *Sonatína pre klavír* a tiež *Symfonický prológ* mladého Cikkera, ktorému český majster k úspešným skladateľským prvotinám osobne blahoželal. Majstrovskú školu u V. Nováka Cikker absolvoval roku 1936 *Druhým sláčikovým kvartetom, Symfonickým capricciom* a *Klavírnymi variáciami.* Zaujímavým bolo hlavne druhé dielo, Symfonické capriccio, ktoré už vtedy predviedla Česká filharmónia pod taktovkou Pavla Dědečka. Na hudobnú formáciu Janka Cikkera vplývala aj Viedeň, kde v rokoch 1936-1937 navštevoval prednášky profesora Felixa Weingartnera. V metropole hudby napísal Cikker *Jarnú symfóniu,* ktorú venoval bývalému učiteľovi v Prahe, profesorovi Novákovi.

ktorý ale nielen voči Cikkerovi, ale i celému Slovensku prechovával city úprimného obdivu.

Po návrate do Bratislavy stal sa Cikker roku 1939 profesorom na Štátnom konzervatóriu, kde aj podnes vyučuje. V tomto období napísal hodne a takých diel, ktoré slovenskú hudbu povzniesli na svetovú výšku a i tam zaujímajú prvoradé miesto — vďaka slovenskej farbitosti a živelnej rytmike. Nie je tu miesto, aby sme sa o všetkých Cikkerových dielach čolen náznakovo zaoberali. Spomenieme aspoň tie diela, ktoré tvoria takrečeno podstatu doterajšej Cikkerovej tvorby.

Ako orchestrálne diela vynikajú tu už medzinárodne známe diela, ako sú *Concertino pre klavír a orchester* (1942), *Slovenská suita* (1943), *Spomienky* (1947), *Sinfonietta* (1957) ako i *Dramatická fantázia* z roku 1959. K tomu trebo počítať i cyklus symfonických básní *O živote* s podtitulmi *Leto* (1941), *Vojak a matka* (1943) a *Ráno* (1945), ako aj v sýtom orchestre bazirujúcu kantátu *Cantus filiorum* (1940), ktorou protestuje proti podpaľačom vojny v Poľsku.

Atraktívnejšie miesto v orchestrálnej hudbe zaujímajú Cikkerove zo desať tance, spomedzi ktorých mnohé sa stali repertoárnymi číslami Slovenského národného baletu—SĽUK a Lúčnica —, ktorý ich stále na zahraničných zájazdoch s nevšedným úspechom reprodukuje. Sú to predovšetkým *Dupák* (1950), *Verbunk* (1951), *Dva zbojnícke tance* (1953 — podľa tanečných vložiek v opere *Juro Jánošík*), *Stretnutie v Bukurešti* (1953) a tanec *Na svätého Jána* z roku 1954.

Naproti tomu "prázdnu dieru do koláča" znamená filmová hudba, ktorú Cikker napísal pre film "Vlčie diery" (1948) i hudbu k dokumentárnym filmom: "Svetlo a tieň", "Svetlo najmenších", "Export-import" a "Oslobodená dedina", napísanú v rokoch 1948-49. Oveľa užitočnejšie by bolo, keby namiesto toho bol býval Cikker písal hudbu čo i len k jednému baletu, ktorý by mohol skorej preraziť do sveta a v ňom urobiť "dieru". Spomínané tance ako i baletné vložky v jeho operách svedčia o tom, že talentovaný autor má v tomto žánri viac než šťastnú ruku. Ostatne, hudobná literatúra na Slovensku udáva, že Cikker napísal hudbu k baletu Selanka ešte roku 1944, ale čo má človek a slovenská verejnosť z tohto nereprodukovaného a len čisto "literárneho" baletu? Dúfaj-

me, že po kompozícii plánovanej opery "Trojkráľový večer" podľa Shakespeareovej literárnej predlohy, Cikker pristúpi k dajakým celovečerným baletným dielam, ktoré môžu byť i slovenskej hudobnej kultúre vôbec akýmsi ľahším lákadlom vo svetovom hudobno-baletnom svete. Či toto baletné prekvapenie príde ešte skôr ako sa nazdávame? Tým lepšie...

Vo všetkej, ale hlavne v hudbe s tanečnými vložkami Cikker trafil ústredný nerv slovenského hudobného myslenia, no bohatá farebnosť a čerstvá "slovacita" dýcha rovnako, ba nadovšetko z diel hudobno-dramatických, ktorým sa bansko-bystrický skladateľ takmer výlučne venuje od roku 1950. Vtedy začal Cikker pracovať na svojej prvej opere *Juro Jánošík*, ktorej libreto mu pripravil skúsený dramaturg Štefan Hoza. Premiéra diela bola 10. novembra 1954 a od tohto času sa datuje aj zvýšená pozornosť medzinárodných odborných kruhov na slovenskú hudobno-dramatickú tvorbu.(1)

Dej opery *Juro Jánošík* zachycuje posledné dva roky života titulnej osoby, hrdinu, ktorý v rokoch 1711-13 bojoval za sociálnu a národnú slobodu ujarmeného ľudu podtatranského. Jeho život je síce pestrý a Cikker ho zhudobnil v šiestich obrazoch. Zaujímavý je hádam najviac piaty obraz, kde Jánošík ako symbol obrany slovenského práva a slobody — a to platí ešte vo zvýšenej miere dnes — rezolútne odmieta falošné obvinenie súdu a v úchvatnej arióznej obhajobnej reči začína spievať: "Zasvitne deň, slobody deň, zasvitne iste, keď na jar zazelenie lístie... Raz padnú okovy zo sputnanej hrudi a vtedy my vynesieme spravodlivé súdy, keď príde deň, ten slávny deň: slobody deň, voľnosti deň!" A v záverečnej scéne, keď Jánošík využíva svoju poslednú vôľu, ešte zatancuje odzemok a prítomným predstaviteľom súdu a tyranizujúcej vlády vmetie na dôvažok jedno veľké slovo, majúce i dnes na Slovensku akútny dosah: "Vaša moc, však právo nikdy!"(2)

---

1) V marci tohto roku bola opera Juro Jánošík nahraná rozhlasom v Hamburgu za dirigovania tamojšieho šéfa, skladateľa Winfrieda Zilliga, premiérovať ju však budú až tejto jesene. Scénické predvedenie tejto opery hodlá aj Národné divadlo v Ľubľani (hlavné mesto Slovinska). Opera SND v Bratislave hosťovala zase s týmto dielom v Drážďanoch a Štátne divadlo v Košiciach malo na svojom zájazde do Chemnitz (dnes Karl-Marx-Stadt) takisto Jura Jánošíka, takže už aj v zahraničí je dielo odborným kruhom i divákom dotyčných miest známe.

2) Viď náčrt opery v týždenníku Slovák v Amerike z dňa 2. augusta 1961 pod tiulom "Maestro Janko Cikker".

Čitateľom "Mostu" je aj druhá Cikkerova opera *Beg Bajazid* ako-tak známa.(3) Obsahom, ale ešte viac hudobne, nás táto opera svojimi farebnými explóziami, roztopašne vychádzajúcimi z veľmi širokého orchestra, zachytáva expresným, ba bleskurýchlym spôsobom. Takto sme od začiatku do jej konca prekvapení dramaticko-hudobnými nápadmi, zliatymi však tak rafinovane v jeden celok, že zlievač-Cikker ho musel stočiť takrečeno na jeden dúšok. Nemôžeme za to, ale musíme sa tu aspoň na jeden úryvok tejto opery skoncentrovať a naň i krátko poukázať. Ale bez paralely to nejde, a preto urobíme osvetlenie zajateckých sborov v Beg Bajazidovi a Verdiho opere "Nabucco". Čo vidíme na tejto expozícii? Vidíme, že sborový spev vo Verdiho opere je krásne kantabilný a nesený v štýle dobového romantizmu; u Cikkera je zase sbor ujarmených Slovákov odkázaný na pieseň v rozlohe troch či piatich tónov a keďže je odvádzaný do tureckého otroctva, vlečie sa s ťažkou žalostnou melódiou a tak adekvátne zvýrazňuje v tónine smútku a otrockých stonov stav neslobodných a pútami zaťažených zajatcov. V tomto zmysle sa Cikkerovi podarilo oveľa lepšie zachytiť a zhudobniť celkovú zajateckú atmosféru a je len prirodzené, že to každého človeka aj primerane "uchytí". V tomto sbore Cikkerovom človek opravdu cíti kvílenie, bôľ, okovy zajatého ľudu a jeho úplne plnej poroby a beznádejnej (?) situácie:

Zaplač, pole, zaplač, roľa, nebo naše jasné smúť!
Do cudziny, do otroctva začíname svoju púť.
Zaplač, pole, zaplač, roľa, nebo naše jasné smúť!
Nezabudni, Hospodine, na svoj biedny, verný ľud!(4)

Veľmi kontrastne oproti tomuto spevu pôsobí zase radosť ľudu po príchode domov z tureckého zajatia. I Bajazid sa vrátil, ktorého predstavený dediny, presvedčiac sa o jeho humánnom zmýšľaní, takto medziiným privitáva:

Nezhynieš, človeče, len verne stoj
na svojom grunte, a vždy dobre čiň!
Najviac sa chráň, dakoho zotročiť!

---

3) Viď štvrťročník MOST, roč. V., štúdia "Musica viva" hlavne str. 139-140.

4) Pritom vidieť na scéne horieť dom richtára; divák vtedy počuje len zďaleka stony ľudu odvádzaného Turkami do zajatia: "Zaplač... plač... jasné smúť!"

Kto sa sám pre slobodu narodí,
nemôže ozaj nikdy šťastný byť,
keď iní zbavení sú slobody.

Hneď nato zaznie apoteózny spev celého ľudu nasledujúcimi slovami:

Verne stoj! Miluj kraj svoj rodný!
Bráň ho, chráň, ak je neslobodný.
Verne stoj! Dobre čiň!
Verne ľúb rodnú zem, matku svoju vernú,
svätú, nesmrteľnú!
Ľúb, len ľúb, matku krásnu, svätú,
večnej lásky zem!

Po slovenskej premiére opery Beg Bajazid roku 1957 nasledovalo roku 1958 už prvé predstavenie v Nemecku, a to vo Wiesbachu a rok nato už aj v Štátnej opere v Drážďanoch. Minulý rok bola jeho premiéra v Altenburgu a v tejto sezóne uvedie aj Štátna opera v Szegede (Maďarsko) toto Cikkerovo majstrovské dielo.

Aj v Tieňoch, tretej opere Jána Cikkera, ktorú podľa Dickensovej literárnej predlohy "vianočná rozprávka" (A Christmas Carol in Prose: Being a Ghost Story of Christmas) pripravil básnik Ján Smrek, sú momenty sociálne, ale i otázky metafyzického rázu, pre ktoré ale dielo bolo štrknuté z uvedenia na opere SND v Bratislave, ktorá ho už mala v programe. O jej osude sa úradne nič nepovedalo, až v *Slovenskej hudbe*, č. 7-8, roku 1961, zmieňuje sa Dr. Jozef Kresánek aj takýmito vetami: "To, že si Cikker ako námet opery vybral Scroogeho záchvaty pred smrťou a jeho obrátenie pod dojmom smrti, to bolo zaiste inšpirované i Cikkerovou chorobou, ktorá takto priniesla do jeho života ďalší okruh podnetov." Nikto vari nechce popierať, že chorobou dostal sa Cikker k ďalším podnetným myšlienkam. Tieto však zakázať umelcovi zvýrazniť, je zásah a otvorený interdikt do umeleckej pracovne, ktorý je však známy tam, kde vládne diktatúra komunistickej ideológie. Tak isto nemožno súhlasiť s Kresánkovou mienkou, vyslovenou v tom samom texte na strane 299 SH, tvrdiac o Cikkerovi toto: "Čo bolo pritom ešte horšie, počas liečby stratil kontakt s ľuďmi, a tým aj mladícku roztopašnosť, optimizmus."Veď práve tým, že sa Cikker pod-

ujal zobraziť i takého beštiálneho vydriducha a vykorisťovateľa, akým bol Scrooge, hlavná postava Tieňov, dokázal i počas svojej choroby, že je človekom takým, ktorý nechce, aby ľudia boli nesociálnymi a egoistami typu Scroogeovho. Táto lekcia sa akosi predstaviteľom socialistického realizmu nepozdávala, a to len preto, lebo bola postavená vo chvíli konfrontácie človeka so smrťou a metafyzickým svetom, ku ktorému sa smrťou v širšom i eminentnom zmysle slova vchádza. Smrť nielen tela, ale aj zlých ľudských vlastností.(5) Pre tento dôvod je dodnes tretia Cikkerova opera Tiene iba operou literárnou, knižnou, čo je, samozrejme, z hľadiska vzmáhajúceho sa vývinu slovenskej opernej kultúry vonkoncom luxusnou skúmavkou, prístupnou iba niekoľkým muzikológom. Na tomto príklade jasne vidíme, a je to dostačujúci dôkaz o tom, v akej umeleckej "slobode" sa nachádzajú dnes na Slovensku a za Železnou oponou vôbec žijúci spisovatelia a umelci. Pre skladateľa Cikkera však znamenal tento zásah parátnu vraždu, akej je schopný iba systém s mŕtvicovými princípmi "socialistického realizmu". V tomto bode, hovoriac kresánekovsky, zaujímame postoj vo fortissime, a budeme v ňom zotrvávať, dokiaľ slovenské umenie nebude slobodné, dokiaľ nebude sa môcť predstaviť v takej podobe a forme, v akej ho licencujú jeho autori.

Po Tieňoch, ktoré Cikker napísal roku 1959, pustil sa do komponovania štvrtej opery *Vzkriesenie*, zostavenej na námet rovnomenného románu L. N. Tolstého. Jej premiéra bude však najprv v cudzine, a to v Národnom divadle v Prahe. Po českej premiére, ktorá má byť vo februári 1962, bude nasledovať predvedenie v Bratislave. Medzitým skladateľ už prezradil, že chce zhudobniť Shakespeareovu komédiu "Večer trojkráľový" a nato operu s tématikou slovenskej prítomnosti.

5) Prekvapujúce je, ako Praha chce kultúrnymi trikmi urobiť u Slovákov dojem, že je dnes iná ako za čias benešizmu, pritom je každému jasné, že aj teraz sú Slováci z politického života úplne vysánkovaní. V tomto svetle treba brať na známosť, že premiéra v Prahe bude v jazyku slovenskom, podobne ako je to v prípade slovenskej historickej opery "Kráľ Svätopluk" od národného umelca Eugena Suchoňa. Medzi dvoma slovenskými inscenáciami tejto Suchoňovej opery — v Bratislave dňa 10. marca 1960, v Košiciach dňa 8. mája 1960 — bolo uvedené české predstavenie Národným divadlom v Prahe dňa 28. apríla 1960 — a taktiež v slovenskom jazyku.

Maestro Janko Cikker sa dožil päťdesiatky s veľkými ambicióznymi plánmi. Želáme mu k nim veľa zdravia i požehnania najvyššieho Majstra. Želáme mu to my — z exilu, kam nás zahnala nie svojvôľa, ale beštiálny vydriduch a vykorisťovateľ ešte väčší než spomínaný Scrooge v Tieňoch. No aj keď srdce naše je poznačené tieňami nehumánneho diktátorského režimu, podobne ako kedysi aj srdce Bajazidom zajatého ľudu slovenského, jednako dúfajúc vo víťazstvo pravdy a politickej slobody slovenského národa, privoláva ešte raz do stvárnených i budúcich skladateľových plánov: ad multos annos!

José Garcia Nieto

ĎAKUJEM, PANE...

(Gracias, Señor...)

Ďakujem, Pane, lebo ostávaš
jednako v slove mojom;
bo pod všetkými mojimi
mostami vody Tvoje prúdia.

Skalou Ťa hostím, perou tvrdou,
hromadou prsti úbohej,
na ktorú bezprestania žiaria
svetelné Tvoje posolstvá.

Na Teba hľadím; seba skúmam. Hovorím;
čujem Ťa. Hľadám. Čakáš ma.

Pomaly, pomaly ma strovíš.
Pod toľkou láskou ubúda ma,
že ani necítim jak ku smrti ma
privádzaš...
A snívam...
Popri mne prechádzaš...

(m. š.)

V zahraničí v radoch slovenskej emigrácie zaiste nájdeme mnoho jednotlivcov, ktorých ani nové a namáhavejšie podmienky existenčné nevedeli podlomiť alebo odradiť od sústavnej vedeckej, literárnej alebo umeleckej tvorby. Pokračujú v nich tak, ako to robili na Slovensku od počiatku. Ale v cudzine často ju robia bez pomoci z verejných základín, podpôr a štipendií a neraz v spoločenskej osihotenosti. Ba naopak, po dôkladnej a obetavej práci vedeckej, spojenej často s velikými výdavkami, cestami a zadovažovaním prameňov a literatúry, nakoniec aj finančné náklady, spojené s vydávaním svojich kníh a štúdií, si autori sami platia v tlačiarňach.

Ide o jednotlivcov, duševných robotníkov, ktorých vytrvalá láska k svojmu pôvodu, pocit povinnosti voči svojmu národu ako aj k novej vlasti, je stále živá a zdravá. Preto, aby zoznamovali svet so slovenskou kultúrou a civilizáciou, s jej dejinami a vývojom, výsledky svojich prác o slovenských námetoch a otázkach vydávajú v rečiach tých krajín, ktoré sa stali ich novým domovom. V posledných časoch vidíme preto stúpať počet cudzojazyčne vydávaných prác o slovenských námetoch z odboru dejepisu, umenia, národopisu, hudby a spevu, z archeológie, ba i technické práce a podobne.

Ozvena na spomínané publikácie obetavých slovenských vedeckých a umeleckých pracovníkov, najmä v cudzích literárnych a odborných kruhoch je pozoruhodná a zaslúži si zaznamenania v našom časopise. Zaslúži si ho predovšetkým preto, lebo je spravidla nehatenejšie prejavená, bez tendencie a vedľajších zámerov. Ohlasy na prínosy, najmä slovenských vedeckých pracovníkov sú úprimné a bezprostredné. Nie ako niektoré nevecné poznámky prichodiace zo Slovenska, na ktorých ráze je zrejmé dusítko tamojších vo vede a v literatúre a vôbec v kultúrnom podnikaní úradne uplatňovaných a predpísaných tendencií politizujúcej kritiky a meradiel.

Pod tlakom takýchto dusítok, zo strachu o holú existenciu, opatrnosť káže nekvitovať kladné prínosy a hodnoty zahraničných autorov-Slovákov pre pokladnicu slovenskej

vzdelanosti, vedy a umenia. Takýto tlak a izolácia Slovenska je plášťom a nízko motívovanou oponou, za ktorou odrezaným Slovákom od ostatného sveta a zakríknutým slovenským vzdelancom chcú úzkoprse dokazovať, že mimo Slovenska slovenský vedecký, umelecký alebo literárny pracovník sa nemôže uplatniť alebo nemá a nenájde ozveny. Čudne to znie, ale vyzerá to tak, že plánovači súčasnej socialistickej kultúry za železnou oponou uplatňujú staré konzervatívne heslo feudálneho Uhorska v novom variante: *Extra Hungariam non est vita; si est vita, non est ita.* A my dokladáme, že nie je nič natoľko nebezpečného pre strnulý postoj a napokon pre reakčný a zaostalý stav hociktorého spoločenského poriadku, ako adoptovanie takýchto duševne a teritoriálne omedzených hesiel nepokrokovej samoľúbosti. Takýto stav exkluzívnej uzavrenosti a neinformovanosti o svete za starými i novšími autokratickými spoločenskými oponami a obmedzeniami vývoja vzdelanosti a kultúrnej politiky — nech sa už ona menuje aj ľudovou a socialistickým realizmom — má znaky starej feudalistickej tyranie. Meno *tyrannos* voľakedy tiež značilo žičlivého a ľudského panovníka, vládcu, ale dnes už má opačný význam. Takýto význam a náplň môže dostať napríklad aj pojem socialistického realizmu, ak je diktátom pre duševných pracovníkov. Nezdravo prehnaný a nanucovaný recept socialistického realizmu obmedzuje tvorivé možnosti jednotlivca a dusí robotníkov ducha a napokon anuluje osobnosť.

Významy slov a ich obsah často sa menili vo vývoji ľudstva, ba napokon značili úplný opak toho, čo na počiatku vývoja. Hitlerovská glajchšaltácia v literatúre, v hudbe, v umení a vo vede, diktátorská kultúrna politika Tretej ríše o spôsoboch myslenia i tvorby trvala len niekoľko rokov. Potentáti novodobého socialistického realizmu a smerníc, určovaných politicky v umeniach, vo vede a v literatúre, namáhajú sa už dlhšie ako Hitler, teraz už v červenom (a nie v hnedom) vydaní osedlať a glajchšaltovať alebo usmerniť aparátom štátneho kolektívneho nevoľníctva a zotročiť duševných robotníkov. Len v češtine nachodíme na takéto počínanie priliehavý výraz, ktorý sa hodí na dozorovanie nad domácou duchovnou, umeleckou a vedeckou tvorbou, a to je to takzvané "české policajtování"; ide o policajtovanie nad

slovenskou kultúrnou vedou a umením, o policajtovanie a dusenie, proti ktorému práve českí intelektuáli počas nemeckého útlaku za druhej svetovej vojny po celom svete robili krik a protestovali. Dnes, akoby by sa nevidelo, že Moloch výlučne štátno-politického kolektivizmu a nesociálnej socializácie tam doma zakrikuje a vopred umŕtvuje každú osobnú iniciatívu a inšpiračné zdroje nadaných synov slovenského národa. Ak sa len trochu odkloní od predpísaných smerníc, trestá ho neľudsky ako spoločenského prašivca a nepriateľa ľudu. Hoci ľud skladá sa z jednotlivcov, napokon jednotlivec nemá hlasu alebo má taký, aký je úradne inžiniermi kultúrnej politiky predpísaný. Ak nechce byť prinútený k zahanbujúcemu verejnému kajaniu, duševný robotník na Slovensku musí kvákať s ostatnými, usmernenými vranami. Takýto, dušu a um zotročujúci útlak a despotizmus hodný tyranov, sa pociťuje dnes za železnou oponou. Najmä v tých krajinách ho pociťujú, ktoré sa dostali do novokolonialistického poddanstva pod vinetkou oslobodenia falošne hlásaného na počiatku nového "ľudového" režimu. Ako príklady uvádzame baltické zeme, Rumunsko, Maďarsko alebo aj Slovensko. Na Slovensku takéto novokolonialistické ovzdušie a tlak cíti sa dvojnásobne, o čo má zásluhu práve bezpodmienečná devótnosť Prahy a politizujúcich Čechov v službách Moskvy a boľševizmu. Slovensko stalo sa tým, čo známe konštatovanie v českom Ottovom Náučnom slovníku dávno naznačovalo: . . . *a Slovensko bude naši kolonií, podobně jako Sibiř pro Rusi.* Moskva tento imperialistický starý buržoázny program českého kolonializmu len sankcionovala, keď dala pod mentorské poručníctvo Čechov nielen Slovákov a Slovensko, ale aj osudy slovenskej vedy, literatúry a umenia. Takýto postoj Moskvy voči slovenskému národu v otázke jeho samourčenia a slobody mnohí už dnes nazývajú reakcionárskou licenciou. Moskva hodila Slovensko podľa želania Čechov *ad leones, do hrtana českého ľva.*

Symbolickým viditeľným a hmatateľným znakom toho je nový štátny erb Československa. V ňom heraldický český lev je ešte stále neodškriepiteľne zrejmý a dominujúci, ale zo slovenského erbu ani len trosky neostali. Na takýto spôsob český imperializmus a boľševický kolonializmus, zaobalený do celofánu záslužnej socializácie Slovenska a politizu-

júceho mentorovania Slovákov, aj heraldicky zvýraznil svoje jasné ciele, vedúce takmer k exterminácii Slovákov ako slovanského etnického a národného celku. Ide o počiny, ktoré pred svetom môžu sa zdať ako alúry vedúce ku genocidiálnemu počinu voči Slovákom zo strany Čechov za tichého súhlasu a spolupáchateľtva Moskvy. Pripamätúvame si pri tejto príležitosti slová Jána Kollára: *Sám svobody kto hoden, svobodu zná vážiti každou.*

*

Vracajúc sa k slobodám a k slobodne píšúcim slovenským autorom v zahraničí, chceme aspoň na jednom prípade usilovne a obetave pracujúceho vedeckého a umeleckého pracovníka poukázať, že práca za slovenský národ a na slovenských témach dôjde uznania aj v cudzine, najmä ak sa podáva vážne, s vytrvalosťou, v primeranej forme a výške.

Ako príklad vybrali sme reprezentanta takých vedeckých a umeleckých odborov, ktoré stoja ďaleko od politického ruchu alebo zamerania. Ide o ozveny na práce z odboru archeológie a starších slovenských dejín a dejín umenia spod pera Dr. Jozefa J. Cincíka, ktorý v USA a v cudzine získal si už meno a uznanie.

V poslednom čísle Mostu (č. 3-4. Roč. 1960) uverejnili sme jeho štúdiu v anglickom jazyku "Early Slovak Oratories". Išlo v nej o pozorovania, vzťahujúce sa na najstaršiu kostolnú architektúru, nájdenú na stredovekom slovenskom území na Morave, a jej pomer k pohanským stavebným tradíciám slovansko-iránskeho pôvodu. Z mnohých nadšených ozvien z odborných kruhov v cudzine uvádzame slová znamenitého rakúskeho univ. profesora dejín architektúry a umeleckej ornamentiky Dr. Ing. Karl Ginharta z *Institut für Kunstgeschichte an der Technischen Hochschule — Wien (Austria).* Prof. Ginhart preslávil sa ako výtečný znateľ rannestredovekej architektúry v alpských zemiach a bol vydavateľom viaczväzkového diela o dejinách umenia v Rakúsku. Jeho práce z odboru vzťahov umenia Iránu a Európy sú veľmi známe. Rozvíja v nich priebojné práce prof. Jozefa Strzygowského.

Wien, 24. Feber 1961. Sehr verehrter Herr Kollege, vielen Dank für Ihre sehr wertvolle ausserordentlich wichtige Arbeit über die Frühen Slovakischen Oratorien! Ausgezeichnet! Ihr ergebener

K. Ginhart

So slovami vysokého uznania práce Dr. Jozefa Cincíka prof. K. Ginhart poslal na výmenu aj odtlačky svojich posledných prác. O predošlej práci Dr. Cincíka *Ancient Slovak Fibulas and Pseudofibulas* (o umení z doby sťahovania sa Slovanov z pravlasti do dnešných ich sídel) od spomenutého európskeho vedátora čítame:

Es ist sehr verdienstvoll, dass Sie sich der frühslawischen Kunst mit so grossen Verständnis und so eindringenden Fleiss zuweden, und ich freue mich über diese schönen und wichtigen Ergebnisse Ihrer Forschungen. (4. marca 1958)

Charakteristická je aj reakcia maďarského dejepisca stredovekého umenia v Podunajsku Dr. Thomasa Bogyayho (München, Bavorsko):

Many thanks for Your Fibulas. I read both your studies in Slovak... All three are most interesting and instructive. (March 2, 1958)

Myslí tým aj na práce Dr. Cincíka *Meč slovenského vladára* (Sborník *Nádej víťazná*, 1948) a na knihu *Anglosaxon and Slovak-Avar Patterns of the Cuthbert Gospel, 1958.*

Bývalý učiteľ autora na univerzite v Bratislave, akademik. univ. prof. Dr. Ján Eisner (v liste zo dňa 7. jan. 1959) po zaslaní knihy *Anglosaxon and Slovak-Avar Patterns* píše svojmu bývalému žiakovi z Prahy (Karlova Univerzita; Seminár pro pravěk) nasledujúce slová, ktoré naznačujú neobyčajný záujem aj v univerzitných kruhoch v Československu o námety spracované v cudzine Dr. Cincíkom. Z listu prof. Eisnera, ktorý sa mimoriadne zaslúžil o preskúmanie praveku na Slovensku, vynímame:

Milý pane kolego! Dostal jsem Vaši knížku, přečetl jsem si Vaši dedikaci, prolistoval jsem pěkný spis, ale moji žáci si ji zatím ode mně vyžádali a k její četbě se dostanu za několik dní. Přečtu si jí se záujmem. U nás se nyní nikdo nespecializuje na studium avarsko-slovanské kultúry v celém jejím rozsahu...

Slovom, prácu Dr. Cincíka ešte aj v Čechách vychytili s dychtivým záujmom z rúk profesora zvedaví žiaci a prof. Eisner z Prahy ďalej píše:

Máte-li volné exempláře, jistě Vaší práci uvítají a Vám případně pošlou své věci tito dva naši popřední historici umění...

Tým najlepšie vystihol dôležitosť práce svojho bývalého žiaka Dr. Eisner, ktorý Dr. Cincíka vovádzal do štúdia archeológie a starého umenia Slovanov a Slovákov.

Z Juhoslávie, zo Zágrebu, riaditeľ Národného múzea chorvátskych starožitností prof. Dr. Ljubo Karaman píše po anglicky o *Anglosaxon* . . .

Many and sincere thanks for your beautiful book. (13. dec. 1958)

Veľký francúzsky umelec a dekoratér majster Max Ingrand z Paríža poznamenáva o knihe:

Je suis vraiment touché . . . Les planches de ce livre me revèlent un art des plus touchants.

Znamenitý znateľ doby sťahovania národov z Ázie a ornamentiky V.—IX storočia aj v Karpatskej kotline, bývalý riaditeľ Mad'arského národného múzea v Budapešti, Dr. Fettich Nándor, vyslovil sa o štúdii *Ancient Slovak Fibulas:*

Ez engem rendkivüli mértékben érdekel mert magam is készitek egy rokon tárgyu könyvet . . . Toto mňa mimoriadne zaujíma, lebo aj ja sám chystám knihu o príbuznom námete. (26. dec. 1958)

Zaslúžilý profesor slavistiky na univerzite v Padove (Taliansko), Dr. Arturo Cronia píše:

To je krásna kniha The Anglosaxon and Slovak-Avar Patterns. (22. okt. 1958)

A zase po čase prof. Dr. K. Ginhart z Viedne v liste zo dňa 20. decembra 1958 píše:

Ich freue mich sehr auf die Lektüre dieser weit ausholenden Untersuchung . . .

O zvýšenom záujme svedčia slová univ. prof. Dr. Ernst Kitzingera z Harvardskej Univerzity (The Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, D.C.) na okraj knihy *Anglosaxon and Slovak-Avar* . . . V liste anutorovi poznamenáva:

I hasten to congratulate you on the completion of this work. As you know, the subject interests me greatly. At the moment all I can say is that it looks most attractive and that I am greatly intrigued by many of the pieces you illustrate for comparison. (17. nov. 1958)

Ozvena z Yale Univerzity, z úst význačného slavistu a historika Dr. Philipa Lozinského:

Prof. Vernadský told me that he was fascinated by your book! (26. marec 1959)

Institut für Vor und Frühgeschichte pri univerzite v Mníchove je reprezentovaný uznanlivými riadkami univ. prof. Joachima von Wernera, ktorý si žiada ďalšie exempláre vy-

dania Dr. Cincíka pre seminárnu knižnicu Univerzitného inštitútu v Mníchove:

Sie würden mir sehr grossen Gefallen erweisen wenn Sie ein weiteres Exemplar Ihres Buches für die Bibliotek meines Institutes nach München schicken könnten. (26. febr. 1958)

Od vedenia Archeologického Ústavu v Prahe prichodí po anglicky takáto výstižná charakteristika:

Your Study on Cuthbert is very interesting and contains many valuable and new ideas.

Český archeológ prof. Josef Poulik z Brna cituje práce Dr. Jozefa Cincíka, písané v cudzine. Najmä pri rozbore umeleckých ozdôb nájdených na kovových predmetoch a mečoch pri vykopávkach pred-cyrilometodejských chrámov na Morave (Mikulčice na Valách a pod.). Súhlasí s vývodmi autora v jeho štúdii *O meči slovenského vladára* (Slovak Rulers Sword—Separatum), t. j. v ornamentike v náleze Blatnickom (Turiec—Slovensko) z doby panovania Rastislava a kráľa Svätopluka. Preberá analytické náhľady, uzávery, ba i kresby autorove pre ilustráciu. (Viď *Památky Acheologické,* Praha, roč. 1957, č. 2, str. 298, 312, 327 a obr. 79.)

Posledný raz zasa v diele *Pravěk Československa,* bohate ilustrované (Vyd. Orbis, Praha, 1960, str. 464) ako neobyčajne výraznú presádzku knihy použil analytickú kresbu Dr. Cincíka z rukoväte meča z Blatnice, ktorú uverejnil prvý raz v r. 1948 v zborníku *Nádej víťazná* (na str. 191; Tab. III., obr. 1.).

Univ. profesor Nikolaj Brajčevskij z Kijeva, z Inštitútu Archeológie Ukrajinskej s nadšením prijal práce Dr. Cincíka, najmä jeho štúdiu *Ancient Slovak Fibulas and Pseudofibulas,* keďže sa týkajú aj dejín slovanských Antov, t. j. starodávnych počiatkov civilizácie a kultúry Kijeva a ukrajinskej časti pravlasti Slovanov. Na výmenu poslal mu svoje najnovšie diela z archeológie Ukrajiny.

Zasa od iného ukrajinského slavistu a historika, univ. prof. Dr. Romana Smal-Stockého z Marquette University (Milwaukee, Wis.), citujeme reakciu na práce Dr. Cincíka:

Excellent! And I congratulate Slovakia that she has in the emigration a scholar of your caliber. (14. jan. 1959)

Michal Šramo

RÍM A SLOVENSKO

Michal Lacko SJ

Pojem *Rím* vyjadruje mnohotvárnu skutočnosť: miesto na brehu rieky Tiber; postupne hlavné mesto rímskej ríše, pápežského štátu, talianskeho kráľovstva a talianskej republiky; ohnisko kultúry starorímskej, kresťanskej a talianskej; stredisko kresťanstva, sídlo hlavy katolíckej Cirkvi atď. Ako stredisko kedysi mocnej rímskej ríše, Rím mal význačný politický vplyv na krajiny okolo Stredozemného mora. Ako ohnisko kultúry mal vplyv omnoho ďalej siahajúci i v priestore i v čase. No najväčší vplyv má Rím ako stredisko kresťanstva, ako sídlo pápežov. Tento vplyv teoreticky má siahať do celého sveta, no prakticky do niektorých krajín sa ešte nedostal, a z iných krajín ho cirkevnými rozkolmi vylúčili, a z iných zase sa ho nástoja násilne práve teraz zbaviť (krajiny pod komunistickou nadvládou).

Dávne príslovie hovorí, že každý kresťan-katolík má dve vlasti: jednu tam, kde sa narodil, a druhú v Ríme. V Ríme sa majú katolíci cítiť ako vo svojej otčine, bo tu je dom ich spoločného otca, rímskeho pápeža. Ťažko nájsť na svete tak medzinárodného mesta ako je Rím. Skoro všetky katolícke národy tu majú aspoň jeden, alebo viacej domov, ústavov, ktoré sú tu pre nich kúskom ich vlasti. Na štúdium kultúrneho a umeleckého bohatstva skoro každý národ, čo sa hlási k rímskemu kultúrnemu dedičstvu, má tu svoj výskumný, historický ústav, alebo umeleckú Akadémiu. Niektoré národy, aj dosť hodne vzdialené, viaže s Rímom mnohostoročná tradícia a duchovné spojivá. Mám na mysli hlavne dva národy: Írčanov, ktorých oddanosť Rímu je príslovečná, a Arménov, ktorí nakoľko sú katolíci, za krušnej danosti ich rozpŕchnutia z pôvodnej vlasti, vytvorili si v Ríme svoje hlavné duchovné stredisko.

Slovákov, ako ticícstoročný kultúrny a katolícky národ, tiež viažu s Rímom viacnásobné spojivá, o ktorých sa chcem v tomto článku zmieniť. Nebude to práca vyčerpávajúca, bo o jednotlivých bodoch by bolo potrebné mať naporúdzi výsledky monografických štúdií a výskumov, čo nám však chýba. Ja tu chcem podať skôr letmý prehľad, nadhodiť nie-

ktoré problémy, ako sa mi javia z viacročného osobného pozorovania.

Aj pre Slovákov Rím nie je prázdnym pojmom, ale bohatou skutočnosťou, ktorá hlboko zasiahla do našich dejín, a aj teraz na nás vplýva. Keďže však okrem prvopočiatočného obdobia Veľkomoravskej ríše a trvania Slovenskej republiky nemali sme politickú samostatnosť a vlastné medzinárodné zastúpenie, aj naše vzťahy k Rímu nie sú zaznamenané pod naším vlastným menom, ale treba ich hľadať pod inými menami. Je známe, že Svätá Stolica vysiela svojich zástupcov-nunciov do jednotlivých štátov. Národy, čo mali svoj štát a v ňom pápežského nuncia, najdú vo Vatikánskom archíve ohromne mnoho vzácneho materiálu pod svojím vlastným menom, a netreba im mnoho hľadať. Tak isto národy, čo majú svoju vlastnú ústrednú cirkevnú správu, na pr. patriarchu, prímasa, alebo aspoň arcibiskupa-metropolitu, s ktorým Sv. Stolica rokuje o veciach celonárodných, najdú pod menom svojho patriarchátu, primácie, alebo arcibiskupstva mnoho materiálu pre svoje cirkevné dejiny. No my sme nemali ani vlastných nunciov — okrem obdobia Slovenskej republiky —, ani vlastných arcibiskupov, a preto kto chce skúmať vzťahy Ríma k Slovensku, musí ich hľadať pod inými menami. Najčastejšie v minulosti to bude pod menom: *Hungaria, Hungari, Sacrum Romanum Imperium Germanicae Nationis, Imperium Austriacum,* zriedka: *Slavi, Sclavi, Schiavoni.* No niekedy sa nájdeme pod menami celkom neobyčajnými a čudnými. Na pr. keď ide o našich gréckokatolíkov, v Archíve Posvätnej Kongregácie de Propaganda fide sú osobitné zväzky s nadpisom: *Greci di Ungaria.*

Myslím, že sa doteraz málokto zo Slovákov zaoberal týmto predmetom. No z druhej strany slovenské dejiny nemožno si predstaviť bez Ríma. Bratislavská Akadémia vied podujíma sa vydať slovenský *Diplomatár,* totiž historické listiny, čiže *diplomy*(1). Doteraz zbierali materiál doma, v Budapešti a inde, ale nie v Ríme. Ak si vydavatelia myslia, že sa bez Ríma zaobídu, tak ten *Diplomatár* bude veľmi kusý. Viacej sa rímskymi vzťahmi zaoberali Maďari. Vydali na pr. 9 zväzkov *Monumenta Vaticana Hungariae,* čerpané z vati-

1. R. Marsina, O heuristike k slovenskému diplomatáru: Historický časopis, VIII. (Bratislava 1960), p. 176-185.

kánskeho archívu.(2) Vzťahy gréckokatolíkov Východného Slovenska k Rímu sú pojaté do zbierky *Documenta Romana Ecclesiae Catholicae in terris Ucrainae et Bielarusjae*(3), vydávanej ukrajinskými OO. Baziliánmi v predpoklade, že gréckokatolíci Východného Slovenska sú Ukrajinci, a že prešovské biskupstvo sa nachádza tiež "in terra Ucrainae". Všetky tieto okolnosti musí mať na zreteli, kto chce skúmať vzťahy Slovenska k Rímu a Ríma k Slovensku.

Rímska ríša a Slovensko

Výslovne poznamenávam, že nejde tu o Slovákov, ale iba o územie Slovenska, nakoľko v tom čase to územie neobývali ešte Slováci, ale iné národy, ako Markomani, Kvádi, Longobardi a iní. Počas Rímskej ríše hranicou na tomto úseku bol Dunaj (limes romanus). Avšak Rimania viac ráz podujali vojenské výpravy aj severne od Dunaja, teda na dnešnom Slovensku, aby zneškodnili nespokojné germánske národy. Tak cisár Marcus Aurélius (161—180 po Kr.) osobne viedol vojenskú výpravu proti Markomanom a Kvádom r. 171—174. Za svoje táborisko si zvolil Carnuntum (teraz Petronell v Rakúsku), ale viac ráz osobne viedol vojsko aj za Dunaj.(4) Počas jednej výpravy na dnešnom Slovensku vznikli jeho filozofické úvahy v gréčtine *Ta eis heauton* (Myšlienky o sebe samom). Do slovenčiny ich preložil Dr. Miroslav Okál', ktorý v predslove mieni, že tie zápisky vznikli niekde v Pohroní. Okrem toho z tejto výpravy zachovali sa nám zprávy o udalosti, ktorú súčasníci považovali za zázračnú. Keď rímske vojsko v lete r. 174 postupovalo na dnešnom strednom Slovensku proti Kvádom, bolo trápené takou veľkou horúčosťou a smädom, že sa zdalo, že nevydrží ďalej. Naraz sa začalo blýskať, hrmieť, a hojný dážď zachránil

2. Monumenta Vaticana historiam Regni Hungariae illustrantia. Prvý zväzok vyšiel r. 1887. Predsedom vydavateľskej rady bol banskobystrický biskup Arnold Ipolyi (známy ako veľký Maďar).

3. Prvé dva zväzky obsahujú: Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia. Romae 1953. Obsahuje pápežské dokumenty až do r. 1953. Avšak z posledných 100 rokov iba tie, čo boli samou Sv. Stolicou dané do verejnosti, ako sú menovania biskupov, ustanovenie diecéz, potvrdenie rehoľných stanov atď.

4. Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaften, Vol. I pod heslom ANNIUS, Nr. 94 Marcus Annius Verus, čo je vlastným menom cisára Marca Aurelia. O výprave na Slovensko viď číslo 174.

rímske vojsko od vysilenia. Túto udalosť zaznamenali viacerí rímski autori. Podľa autorov pohanských tento mimoriadny dážď bol daný na prímluvu samého cisára, kým kresťanskí autori ho pripisujú prímluve kresťanských vojakov tejto 12. légie, ktorá práve preto dostala od cisára meno *Fulminata* — bleskonosná.(5) Na pr. významný cirkevný dejepisec Eusebius Caesariensis píše: "Keď cisár Marcus Aurélius viedol výpravu proti Germánom a Sarmatom, a jeho vojsko smädom hynulo, cisár vraj nevedel, čo si počať. Vtedy vojaci Melitínskej légie, ktorá sa vyznačovala a aj teraz sa vyznačuje svojou vernosťou, keď sa šíky zriaďovali proti nepriateľom, pokľaknúc na zem, podľa nášho (=kresťanského) zvyku, predniesli Bohu svoje modlitby. Nepriatelia pri pohľade na taký nevídaný čin ostali zarazení. No letopisy nám zaznamenali udalosť ešte omnoho podivnejšiu: Naraz sa začalo blýskať a hrmieť, takže nepriatelia strachom boli zahnaní na útek a rozprášení; hneď potom prišiel tak hojný dážď, že vojsko tých, čo sa boli pomodlili k Bohu, už-už hynúce od smädu, nečakane bolo zotavené . . ."(6) Pamiatka tejto udalosti je nám zachovaná až dodnes jedným z reliefov na stĺpe Marka Aurélia v Ríme. Z rozprestretých Božích rúk nad vojskom leje sa dážď. O ďalších vojenských výpravách Rimanov na území dnešného Slovenska nám svedčí známy nápis na skale Trenčianskej z r. 179—180 po Kr., nedávno nanovo osvetlený novými objavmi(7), a vykopávky viacerých rímskych vojenských staníc severne od Dunaja, na pr. v Devínskej Novej Vsi, Pajštúne a inde.(8)

Obdobie Veľkomoravskej ríše

Hneď na úsvite slovenských dejín prišli Slováci do priameho styku s Rímom. Po prvý raz sa stalo, keď knieža Rastislav asi r. 861 vyslal posolstvo do Ríma, aby žiadalo zriadenie osobitnej cirkevnej hierarchie na území Veľkej Moravy. Keď

5. Tamže, zväzok XII., pod heslom LEGIO (XII FULMINATA).

6. Eusebii Pamphili, Caesariensis episcopi, Ecclesiasticae Historiae, Liber V, coput 5: MIGNE Graecus Vol. 20, stĺpec 442.

7. M. Lacko, Nový nápis zo Zany a rímsky nápis na skale trenčianskej: MOST zv. V. (1958), str. 87-88.

8. O tom viď napr. Vojtech Ondrouch, Bohaté hroby z doby rímskej na Slovensku, SAV, Bratislava 1957; Limes Romanus Konferenz, SAV, Bratislava 1959, atď.

že Rím hneď nevyhovel jeho žiadosti, Rastislav sa obrátil do Carihradu, odkiaľ mu boli poslaní sv. Cyril a Metod. Keď sa však oni dozvedeli, že veľkomoravské územie patrí k rímskemu patriarchátu, vybrali sa r. 867 do Ríma, aby tu vybavili rôzne cirkevnoprávne otázky. Nie je mojím úmyslom, aby som sa tu rozpisoval o tomto pobyte sv. bratov a ich družiny v Ríme. Spomeniem iba to, že všetky tri veľké záležitosti, pre ktoré sem prišli, boli priaznivo vybavené: potvrdenie slovanskej liturgie, vysviacka učeníkov a ustanovenie osobitnej hierarchie. Sv. Cyril 14. februára r. 869 v Ríme zomrel a tu bol pochovaný v bazilike sv. Klimenta. Metod sa vrátil na Veľkú Moravu, kam priniesol významný list pápeža Hadriána II., adresovaný slovenským kniežatám takto: *Hadrianus episcopus, et servus Dei, Rastislavo, Sventopolco et Koceli*(9). V ňom pápež aj písomne schvaľuje vyššie spomenuté záležitosti. Okrem toho priniesol aj osobitný Sborník cirkevného práva, ktorý sa nám pravdepodobne zachoval až dodnes.(10) Sv. Metod po druhý raz prišiel do Ríma r. 880, aby sa ospravedlnil proti skrivodlivým žalobám. Pri tejto príležitosti boli tu aj vyslanci kráľa Svätopluka. Metod bol úplne ospravedlnený, a keď sa vracal, niesol Svätoplukovi významný list pápeža Jána VIII. *Industriae Tuae,* v ktorom chváli Svätopluka, že svoju krajinu postavil pod záštitu sv. Petra, totiž rímskej apoštolskej Stolice, a Metodovi sú potvrdené všetky predošlé výsady. Po návrate však vznikli nové nezhody, vyvolané asi Wichingom, takže Metod znovu apeloval do Ríma. Z listu pápeža Jána VIII. Metodovi z r. 881 vysvitá, že sa Metod aj po tretí raz chystal na cestu do Ríma. Či sa to vskutku stalo, nevieme.

Listy pápeža Jána VIII. vo veciach Veľkej Moravy máme zachované v odpise z originálneho Registru pápežskej kancelárie, prechovávanom teraz vo vatikánskom archíve pod číslom 1. Keď si uvedomíme, že stredoveký pápežský archív

9. List sa zachoval iba v staroslovenskom preklade v "Žití Metodovom", hl. VIII. vfr. Lavrov, Materialy, Leningrad 1930, str. 73-74. Preklad zo staroslovenčiny do latinčiny viď u Grivca, Vitae Constantini et Methodii, Acra Academiae Velehradensis XVII (1941), p. 113. Je to pravdepodobne Codex Latinus Monacensis 14008 (Mníchov). O tom viď:

10. M. Lacko, Najstarší originálny zápis v staroslovenskej reči: MOST, I. (1954), str. 29-31.

bol viac ráz zničený, a že z doby pred Innocentom III. (1196-1216) vatikánsky archív má iba dva zväzky, a že zo samého Registru Jána VIII. sa zachovali práve tie roky, v ktorých sú listy o veciach Veľkej Moravy, vtedy môžeme usudzovať, akú vzácnosť máme vo vatikánskom archíve pre naše cirkevné dejiny.(11)

Z ďalšieho obdobia Veľkomoravskej ríše ešte dvaja pápeži mali s ňou priamy styk. Štefan V. (885—891), súc nesprávne informovaný, zakázal slovanskú liturgiu a Metodovho nástupcu Gorazda volal na zodpovednosť do Ríma. Jeho zásah mal pre naše dejiny ďalekosiahle následky v zmysle negatívnom, lebo staroslovenská kultúra, začatá u nás, po vyhnaní žiakov sv. bratov, preniesla sa inam. Ján IX. (898—900) naopak, pokračoval v smere svojho menovca Jána VIII. Na žiadosť kráľa Mojmíra II. vyslal zvláštnych legátov na Veľkú Moravu: arcibiskupa Jána a biskupov Benedikta a Daniela, ktorí mali obnoviť samostatnú hierarchiu vo Veľkomoravskej ríši. Vskutku vysvätili jedného arcibiskupa a troch biskupov a mali príležitosť osobne vidieť naše kraje. Avšak ich dielo trvalo krátko, lebo Veľkomoravská ríša podľahla náporu Maďarov r. 906.

Veľkomoravské obdobie našich dejín, hoci veľmi krátke, je jedno z najsvetlejších, a to práve pre priame styky s Rímom, kde sa zachovali až doteraz významné pramene k tým dejinám.(12)

Pápeži a Slovensko

Nakoľko je známe, doteraz iba jeden pápež prehovoril po slovensky, a to bol Pius XII. pri nástupnej audiencii slovenského vyslanca Karola Sidora 7. júla 1939: "Pochválen buď Ježiš Kristus! Nech Boh žehná a opatruje slovenský národ!"(13) Priame styky pápežov so slovenskými vladármi okrem vyššie spomenutých počas Veľkomoravšskej ríše v IX. storočí, obnovil iba tenže Pius XII., keď poslal Dr. Jozefovi Tisovi dva osobné listy: ponajprv ako ministerskému pred-

11. O mimoriadnych okolnostiach, v ktorých sa nám zachovala tu spomínaná časť Registru Jána VIII., viď: A. Lapôtre, L'Europe et le Saint-Siège a l'époque Carolingienne, Vol. I, chap. I: Histoire du Registre de Jean VIII. Paris 1895.

12. O tejto veci som napísal doktorskú disertáciu na tému: I Papi e la Grande Moravia. Doteraz nebola vydaná.

13. Karol Sidor, Šesť rokov pri Vatikáne, Scranton 1947, str. 27.

sedovi 25. júla 1939 a potom ako prezidentovi Slovenskej republiky 5. decembra 1939.(14)

Najbližšie k slovenskému územiu doteraz sa priblížil pápež Pius VI., keď roku 1782 pricestoval do Viedne, aby vyjednával s cisárom Jozefom II.

Vzájomné vyslanectvá medzi Rímom a Slovenskom

Prvých slovenských vyslancov poslal do Ríma Rastislav r. 861. Potom počas obdobia Veľkomoravskej ríše došli do Ríma ešte vyslanci kráľa Svätopluka r. 880 a kráľa Mojmíra II. asi r. 899. Prešlo viac než 1000 rokov, kým bolo možné znovu poslať do Ríma vyslanca pod vlastným slovenským menom, a bol to Karol Sidor v rokoch 1939—1945. Ten istý slovenský vyslanec od 10. júna 1944 až do r. 1949 býval na území samého Vatikánskeho štátu, keď sa pre vojnové pomery musel utiahnuť zo Slovenského vyslanectva na Via Guido Reni v Ríme. Jeho byt vo vatikánskej záhrade bol osobitným slovenským kútikom a mnohí ho tam mali príležitosť navštíviť. O svojej činnosti ako diplomatického zástupcu Slovenskej republiky u Svätej Stolice Karol Sidor napísal knihu *Šesť rokov pri Vatikáne*(15), a je to kniha jedinečná svojho druhu v slovenskej literatúre.

Aj Svätá Stolica poslala svojich vyslancov priamo k slovenským vladárom iba počas Veľkomoravskej ríše — o čom bola reč vyššie — a potom počas Slovenskej republiky, keď sa v Bratislave zdržoval v r. 1940—45 Mons. Jozef Burzio, chargé d'affaires Apoštolskej Nunciatúry.(16) Tam sa naučil aj po slovensky, a aj keď sa neskoršie vrátil už ako arcibiskup z diplomatickej služby v Bolívii do Ríma, pestoval so Slovákmi priateľské osobné styky. Viac ráz sme ho mali možnosť vítať v slovenskom kruhu, a veľmi nás prekvapil, keď ešte r. 1959 v bazilike sv. Klimenta povedal slovenskú kázeň. Zaiste bola to tiež jedinečná udalosť, počuť slovenskú reč z úst rímskeho preláta.

V medziobdobí tých 1000 rokov, a hlavne od XVI. storočia mali pápeži svojich stálych nunciov u "rímskeho cisára"

---

14. Facsimile oboch listov viď tamže, str. 34-35 a 64-65.

15. K. Sidor, Šesť rokov pri Vatikáne, Edícia Slovo, Obrana Press, Scranton 1947, str. 293.

16. Giuseppe de Marchi, Le nunziature apostoliche dal 1800 al 1956, Roma 1957, vi. str. 233, kde je stať: Slovacchia.

a neskoršie u "rakúskeho cisára" vo Viedni. Tí nunciovia, rozumie sa, mali starosť aj o slovenské územie, a v ich korešpondencii, ktorá sa teraz nachádza vo vatikánskom archíve, sú bohaté pramene k cirkevným dejinám Slovenska. Možno s veľkou pravdepodobnosťou predpokladať, že viacerí z nich boli aj osobne na Slovensku, hlavne keď v XVII. a XVIII. storočí uhorské krajinské snemy zasedali v Bratislave, a tam tiež za nejaký čas sídlila aj sama cisárovná Mária Terézia. Zo XVII. storočia pozitívne viem, že počas reformy rádu Paulínov vtedajší nuncius osobne sa zúčastnil na ich kapitulách v Mariánke.(17) Z druhej strany, keď išlo o potvrdenie prvého gréckokatolíckeho biskupa mukačevského Patrhenia Petroviča, Sv. Stolica zverila nunciovi Scipiovi Pannocchieschi, aby osobne šiel až do Užhorodu a vec vyšetril. No arcibiskup Juraj Lippay v jednom liste z r. 1654 píše, že sa nuncius pre neznalosť reči neopovážil vydať na tak ďalekú a nebezpečnú cestu.(18)

Od r. 1920 mali starosť o slovenské územie pápežski nunciovia v Prahe. Prvým bol Klement Micara, ktorý osobne prišiel na Slovensko, a 13. februára 1921 v Nitre vysvätil prvých troch slovenských biskupov: Karola Kmeťku, Mariána Blahu a Jána Vojtaššáka. Vyznamenaný neskoršie hodnosťou kardinála a pápežského vikára pre rímsku diecézu, ešte po 40. rokoch si dobre pamätal na tú udalosť, ktorou sa pre Cirkev na Slovensku začalo nové obdobie.(19)

Slováci kardináli sv. rímskej Cirkvi

Hoci z jednej strany treba priznať, že doteraz sme nemali ani jedného kardinála, ktorý by bol vystupoval pod týmto titulom, z druhej strany však treba zaznamenať, že v minulosti bolo viacej kardinálov arcibiskupov ostrihomských, pochádzajúcich zo Slovenska a z nich niektorí sa aj hlásili k slovenskému rodu. V tomto poslednom zmysle najvýznamnejším je kardinál Alexander Rudnay (1819—1831). Nechávajúc stranou tých kardinálov ostrihomských arcibiskupov, ktorí hoci sídlili v Trnave a potom v Bratislave, boli

17. Dokumenty k tomu v archíve Kongregácie de Propaganda fide, doteraz nevydané.

18. M. Lacko, Unio Užhorodensis, Roma, 1955, p. 224, Nr. 43.

19. Jeho spomienkový prejav viď v Hlasoch z Ríma, X. (Rím 1961), č. 3, str. 9.

z čisto mad'arských rodov, tu spomeniem z XIX. storočia kardinála Jána Scitovského (1849-1866), rodáka z Košickej Belej, ktorého meno skvie sa na pamätnej mramorovej doske v apside baziliky sv. Petra medzi ostatnými kardinálmi, čo sa zúčastnili tu na tomto mieste r. 1854 vyhlásenia dogmy o Nepoškvrnenom Počatí Panny Márie.(20) V XX. storočí bol v Ostrihome kardinálom Ján Černoch (1914—1927), rodák zo Skalice, ktorý ako jednoduchý kňaz sa hrdo hlásil k slovenskému rodu, ba bol aj slovenským poslancom v uhorskom parlamente, no keď došiel k vysokým hodnostiam, zabudol na svoj rod. Aj jeho nástupca kardinál Justinián Serédy (1927—1945) pochádzal zo Slovenska z Deákoviec a pôvodne sa volal Sapuček, no už jeho rodina bola pomad'arčená.

Konečne treba nám spomenúť ešte jedného slovenského kardinála: Juraja Haulíka, rodáka z Trnavy, od r. 1837 biskupa v Zágrebe v Chorvátsku, od r. 1852 prvého chorvátskeho arcibiskupa a od r. 1856 prvého kardinála v Chorvátsku. Zomrel roku 1869.(21)

Slováci v službách Svätej Stolice

V poslednom čase môžeme zaznamenať celý rad slovenských kňazov v službách Svätej Stolice. Toho času, keď píšem tento článok (r. 1961), stav je takýto:

V diplomatickej službe: *Mons. Štefan Fogaš,* tajomník apoštolskej nunciatúry v Hondurase, Stredná Amerika.

V administratívnych úradoch Svätej Stolice: *Mons. Štefan Náhalka,* člen pápežskej komisie pre emigráciu. *Mons. Jozef Tomko,* ekonóm pápežského Kolégia Nepomucenum a oficiál Posv. Kongregácie Sv. Ofícia. *Vdp. Jozef Kútny,* zamestnaný na Posv. Kongregácii Sv. Ofícia. *P. Daniel Faltin OFM Conv.,* zamestnaný na Posv. Kongregácii pre Východnú Cirkev.

Na pápežských vysokých školách v Ríme vyučujú: *P. Felix Listva SJ,* na historickej fakulte Gregoriánskej Univerzity. *P. Viliam Pavlovský SJ* na biblickej fakulte tejže univerzity.

20. Krátke životopisy ostrihomských arcibiskupov viď v Memoria basilicae Strigoniensis, Pestini 1856. Posledným je práve kardinál J. Scitovský. Je tu aj jeho a Rudnayov obraz. Kniha bola zostavená zo zápiskov známeho slovenského rodoľuba kanoníka Juraja Palkoviča.

21. Nakoľko prv bol ostrihomským kanoníkom, jeho krátky životopis viď tamže, str. 186, alebo: Velimir Deležič, Kardinal Haulik nadbiskup zagrebački, Zagreb 1929.

P. Michal Lacko SJ na fakulte východných náuk tejže univerzity. *P. Daniel Faltin OFM Conv.* na právnickej fakulte Lateránskej Univerzity. *Fr. Pavel Grieger FSC* na ústave "Jesus Magister" tejže univerzity.

Do pápežskej komisie Východnej Cirkvi pre prípravu II. Vatikánskeho všeobecného snemu (koncilu) bol menovaný *P. Michal Lacko SJ.*

Do pápežskej komisie pre disciplínu duchovenstva a veriacich, pre prípravu II. Vatikánkeho všeobecného snemu bol menovaný *Don Milan Ďurica SDB.*

Generálnym predstaveným rádu Piaristov je *vdp. Páter Vincent Tomek S.P.*

Na vatikánskom rádiu účinkujú tiež dvaja Slováci.

Asi nikdy predtým neboli tol'kí Slováci nielen naraz, ale ani postupne v službách Svätej Stolice, čo je vel'kou cťou pre celý slovenský národ. Kým za nás v minulosti len iní informovali Svätú Stolicu, teraz to majú možnosť urobiť aj Slováci sami.

Z nedávnej minulosti môžeme pripomenúť, že prvým rektorom pápežského Kolégia Russicum bol Slovák P. Vendelín Javorka SJ, rektorom medzinárodného Kolégia Otcov Minorítov bol P. Alexander Chrappa OFM Conv., vo vatikánskej lekárni boli zamestnaní milosrdní bratia Heraklius Porubský (neskôr významný slovenský kňaz v USA) a Alojz Quotidián. Účasti Slovákoch v službách Sv. Stolice v d'alšej minulosti bude treba venovať osobitné výskumy. Na pr. nedávno vyšla kniha o "mad'arských spovedníkoch" v bazilike sv. Petra, kde už pri letmom prezretí ich súpisu nachádzame mená: Klobušický, Piešťanský a iné.(22)

Slovenský Ústav v Ríme

V úvode som spomenul, že niet skoro ani jedného katolíckeho národa, ktorý by nemal v Ríme aspoň nejaký svoj domec, alebo väčší-menší svoj ústav. My Slováci sme však doteraz svojho domu nemali. Naši klerici, čo počas storočí študovali v Ríme, bývali predtým v Pápežskom Kolégiu Germanicum et Hungaricum, a teraz v Pápežskom Kolégiu Nepomucenum. No v poslednom čase myšlienka založiť v Ríme

22. Ferencz Monay, OFM Conv., A Rómay Magyar gyóntaók. Roma 1956, p. 218.

malý seminár pod menom Ústav sv. Cyrila a Metoda, kde by našlo prístrečie aj Slovenské Katolícke Ústredie, našla veľký ohlas u Slovákov v slobodnom svete. Cirkevná vrchnosť už schválila založenie takého ústavu, a budova by mala byť hotová k cyrilometodejskému jubileu roku 1963.

Rímske archívy a slovenské dejiny

Doteraz som už viac ráz spomenul, že rímske archívy obsahujú ohromné bohatstvá prameňov k slovenským dejinám. Kým iné národy sústavne skúmajú rímske archívy a zbierajú, čo je pre nich vážne, my Slováci sme doteraz nič sústavného nepodnikli v tomto smere. Ešte pred druhou svetovou vojnou bol za istý čas v Ríme Dr. Alexander Húščava, ale nijaké výsledky jeho práce neboli doteraz uverejnené.

Ako som na počiatku spomenul, vo vydaniach maďarských a ukrajinských môžem nájsť mnoho materiálu, ale je to skoro vždy pod ich zorným uhlom. Preto je potrebné, aby sa čím skôr niekto pripravil a venoval výskumu rímskych archívov. Za dnešných okolností, keď pred prípadnou novou vojnou žiadne miesto nie je viac isté, keď vieme, že v poslednej vojne mnoho významných archívov bolo zničených, je najvyšší čas, aby sme aj my Slováci zozbierali drahocenný historický materiál, ktorý sa nachádza v rímskych archívoch. Aj keď to nebude možné za dnešných okolností uverejniť hneď, celý materiál možno zachovať na mikrofilmoch a pripraviť ho na vydanie v budúcnosti. No najdú sa aj dnes viaceré vedecké ústavy v slobodnom svete, ktoré by prijali a uverejnili vážnu vedeckú prácu aj teraz. Prakticky bolo by potrebné, aby sa niektorá naša veľká organizácia v Amerike podujala udržovať v Ríme jedného slovenského historika, ktorý by sa venoval tým výskumom.

Tu chcem iba v krátkosti načrtnúť, v ktorých rímskych archívoch je materiál ku slovenským dejinám.

1. Vatikánsky archív. Je to studnica skoro nevyčerpateľná. Odpisy ohromného počtu pápežských listín a iných dokumentov obsahujú takzvané *Registry*. Každý dokument, ktorý vychádzal z pápežskej kúrie, bol pred odoslaním odpísaný do registračnej knihy. Počnúc od Innocenta III. (od r. 1198) máme zachovaný úplný rad registrov: *Registra Vaticana* 2020 zväzkov, *Registra Avenionensia* (Avignon) 349

zväzkov, *Registra Lateranensia* 2467 zväzkov, *Registra supplicationum* 7365 zväzkov. Zaiste na preskúmanie toľkých rukopisných a často ťažko čitateľných zväzkov by nestačilo ani niekoľko ľudských životov. No treba poznamenať, že za obdobie 1198—1304 máme vydané registrá jednotlivých dokumentov, a pre ďalšie obdobia nachádzajú sa v samom archíve indexy, na pr. *Schedario Garampi.*(23) Okrem toho historické ústavy veľkých národov vzali si do programu postupne uverejňovať Registry jednotlivých pápežov. Doteraz máme uverejnené registry od Innocenta III. do Benedikta XII. (1198—1342) skoro úplne, a potom registry Ľva X. (1513—1531).

Ďalšie série Vatikánskeho archívu, ktoré treba preskúmať, sú:

Segreteria di Stato (s oddelením "Brevia", etc):

Nunziature (archívy jednotlivých nunciatúr prenesené na rozkaz Pia XI. z dotyčných krajín do Vatikánskeho archívu). Pre nás má najväčší význam "Nunziatura di Vienna", ktorá má 549 zväzkov, ešte množstvo iných papierov.

Lettere: obsahuje listy, ktoré boli adresované pápežovi, alebo Sv. Stolici od kardinálov, biskupov, kráľov, kniežat a iných osôb. Pre nás má najväčší význam séria "Lettere di vescovi e prelati".

Archívy jednotlivých Posvätných Kongregácií, ktoré sa nachádzajú vo Vatikáne. Pre nás najvážnejšie sú: Archív Kongregácie Konsistoriálnej, kde sú takzvané kanonické procesy pre menovanie alebo potvrdenie biskupov. — Archív Kongregácie Concilii, kde máme zachované relácie biskupov o stave ich diecéz. Niektoré Kongregácie prechovávajú aj teraz svoj archív osobitne, o čom bude reč nižšie.

2. Archív Posv. Kongregácie de Propaganda fide

Tento archív sa začína od ustanovenia Kongregácie roku 1622. Nakoľko vtedy pod Propagandu patrili nielen pohanské, čisto misijné kraje, ale aj tie, v ktorých sa rozšíril protestantizmus, v tomto zmysle sa Propaganda starala aj o Slovensko, hlavne v XVII. storočí. Z tohto obdobia máme tu bohaté pramene, ktoré treba preskúmať. Pred pár rokmi som uverejnil tu v *MOSTE* dokumenty súvisiace s Memorandom

23. August Fink, Das Vatikanische Archiv, Rom. 1943.

kardinála Petra Pázmánya, o situácii v Uhosku r. 1622.(24) Okrem toho až do roku 1862 patrili pod Kongregáciu de Propaganda fide aj všetky východné Cirkvi, a teda aj naši gréckokatolíci. Všetky dokumenty týkajúce sa ich, nachádzajú sa v tomto archíve. Doteraz niektoré dokumenty až po rok 1715 uverejnil Anton Hodinka(25), a ja sám som uverejnil doplnky k nemu, týkajúce sa prvého obdobia Užhorodskej Únie.(26) Vyššie spomenutí ukrajinskí Otcovia Baziliáni od r. 1539 podujali sa na systematické uverejňovanie dokumentov tohto archívu, zahrňujúc do pojmu "Ukrajina" aj prešovské biskupstvo. Hoci s tým nesúhlasíme, predsa uverejnené dokumenty môžeme veľmi dobre využiť pre výskum dejín našich gréckokatolíkov. Doteraz je už úplne uverejnená séria *Acta* (1622—1862), kým druhé série sú iba načaté, a dokumenty poslané biskupmi do Ríma nie sú ešte vôbec načaté. Doteraz už bolo vydaných 21 zväzkov, ktoré nás môžu zaujímať.

Archívy rôznych rádov

Týka sa to hlavne tých rádov, ktoré sú centralizovane zriadené a majú svoju ústrednú správu v Ríme. Dnes to platí skoro pre všetky rády, ale v minulosti nebolo tomu tak. Napríklad Benediktíni a iní nemali ústrednej správy v Ríme. Pre Slovensko najdôležitejším je archív Spoločnosti Ježišovej (Jezuitov), počínajúc od ich príchodu na Slovensko, práve pred 400 rokmi, r. 1561. Súc organizovaní silne centralizovane, museli do Ríma posielať nielen úradné dokumenty, ale v určitých časových obdobiach posielali aj zprávy o ich účinkovaní, o náboženskej situácii v jednotlivých krajoch atď. A preto ich *litterae quadrimestres,* alebo *litterae annuae* sú bohatou studnicou aj pre dejiny Slovenska. V poslednom čase dvaja maďarskí Jezuiti podujali sa na systematické spracovanie jezuitských rímskych dokumentov, týkajúcich sa územia bývalého Uhorska, a doteraz vydali prvý zväzok, obsahujúci dokumenty k dejinám prvého jezuitského kolégia v Tr-

24. Memorandum kardinála Pázmányho, MOST, III. (1956), str. 83-93.

25. A. Hodinka, A görök szert. püspögség okmánytára, Vol. I, Ungvár 1911.

26. M. Lacko, Unio Užhorodensis, Roma, 1955, Appendix: Documenta inedita.

nave.(27) No aj archívy iných rádov účinkujúcich na Slovensku bude treba preskúmať.

Rímske knižnice a slovenská kultúra

Knižnice sú prejavom kultúrnych vzťahov medzi jednotlivcami a národami. Knihami sa prenášajú kultúrne hodnoty, a v knižniciach sa prechovávajú pre budúce pokolenia. Čo nám v tomto ohľade hovoria rímske knižnice? Môžeme smelo povedať, že v slobodnom svete mimo Slovenska je len málo takých miest, kde by sa nachádzalo toľko slovenských kníh (aj v iných rečiach Slovákmi napísaných) ako v Ríme, a vôbec kníh potrebných k poznaniu Slovenska.

Zaiste osobitný ráz Ríma bude sa prejavovať aj v rozvrstvení slovenských kníh v Ríme. Možno, že Viedeň alebo Mníchov majú viacej slovenskej krásnej literatúry, no Rím má bezpochyby viacej kníh bohosloveckých, duchovných, historických atď. Ako som bol vyššie spomenul, hlavne pre štúdium dejín je nevyhutne potrebné poznať aj knižné vydania iných okolitých národov, majúcich vzťah k Slovensku. To platí v prvom rade o vydaniach maďarských, ale aj o českých, rakúskych, ukrajinských a menej poľských. V rímskych knižniciach nachádzajú sa bohaté oddelenia aj týchto kníh.

Tu chcem podať iba krátky prehľad najvážnejších rímskych knižníc, v ktorých slovenskí kultúrni pracovníci najdú mnoho materiálu:

1. Vatikánska knižnica. Hneď v pracovnej dvorane, kde je aj príručná knižnica, pod menami: Austria, Cecoslovacchia, Ungheria nájdeme najvážnejšie vydania historických inštitútov Akadémií vied a iné Kolekcie prameňov. Zo slovenských kníh tu máme: *Slovenskú vlastivedu* 5 zv., vydania bratislavskej univerzity až do r. 1938, vydania slovenského muzeálneho spolku v T. Sv. Martine, Wagner: *Analecta Scepusii* atď. V dobre spracovanom mennom a vecnom katalógu nájdeme ďalšie slovenské knihy uložené v skladoch. Osobitne treba spomenúť zbierku 120 slovenských kníh, ktorú prezidet Dr. Jozef Tiso daroval roku 1942 sv. Otcovi Piovi XII. z príležitosti jeho 25ročného biskupského jubilea. Už predtým, r. 1940, Spolok sv. Vojtecha z príležitosti svojho 70roč-

27. L. Lukács SJ—L. Polgár SJ, Documenta historiae Societis Jesu in regnis olim corona hungarica unitis. Vol. I (1550-1570), Roma, 1959.

ného jubilea daroval sv. Otcovi svojich 5 najvýznamnejších vydaní: *Písmo Sväté v obrazoch, Katolícke Slovensko, Katolícky spevník, Život Panny Márie v obrazoch* a *Dejiny Spolku sv. Vojtecha.*(28)

2. *Knižnica Pápežského Východného Ústavu.* Táto má asi najviac slovenských a Slovenska sa týkajúcich kníh. Vo výborne zostavených katalógoch nájdeme ich ľahko, lebo je tu zvláštne oddelenie pre slovenské dejiny všeobecne, pre slov. cirkevné dejiny a pre slovenskú krásnu literatúru. Táto posledná má 54 jednotiek, medzi nimi prvé vydanie *Slovenských povestí* v Rožňave r. 1858, a *Almanach* akademického spolku "Tatran" vo Viedni r. 1885 a iné.

V historickom oddelení bude vyše 200 kníh, medzi nimi prvé vydanie Štúrovho spisu *Slavjanstvo i mir buduščago* z r. 1867, celá séria *Carpatica, Slovenská vlastiveda* atď. Pre naše historické štúdiá tu sa nachádza aj nevyhnutná príručka, celá séria *Monumenta Hungariae historica,* vyše 100 zväzkov; veľké trojzväzkové dielo Mateja Bela: *Scriptores rerum Hungaricarum* atď. Z usmernenia Východného Inštitútu vysvitá, že najviac kníh sekcie cirkevných dejín zaoberá sa dejinami gréckokatolíkov podkarpatského kraja; medzi nimi napríklad niektoré Schematizmy mukačevského biskupstva (ktoré siahalo aj na Slovensko) počnúc od r. 1814, prešovského biskupstva počnúc od r. 1848 až do posledného z r. 1948 (fotokópia). Aj v iných sekciách nájdeme slovenské knihy: napr. významné mnohozväzkové teologické zbierky nitrianskeho biskupa Augustína Roškoványho z Roškovian (*De Romano Pontifice, de Immaculata Conceptione, de Matrimoniis mixtis* atď.). V liturgickej sekcii nájdeme napr. Radlinského *Nábožné Výlevy* z roku 1906, alebo v šarišskom nárečí vydanú modlitbovú knihu *Libežne anďelske hlasi* (Košice 1907) atď. V oddelení časopisov nájdeme niekoľko ročníkov "Kultúry", všetky ročníky "Historica slovaca" a teraz v Bratislave vychádzajúci "Historický časopis". Chcem tiež poznamenať, že v tejto knižnici sa nachádza skoro všetko, čo vážneho napísali Slováci v slobodnom svete po druhej svetovej vojne. Nakoniec treba vyzdvihnúť, že skoro nikde nenájdeme tak bohatú zbierku kníh k cyrilometodejským dejinám ako v tejto knižnici.

---

28. O tom viď K. Sidor, Šesť rokov pri Vatikáne, str. 111-113.

3. *Knižnica slovanského seminára štátnej rímskej univerzity.* Nedávno bola prenesená do nových miestností a nanovo usporiadaná. Tu nájdeme aj slovenské oddelenie, hoci nie veľmi bohaté. Z usmernenia toho seminára vyplýva, že najviac kníh tu bude z krásnej literatúry a z lingvistiky. Tu prichádza aj dnešná literatúra z Bratislavy, no treba poznamenať, že táto knižnica už dva razy si zaobstarala pekný počet slovenských kníh vydaných v slobodnom svete, až po Hronského posledný román *Svet na trasovisku.* V kolekcii časopisov nájdeme všetky ročníky časopisu "Bratislava", viaceré ročníky "Slovenských Pohľadov" a iné.

4. *Knižnica Posv. Kongregácie de Propaganda fide.* Hoci táto knižnica má celkom iné usmernenie a ráz, neočakávane v nej nachádzame: Georgius Papánek *De regno regibusque Slavorum, seu Historica gentis Slavae.* Posoni 1780. J. Wurum *Episcopatus Nitriensis, eiusque praesulum memoria.* Posoni 1835, alebo tiež opísanie mariánskych pútnických miest v Uhorsku od biskupa Alexa Jordánskeho z roku 1836.

5. Okrem týchto hlavných verejných knižníc mnoho slovenských kníh sa nachádza aj *v súkromných knižniciach,* napríklad jednotlivých rádov, alebo tiež v Pápežskom Kolégiu Nepomucenum. Tu nájdeme najviac duchovných kníh, ale tiež aj iných. Ako zvláštnosť chcem poznamenať, že v knižnici Nepomucéna sa nachádza tretí zväzok *Tovaryšstva,* aj s dotyčným venovaním vydavateľa Franka Richarda Osvalda, ktoré na zvláštnej audiencii bolo odovzdané sv. Otcovi Ľvovi XIII. známym slovenským americkým kňazom Matúšom Jankolm a vyššie spomenutým Heräkliom Porubským. Ako sa ten zväzok sem dostal, nevedno.

Za dnešných okolností, keď Slovensko je za železnou oponou, bolo by veľmi žiadúce, aby Slovenský Ústav, Cleveland-Rím, pripravil k a t a l ó g slovenských kníh v rímskych knižniciach. Bola by to veľmi potrebná príručka pre všetkých slovenských pracovníkov v slobodnom svete. Vediac, že sa tu tá alebo oná kniha nachádza, ľahko by si mohli zaobstarať kópiu na mikrofilme.

Rím v slovenskej literatúre a umení

Neni toho veľmi mnoho, ale predsa Rím nie je cudzí slovenskej literatúre. Ponajprv už sme spomenuli, aký zástoj

mal Rím v období cyrilometodejskom. To sa javí aj v literatúre staroslovenskej, kde v tzv. *Pannonských Žitiach* je podrobne opísaný pobyt svätých bratov a ich družiny v Ríme. V Ríme pravdepodobne vznikla aj najstaršia súvislá staroslovensky písaná pamiatka, totiž *Kievské listy.*

Ján Kollár nám zanechal aspoň čiastočný opis Ríma vo svojom *Druhom cestopise* do Itálie, po návrate z cesty podniknutej r. 1844. Nedokončený cestopis bol vydaný r. 1863.

No celkom mimoriadne sa dostal Rím do slovenskej literatúry a umenia po druhej svetovej vojne, keď sa do toho mesta od r. 1945 uchýlila celá skupina vynikajúcich slovenských spisovateľov, umelcov a iných osobností. Na prvom mieste tu treba spomenúť Jozefa Cígra Hronského, ktorý tu strávil niekoľko rokov. Tu vznikla jeho novela *Predavač talizmanov Liberus Gaius od Porta Collina*(29) a iné práce doteraz nevydané. Ako umelec nechal sa inšpirovať bohatstvom Ríma a často ho bolo vídať kresliť zábery klasického Ríma. Práve iný umelec Dr. Jozef Cincík nám ho zachytil ako črtá Saturnov chrám na Forum Romanum.(30) Rímom sa inšpiroval básnik Ján Okáľ vo svojich básniach *Rím*(31), *Rímska fontána*(32) a v iných. Zábery zo života slovenských utečencov v Ríme máme zachytené v knihe M. Šprinca *K slobodným pobrežiam.*(33) Dr. František Hrušovský počas svojho pobytu v Ríme napísal rozpravu *Styky slovenských kniežat zo Svätou Stolicou.(34)*

V tomto období dostala slovenská spisba aj prvých sprievodcov po Ríme, ktoré napísal Dr. Ignác Zelenka *Vatikán, sídlo námestníka Kristovho*(35) a *Svätá Stolica.*(36) V knižke Jána Okáľa *Svätý rok 1950*(37) okrem historickej časti máme

---

29. Viď: Nádej víťazná, Sborník slovenských spisovateľov v emigrácii, Scranton 1947, str. 7-50.

30. Uverejnené ako príloha k nekrológu Hronského. MOST VII. (1960), č. 3-4.

31. Vo vyhnastve, Sborník slov. utečencov, Scranton 1947, str. 46-47.

32. Literárny almanach Slováka v Amerike na rok 1954, str. 59.

33. Vydala Obrana Press, Scranton 1949.

34. Nádej víťazná, Scranton 1947, str. 119-182.

35. Vydala Slovenská informačná kancelária, Rím 1950, str. 235.

36. Edícia Rím, zv. 5., Rím 1953, str. 240.

37. Vydala Slovenská informačná kancelária, Rím 1949, str. 115-163.

aj opis štyroch hlavných rímskych bazilík: sv. Petra, sv. Pavla, sv. Jána v Lateráne a sv. Márie Veľkej. Ba vyššie spomenutý Dr. I. Zelenka v rokoch 1949—1953 vydával aj kultúrny mesačník pod menom *Rím.*(38) Táto téma tu je iba načrtnutá. Bude ju raz treba dôkladnejšie spracovať. No medzitým možno, že niektorí zo spisovateľov a umelcov, ktorí v Ríme prežili bolestné počiatky emigrácie, odvďačia sa tomu pohostinnému mestu ešte ďalšími príspevkami do slovenskej literatúry a umenia.

Záver

Týchto niekoľko záznamov jasne ospravedlňuje príslovie, že aj Slováci majú jednu domovinu na Slovensku a druhú v Ríme. Hoci nemožno povedať, že by sme sa vo výlevoch lásky k tomu mestu a k tomu všetkému, čo ono predstavuje, vyrovnali — povedzme — Írčanom, alebo Poliakom, predsa naše vzťahy sú tisícstoročné a predstavujú bohatú skutočnosť. Naša neblahá minulosť nám ani nedovoľovala predstavovať sa v Ríme pod svojím vlastným menom. No oduševnenie, s akým bola prijatá myšlienka osnovať v Ríme Slovenský Ústav sv. Cyrila a Metoda dokazuje, že Slováci tu tiež chcú mať svoj dom a byť tu zastúpení ako iné národy.

Tiež zo strany Ríma niekedy by sa vyžadovalo k nám ako k národu, ktorý počas jedenásť storočí zachoval skoro úplne vernosť ku katolíckej Cirkvi, trochu viac uznania a lásky. Keď si pomyslíme, že sme nielen v Európe, ale širokoďaleko skoro jediným katolíckym národom, ktorý doteraz nemá ani jedného arcibiskupa s vlastným arcibiskupským sídlom, nemôže nás to nebolieť. No veci sa majú tak, že Sv. Stolica bola doteraz o nás iba málo informovaná a návštevy slovenských biskupov *ad limina apostolorum* až do druhej svetovej vojny boli zriedkavosťou, dnes sú vôbec nemožné. Dúfame, že vyššie spomenutí mladí slovenskí kňazi, čo pracujú teraz v službách Sv. Stolice, vynahradia, čo sa v minulosti zameškalo.

Dnes vládcovia nad slovenským národom doma na Slovensku nástoja pod nepravdivými obžalobami vyrvať zo srdc

38. Okrem toho ten istý I. Zelenka vydal preklad knihy: Igino Giordani, Pápež, Cirkev a Rím. Vydala Slovenská kultúrna spoločnosť, Rím, 1952, str. 132.

Slovákov lásku k Rímu, ba vštepujú do nich nenávisť k nemu. Rím predstavuje duchovné a večné hodnoty. Je jasné, že tí, čo zahodili tie hodnoty, stránia sa aj Ríma. No ťažko bude vyrvať ho zo sŕdc Slovákov. A už nijako ho nemožno obísť v slovenských dejinách.

My Slováci v slobodnom svete máme svätú povinnosť tie tisícročné vzťahy, čo nás spájajú s Rímom, aj naďalej udržať, ich pestovať a zveľaďovať.

Karol Strmeň

LIST BÁSNIKOVI

(Pri čítaní zbierky *Z poludnia a polnoci)*

Sú všelijaké poetiky. Jedna
učí, že básnik v desnom zápale
ovládnutý je božstvom ako veštec
starý a slepý, dojímajúci nás.
keď na harfu mu slzy padajú.
Iní v ňom vidia dieťa, neškodné
a blažené, čo s črepinami hrá sa.
Niektorí učia, že je veľký mág
robiaci z noci deň a z dymu kryštál.
Iní, že slúžiť má (a vždy sa nájde
čomu i prečo), ani nehovoriac
o rukybozku mocipánovi.
Náš dobrý abbé Bremond pripodobnil
umenie slova k svätej mystike
a je to názor veľmi láskavý,
len keby Pán Boh svätý život dal.
Báseň je v pravde jednoduchá vec,
denná a nová ako krajec chleba,
no rovnako aj nevyspytateľná.
Predchádza každú špekuláciu
a všetky s útrpnosťou pochováva.
Prežije neraz svoju vlastnú slávu,

potom je ako nápis na hrobe:
Konečne spím. A leží vyčerpaná
a vysušená ako kostra svrčka.

Raz som bol, Miko, napísal, že tvoje
básne sú hymnou prírody, a nechcel
si na to pristať.
No ja dobre viem,
že nemáš v láske Aristotela,
viac sa ti páči Ion ohnivák
a Platóna si čítal za pokánie.
No s akým gestom zastať pred prírodou?
A čo má s pravdou, teda s realitou,
spoločného, že vysvetľujeme,
osvetľujeme divy prírody?
Toľko z nich čerpáš, koľko ty im dáš.
Do akej miery osožná je slovu
(nie iba mysleniu) tá *mimésis,*
kde oheň srdca nahradzuje um?
Veď čo nás vlastne učí básnictvo?
Je súkromnou a prudkou vzburou proti
ošklivosti a zlobe prírody,
je zaklínaním proti zlu a smrti,
hľadaním, ktoré v hľadaní sa našlo,
a sústredeným plačom človeka.
Je ľudský čin a preto umrieť musí,
je krehúčke a teda smrteľné.

Jednako, Miko, toto hovorievaš:
Ach, čo s tým všetkým pod hviezdami? Tak je,
no predsa tvoríš ako ten, kto pláva
a pláva, ale brehy nevidí,
len mrákavy a hviezdy padajúce.
Sláva buď teda tvojej činnej hymne
a smrteľnosti všetkej poézie,
náreku vín, čo svetlo nesú ďalej,
i pohybu, čo umožňuje ďalší.

TREST SMRTI

František Škoda, S.T.D.

Pred rokmi sa veľa debatovalo o mravnosti trestu smrti. Príležitosť k diskusiám dalo odsúdenie na smrť Caryla Chessmanna v Spojených Štátoch Severoamerických (California). Veľký rozruch vo svete vyvolalo nie tak jeho odsúdenie, ako skôr to, že vykonanie rozsudku bolo sedemkrát odročené krátko pred popravou. Noviny sa rozpisovali o tom, že človek odsúdený na smrť najviac pretrpí v tých dňoch a hodinách, ktoré tesne predchádzajú popravu. Dôvodilo sa, že Chessmann už sedemkrát pretrpel trest smrti, tým zadosťučinil spravodlivosti za všetky ním spáchané zločiny a že teda si zaslúžil zmenu trestu smrti na doživotný žalár, ak nie priamo úplnú slobodu.

No pri diskusiách o prípade Chessmannovom sa objavili aj hlasy, ktoré priamo odsudzovali trest smrti vo všeobecnosti ako trest nemravný a nezlúčiteľný s etickými zásadami kresťanskej náuky. Mnohí ho odsudzovali aj z právnického a filozofického hľadiska. Trest smrti totiž môže byť študovaný zo všetkých týchto hľadísk.

My nechceme v tomto pojednaní odpovedať na otázku, či Chessmannova poprava bola v súlade s požiadavkami katolíckej morálky. Naším cieľom je objasniť pre našich čitateľov problém trestu smrti. Chceme vysvetliť, čo učí katolícka náuka o treste smrti vo všeobecnosti.

Katolícka teológia o treste smrti

Katolícki teológovia cez stáročia učili a učia, že trest smrti vykonaný v určitých podmienkach neprieči sa božím zákonom či už prirodzeným alebo zjaveným. Štátna autorita podľa nich má právo odsúdiť na smrť občanov, ktorí sa ťažko previnili proti štátnym zákonom zakladajúcim sa na božích a to vtedy, keď takýto trest je nevyhnutný pre zabezpečenie spoločenského poriadku.

Argumenty, ktorými dokazujú túto náuku, sú svedectvá Písma svätého, cirkevnej tradície a dôvody filozofické.

Z Písma svätého dokazujú, že trest smrti sám v sebe, vo svojej vnútornej podstate, nie je nijako nemravný ako napríklad rúhanie sa Bohu. Rúhanie sa Bohu je podstatne zlo a nikdy nemôže byť ospravedlnené. Rúhanie nikdy nemôžeme vyrieknuť i keby nás to stálo život.

Trest smrti nie je takýmto zlom. Vo svojej vnútornej podstate neprieči sa božím zákonom; ale aby nejaký konkrétny trest smrti mohol byť skutkom dobrým, k tomu je nutné, aby sa dokázalo, že spoločenský poriadok môže byť zaistený len takýmto hrozným trestom.

Z Písma svätého Starého Zákona vieme, že Pán Boh kázal Židom trestať mnohé previnenia smrťou. To znamená, že trest smrti nie je podstatne zlý. Teológovia vidia v týchto trestoch smrti Starého Zákona interpretáciu prirodzených mravných zákonov, ktoré človek môže poznať sám, bez pomoci božieho zjavenia.(1) Spoločné dobro občanov vyžaduje, aby tí, čo sa dopúšťajú vrážd, lúpeží, podvodov a iných ťažkých priestupkov, mohli byť trestaní primeraným trestom, totiž odňatím života. Iných trestov sa mnohí zločinci veľmi neľakajú. Dobro jednotlivca, totiž zločinca, t. j. jeho život musí ustúpiť pred dobrom spoločnosti, totiž životom, poriadkom a pokojom spoločnosti a životom nevinných. Štát má brániť život nevinných a nie život vrahov a lúpežníkov.

Keď teda trest smrti v určitých okolnostiach je mravne dobrý, mohol by si niekto myslieť, že ide tu o výnimku z piateho božieho prikázania "Nezabiješ". No keď si prečítame, čo o tejto veci napísali školastickí teológovia, presvedčíme sa, že tomu nie je tak. Piate prikázanie zakazuje len nespravodlivé odňatie života. Musíme teda rozlišovať medzi spravodlivým a nespravodlivým odňatím života, ako nás to učí Písmo sväté, ktoré zakazuje zabíjať nevinných a káže odňať život zločincom. Trest smrti nebol nikdy v zákaze piateho prikázania zahrnutý, teda nemohol byť z neho vyňatý. Výnimkou môže byť iba to, čo bolo niekde obsažené. Piate prikázanie sa teda na trest smrti nevzťahuje a trest smrti nie je ani výnimkou z tohto zákazu.(2)

---

(1) "ratio quare id (soccisio malefactoris) liceat, non est exceptio legis scriptae, sed IUS IPSUM NATURAE", D. Soto, De iustitia et iure, L. 5., q. 1, a. 2 — Molina, De iustitia et iure, tract. 3., disp. 5. — De Lugo, De iustitia et iure, disp. X., sect. II., n. 56 ss.

(2) "Inducunt etiam quod homo, quamdiu in mundo est, potest in melius transmutari. Non est ergo per occisionem subtrahendus a mundo sed ad poenitentiam reservandus. — Haec autem frivola sunt. Nam in lege quae dicit "Non occides", postmodum subditur: Maleficos non patieris vivere; ex quo datur intelligi occisionem hominum iniustam prohibitam esse" — S. Thomas, Contra Gentiles, c. CXLVII

Prirodzený zákon nezakazuje trest smrti, ako sme to už vyššie uviedli. A keďže prirodzený zákon môžu poznať všetci ľudia a teda aj pohania, to znamená, že na celom svete a vo všetkých dobách ľudstvo mohlo poznať vo svetle prirodzeného rozumu bez pomoci zjavenia, že v určitých okolnostiach trest smrti je mravne dobrý.

Všetci kresťanskí filozofovia a teológovia uznávajú, že jestvuje v dejinách ľudstva všeobecný súhlas o tom, že spoločnosť má právo brániť sa proti zločincom aj trestom smrti.

Len v novoveku sa objavujú tvrdenia, podľa ktorých trest smrti je mravným zlom, ktoré nikdy nemožno ospravedlniť, lebo ide o odňatie ľudského života daného Bohom. Vraj človek nemôže človeku odňať to, čo nedal, a zabiť človeka je vždy zlom.(3)

Na túto námietku je ľahko odpovedať. Keby nikdy nebolo dovolené zabiť človeka, nijaká vojna by nemohla byť ospravedlnená, lebo nemožno viesť obrannú vojnu bez toho, aby sa nezabíjalo. To však odporcovia trestu smrti nepripúšťajú. Tým samým priznávajú, že nie vždycky je mravne zlé zabiť človeka. Keď sa ale štát môže brániť proti inému štátu vojnou, kde sa ľudia zabíjajú, prečo by sa nemohol štát brániť proti zločincom aj trestom smrti?

Dôkazy pre mravnú oprávnenosť trestu smrti nájdeme aj v Novom Zákone, a to v 13. hlave Epištoly sv. Pavla k Rimanom, vo veršoch 3-5: "Náčelníci nie sú na postrach tým, čo dobre činia, ale tým, čo zlé. Chceš sa nebáť vrchnosti? Čiň dobre, a dostaneš od nej pochvalu. Veď je služobníkom Božím, a to tebe na dobré! Ale ak činíš zlé, boj sa, lebo nie nadarmo nosí meč! Je totiž služobníkom Božím a vykonáva trest nad tým, čo zle robí . . . "

Tieto slová sv. Pavla exegéti vysvetľujú v tom zmysle, že vedúci štátov a vôbec štátna vrchnosť má právo trestať zločincov mečom, t. j. smrťou, lebo symbol svojej moci, meč, nie nadarmo nosí. V tomto zmysle vysvetľujú slová sv. Pavla sv. Ambróz, pápež Innocent I., sv. Augustín a po nich všetci katolícki teológovia.(4)

---

(3) "Weder aus der vernünftigen Überlegung, noch aus der Offenbarung geht hervor, dass Gott das Recht über das Leben irgend einem Menschen, auch nicht der Staatsgewalt übertragen hatte."

(4) "il ne portent pas en vain le glaive, symbol du droit de vie et de mort: droit formidable qui ne puet venir que du Maitre de la vie. Leurs vengéances sont les vengéances de Dieu même", v. F. Prat, La Théologie de Sainte Paul, Paris, 1949, vol. II., p. 392.

Svätí otcovia Augustín a Ambróz, taktiež pápež Innocent I. ani najmenej nepochybujú o tom, že trest smrti je v mnohých prípadoch mravne dobrý. Tak sv. Ambróz v liste k Studiovi píše, že neodvažuje sa odopierať sv. prijímanie tým sudcom, čo vyniesli trest smrti, lebo má v úcte autoritu sv. Pavla, ktorý trest smrti považuje za mravne dovolený.(5)

Pápež Innocent I. vo svojej odpovedi na otázky biskupa z Tulúzy (Toulouse) nám odníma aj tie najmenšie zbytky pochybnosti, ktoré by nám boli zostali o zmysle slov sv. Pavla, týkajúcich sa štátnej moci trestať smrťou. Biskup sa ho pýta, ako sa má správať voči tým sudcom, čo po prijatí krstu vyniesli trest smrti. Sv. Innocent I. odpovedá, že jeho predchodcovia o tom nič neurčili, lebo si boli vedomí toho, že štátna vrchnosť má právo vykonať spravodlivosť na zločincoch. Treba zachovávať túto tradíciu, aby poriadok nebol ohrožený a aby sa nešlo proti Božej autorite, o ktorej písal sv. Pavol v liste k Rimanom.(6)

Sv. Augustín potvrdil túto tradíciu v mnohých svojich knihách a listoch. Tak napríklad v jednom liste sa ospravedlňuje, že prosieva sudcov o milosť pre odsúdených na smrť. On to vraj robí preto, aby miernil prísnosť sudcov, ale tým neodsudzuje ich úrad, lebo úrad sudcov zabezpečuje mier a pokoj pre občanov. Sv. Augustín sa odvoláva aj na slová sv. Pavla, ktorý píše, že ľudia sa majú báť nielen večného trestu, ale aj trestov tuzemských, vynášaných štátnou vrchnosťou.(7)

---

(5) "Nam sunt extra Ecclesiam tamen qui eos in communionem non vocant sacramentorum coelestium, qui in aliquos capitalem sententiam ferendam aestimaverunt. Plerique etiam sponte se abstinent: et laudantur quidem nec ipsi eos possumus non praedicare: qui auctoritatem Apostoli eatenus observamus, ut iis communionem non audeamus negare." v. Epist. ad Studium, in PL, t. XV., col. 1084 (S. Ambrosius)

(6) "De his nihil legimus a maioribus definitum. Meminerint enim a Deo potestates has fuisse concessas, et propter vindictam noxiorum, gladium fuisse permissum, et Dei esse ministrum vindicem in huismodi datum (Rom. XIII. 1, 4) Quemadmodum igitur reprehenderent factum, quod auctore Deo viderent esse concessum? De his ergo ita, ut hactenus servatum est, sic habemus, ne aut disciplinam evertere aut contra auctoritatem Domini venire videamur". v. Innocentius I. Papa in Epist. "Consulenti tibi" ad Exsuperium Episcopum Tolosanum, c. 3 (20. Febbr. 405), in PL, t. XX., col. 495-499.

(7) "Ideo compellimur humani generis charitate intervenire pro reis,

Táto náuka je všeobecná aj vo stredoveku. Uisťuje nás o tom kardinál De Lugo: Communis catholicorum sensus est, licere auctoritate publica malefactores occidere — Je všeobecnou katolíckou náukou, že štát má právo popravovať zločincov.(8)

Sv. Tomáš Akvinský tvrdí, že keď niekto je nebezpečný pre spoločnosť pre svoje zločiny, môže byť popravený, aby sa zachovalo spoločné dobro. Nie je prekážkou ani to, že zločinci, kým žijú, môžu sa obrátiť a smrť im odníma túto možnosť, lebo nebezpečenstvo, ktoré skrze nich hrozí spoločnosti, je väčšie a istejšie, než to dobré, čo možno očakávať od ich obrátenia. K tomu treba dodať, že zločinci majú možnosť pred popravou na to, aby sa ľútosťou obrátili k Bohu a obsiahli večné spasenie. Keď sa ani v hodine smrti nekajajú, môže sa predpokladať, že ich srdce nikdy sa neodvráti od zla.(9)

Aj sv. Alfonz podopiera svojou autoritou túto náuku opierajúc sa o slová sv. Pavla.(10)

K týmto svedectvám teológov a sv. Otcov pristupuje vyznanie viery predložené Waldenským heretikom pápežom Innocentom III., ktoré heretici museli prijať, aby mohli byť

---

ne istam vitam sic finiant per supplicium, ut ea finita non possint finire supplicium . . . Prodest ergo et severitas vestra, cuius ministerio quies adiuvatur et nostra, prodest et intercessio nostra cuius ministerio severitas temperatur et vestra. Non vobis displiceat quod rogamini a bonis, quia nec bonis displicet, quod timemini a malis. Nam hominum iniquitatem et Apostolus Paulus non tantum de judicio futuro, verum etiam de praesentibus vestris potestaibus saecularibus terruit, asserens et ipsas ad dispensationem divinae providentiae pertinere. Omnis inquit anima potestatibus saecularibus subdita sit, etc. Haec verba utilitatem vestrae severitatis ostendunt." v. S. Augustinus, in Epist. XLII, v. PL, t. XXXIII, col. 654-661.

(8) "Communis catholicorum sensus est, licere auctoritate publica malefactores occidere, quod probant theologi omnes cum S. Thoma in praesenti quaestione 64, art. 2" v. De Lugo in De iustitia et iure, disp. X., sect. II., n. 56 sq.

(9) "Inducunt etiam, quod homo quamdiu in mundo est, potest in malius transmutari. Non ergo est per occisionem subtrahendus a mundo, sed ad poenitentiam reservandus. Haec autem frivola sunt." v. S. Thomas, Contra Gentiles, c. CXLVII.

(10) "Occidere malefactorem extra casum necessariae defensionis nulli licet, nisi auctoritate publica, et iuris ordine servato, ut patet Exod. XXII et Rom. XIII, 4." v. S. Alphonsus, Theologia moralis, t. I., n. 376.

začlenení do Cirkvi. V tomto vyznaní viery stojí medzi iným aj to, že štátna moc má právo trestať smrťou.(11)

Z vyše uvedených svedectiev je jasné, že trest smrti je vo svojej vnútornej podstate mravne dobrý. Je tiež jasné, že musí sa uskutočniť viacero podmienok, aby nejaký konkrétny trest smrti mohol byť považovaný za dobrý, ako je napríklad spravodlivý súdny proces, mravne istá a ťažká vina proti občanskému poriadku, nevyhnutnosť trestu smrti pre zaistenie spoločného dobra a pod.

Podmienky, ktoré sú potrebné k tomu, aby konkrétny trest smrti mohol byť spravodlivým

Prvá z nich je, že má byť vynesený právoplatnou štátnou autoritou a nie privátnymi osobami. Tak napríklad je mravne zlé takzvané lynčovanie, lebo neuskutočňuje túto podmienku. Aj štát môže trestať smrťou len ťažké zločiny spáchané v mravnej príčetnosti a po dôkladnom a spravodlivom súdnom procese. Zločiny, ktoré si zvlášť zasluhujú trest smrti, sú vraždy každého druhu. Keby sa dokázalo, že aj iné tresty sú schopné zabezpečiť spoločenský poriadok a úctu k zákonom, trest smrti by nebol oprávneným. Štát totiž má právo vysluhovať len také tresty, ktoré sú potrebné a účinné pre zabezpečenie spoločného dobra.

Túto potrebu a účinnosť trestu smrti treba dobre rozumieť. Skoro všetci moralisti i právnici považujú trest smrti za spravodlivý v prípadoch revolučných prevratov alebo zločinov, ktoré sú namierené proti samotnej existencii spravodlivého štátneho zriadenia alebo pre zaistenie vojenskej disciplíny vo vojne.

Okrem týchto krajných prípadov sú aj iné. Tak môže sa stať, že v čase mieru sa určité zločiny ako napríklad vraždy tak rozmôžu, že vážne ohrožujú spoločenský poriadok. Na druhej strane však doživotný žalár nestačí na to, aby počet zločinov účinne obmedzil. Predpokladá sa, že trest smrti má väčšiu moc zastrašiť zločincov než doživotný žalár. V tom prípade štát môže siahnuť po treste smrti. Teológovia pripúšťajú, že trest smrti má za cieľ nielen urobiť zločincov neškodnými, ale má svojou zastrašujúcou silou predísť zločinom a vraždám. Keď sa teda trest smrti ukáže

(11) v. Fidei Professio Waldensibus die 18. dec. 1208 imposita, in MPL t. XXXI., col. 1510-1512

účinnejším na dosiahnutie týchto cieľov, tak je aj mravne prípustný.

Niekto by mohol namietať, že ak by smrť zločinca slúžila ako prostriedok na zastrašenie nie aktuálnych, ale len pravdepodobných budúcich previnilcov, štát by užíval jednotlivca a jeho život ako prostriedok na zachovanie poriadku a pokoja, čo je neprípustné z hľadiska katolíckej náuky o štáte, lebo podľa nej má štát slúžiť jednotlivcovi a nie jednotlivec štátu.

Odpovedáme, že v tomto prípade by ani nešlo o popieranie tejto všeobecnej kresťanskej náuky. Štát by nepoužíval život alebo smrť jednotlivca ako prostriedok na to, aby zachoval život a dobro spoločnosti, ale trestal by Bohom mu danou mocou zločiny v tej miere, v akej je to nutné na zachovanie spoločného dobra.

Každý rozumný človek uzná, že je spravodlivé zlo trestať a dobré odmieňať. Trest má byť okrem toho primeraný zlu; inak nie je spravodlivý. Veľký zločin si zasluhuje veľký trest a menší menší trest. Keby štát trestal rovnako veľké a malé zločiny, nemohlo by sa hovoriť o spravodlivom štátnom trestnom zákonodarstve. Je zjavné aj to, že len primeraný trest je opravdivou obranou štátnych zákonov a v mnohých prípadoch len trest smrti je účinným.

Čo sa týka námietok proti trestu smrti, treba ich rozdeliť do dvoch skupín. Niektoré námietky sú namierené proti vnútornej mravnej podstate trestu smrti a iné zase proti jej nutnosti. Katolíci nemôžu namietať proti vnútornej, podstatnej mravnej oprávnenosti trestu smrti, kým o jeho nutnosti alebo vhodnosti môžu mať a majú odlišné názory.

Katolícki teológovia skoro vždy pojednávajú o podstatnej mravnosti trestu smrti, kým o jeho vhodnosti mlčia. Tomu niet sa čo diviť, keď si uvážime, že vhodnosť (oportunitas) trestu smrti závisí od mnohých konkrétnych podmienok toho ktorého štátu. V jednom štáte môžu byť opodstatnené obavy, že zrušenie trestu smrti by malo za následok rozmnoženie zločincov, kým v iných štátoch takéto obavy nemajú.

Viďme teraz v krátkom prehľade, kde na svete zostal ešte v zákonodarstve trest smrti a kde bol už zrušený.

Trest smrti bol zrušený v Nemeckej Spolkovej Repub-

like (1949), Švédsku (1921), Nórsku (1905), Dánsku (1930), Španielsku (1932), v Portugalsku (1887), Taliansku (1947), vo Švajčiarsku (1848), Rakúsku (1950), v niektorých zo Spojených Štátov Severoamerických a v Brazílii (1891).

Trest smrti je ešte v platnosti v Európe, napríklad v Rusku, Francii, Belgicku, Anglii, v prevážnej časti Spojených Štátov Severoamerických, v Afrike, v Ázii a v Austrálii. Mnohé štáty i keď trest smrti zrušili v občianskom zákonodarstve, ponechávajú ho vo vojenskom trestnom, ako Nórsko, Holandsko, Rakúsko, Švédsko a Taliansko.

To znamená, že ešte mnohé moderné štáty považujú za potrebný trest smrti, zvlášť pre zabezpečenie vojenskej kázne. Ani verejná mienka v mnohých štátoch na svete nebola proti tomuto trestu. Prípad Chessmannov vyvolal veľký rozruch vo verejnej mienke. Noviny predstavovali Chessmanna ako človeka nevinného alebo ako takého, čo si už odpykal za všetky svoje zločiny. Aj katolícke časopisy sa rozpísali o treste smrti, ale nie vždy v súlade s katolíckou náukou. Ich odsudzovanie trestu smrti vo všeobecnosti, zakladalo sa viac na citovom rozpoložení, než na rozumových dôvodoch.

O vhodnosti trestu smrti vo všeobecnosti

Bolo by ťažké dokázať, že trest smrti nikde na svete nie je vhodný alebo nutný. Nemožno takisto tvrdiť, že v moderných štátoch je nutné zásadne zrušiť trest smrti.

Pri usudzovaní vhodnosti treba dôkladne prihliadať na okolnosti, v ktorých sa nachádzajú jednotlivé štáty.

Keby v niektorom štáte väčšina právnikov a teológov považovala za potrebné zavedenie alebo zachovanie trestu smrti, mohli by sme mať morálnu istotu o tom, že v tom štáte trest smrti je vhodný (opportúnny) a teda aj mravne dobrý. K tomu totiž, aby štátna vrchnosť bola oprávnená vynášať trest smrti, nie je nutné, aby existoval úplný súhlas teológov o jeho nutnosti alebo vhodnosti. Úplný súhlas v mnohých morálnych úsudkoch nie je možný. Stačí, aby bola vážna pravdepodobnosť, že takýto trest je nutný a stačí morálny ak aj nie úplný súhlas teológov.

V určení nutnosti alebo vhodnosti trestu smrti v jednotlivých štátoch alebo prípadoch nezhodujú sa medzi sebou ani právnici ani teológovia.

Tak napríklad Prof. Gustav Ermecke píše, že v Nemeckej Spolkovej Republike mnohí poslanci by boli ochotní znovu uviesť do trestného zákonníka trest smrti, lebo v posledných rokoch zločiny sa veľmi rozmohli a vzbudzujú strach v obyvateľstve.(12)

Protestant Ján-Peter Alt vo svojej najnovšej knihe úplne odsudzuje trest smrti a tvrdí, že moderné štáty sa nikdy nemôžu nachádzať v takej situácii, v ktorej by mohol byť nutný a teda oprávnený trest smrti. Pridáva, že je nevyhnutné, aby trest smrti bol úplne odstránený zo západných štátov Európy.(13)

Prof. Jacques Leclercq obmedzuje oprávnenosť trestu smrti na tie štáty, kde niet dobre strážených žalárov.(14)

V roku 1951 v Taliansku časopis "Aggiornamenti Sociali" priniesol článok o trestu smrti, v ktorom prišiel k uzáveru, že v Taliansku nie je možné dať definitívnu odpoveď na to, či trest smrti je vhodný alebo nie, hoci počet vrážd rastie z roka na rok.(15)

Ako vidieť, debatuje sa o vhodnosti alebo nutnosti trestu smrti a niet v tejto veci jednoznačného riešenia.

My by sme chceli na tomto mieste uviesť len niekoľko smerníc, ktoré treba mať na zreteli pri posudzovaní vhodnosti alebo nutnosti trestu smrti v moderných štátoch.

a) Niet pochyby o tom, že trest smrti má zo všetkých trestov najväčšiu zastrašujúcu silu. Vyskytli sa a vyskytujú sa právnici, ktorí toto popierajú, ale skutočnosť je proti nim. Všeobecne sa vie, že aj tí najväčší zločinci považujú za milosť výmenu trestu smrti na doživotný žalár.

b) Mnohí namietajú, že mýlny rozsudok trestu smrti sa nedá napraviť. Odpovedáme, že omyl je neodstrániteľný

---

(12) Gustav Ermecke, Zur ethischen Begründung der Todesstrafe heute, Paderborn, 1959, p. 10

(13) "Die Nichtanwendung der Todesstrafe ist dem heutigen Staate Westeuropas darum geboten." v. Hans-Peter Alt, Das Problem der Todesstrafe, München, 1960, s. 163-166

(14) " . . . il semble qu'en pratique, il faille la (peine de mort) limiter aux cas où les pouvoires publics ne disposent nas de moyens surs d'incarcerer les malfaiteurs." v. J. Leclercq, Lecons de droit naturel, IV., Namur, 1955, p. 88

(15) v. Aggiornamenti sociali, 1951, p. 300 — La pena di morte.

z ľudského konania, ale to nie je dôvodom pre zrušenie trestu smrti. Mnoho nevinných ľudí môže zomrieť aj preto, lebo zločinci sa iných trestov okrem trestu smrti neľakajú. Zodpovednosť za to, v prípade zrušenia trestu smrti tam, kde je potrebný, niesla by čiastočne štátna vrchnosť pre svoju nedostatočnú prísnosť v potlačení zločinov.

c) Kto cíti veľkú sústrasť k odsúdeným na smrť, mal by sa zamyslieť nad žiaľom sirôt, matiek a otcov tých, čo budú zavraždení zločincami pre nedbalosť štátnej moci a pre neúčinnosť trestov na obmedzenie vrážd. Trest smrti má práve za cieľ predísť vraždám, žiaľu a smrti nevinných. Nie je kresťanská sústrasť tá, čo sa prejavuje voči zločincom a neprejavuje sa vtedy, keď ide o zločiny potratov, euthanázie a pod., ktorými sa zabíjajú nevinné životy.

d) Zrušenie trestu smrti len vtedy bude znakom ľudskosti a civilizácie, keď súčasne s jeho zrušením zmiznú aj zločiny a vraždy, ktoré si ho zasluhujú.

d) Treba si tiež uvážiť, že kým je možné poznať počet tých, čo napriek trestu smrti sa dopustili vrážd, nie je možné overiť počet tých, ktorých trest smrti zastrašil a odviedol od spáchania zločinov. Je isté, že i keby po zrušení trestu smrti ubudol počet vrážd, tento počet by mohol byť ešte menší, keby trest smrti bol zostal v platnosti.

Na zakľúčenie nech je nám dovolené vyjaviť prianie, aby ľudia sa nikdy nedopustili takých ťažkých priestupkov, pre ktoré by mali byť trestaní najstrašnejším zo všetkých: trestom smrti.

BIBLIOGRAFIA

BERNHARD SCHÖPF, Das Tötungsrecht bei den frühchristlichen Schriftstellern, Pustet, Regensburg, 1958.

GUSTAV ERMECKE, Zur ethischen Begründung der Todesstrafe heute, Poderborn, 1959.

GREINWALD, Für und wider die Todesstrafe, München, 1931.

KÜHLE K., Staat und Todesstrafe, München, 1934.

SCHMIDT, G. K., Christentum und Todesstrafe, Weimar, 1938.

UDE J., Du sollst nicht töten, Dornbirn, 1948.

LECLERCQ J., Lecons de droit naturel, IV., Namur, 1955.

ROSSI, La pena di morte e la sua critica, Genova, 1932.

F. ŠKODA, Doctrina moralis catholica de poena mortis a C. Beccaria usque ad nostros dies, Pesaro, 1959.

ROZHĽAD

NA OKRAJ NAŠICH CUDZOJAZYČNÝCH PUBLIKÁCIÍ O SLOVENSKU

Ak ešte pred pár rokmi platilo, čo povedal na našu adresu kanadský slavista prof. V. J. Kaye, že aj najlepší náš priateľ nemôže o nás písať priaznivo, ak sa opiera o cudzojazyčné pramene, pomaly to prestáva byť pravdou. Za posledných päť-šesť rokov vyšiel celý rad kníh a publikácií v rozličných svetových rečiach, ktoré vrhajú správne svetlo na základné slovenské otázky. Chýba nám ešte komprehenzívne dielo o slovenskej kultúre, literatúre a otázkach hospodárskych. O problémoch politických, náboženských, o určitých obdobiach našich dejín a ich všeobecnej problematike máme už seriózne práce dokonca v niekoľkých jazykoch: v anglickom, francúzskom, talianskom, nemeckom a španielskom. A to dokonca aj práce, ktoré si všimla ako pozoruhodné aj medzinárodná kritika.

Máme, čo predtým nebolo, aj anglickú periodickú revue "Slovakia", ktorá vchádza už do jedenásteho ročníka; takmer pravidelné anglické štúdie alebo články v štvorročníku "Most", a najnovšie privítať nám treba "Slovak Studies", ktoré podľa našich informácií majú tiež vychádzať periodicky.

Aj keď toto všetko nestačí ešte odčiniť, čo za viac ako polstoročie nepriaznivo napísali o Slovensku priatelia tendencií českých alebo maďarských, je to zaiste pokrok. Niektoré práce slovenských kultúrnych a vedeckých pracovníkov našli ozvenu a zmenili názory na základné slovenské problémy už dnes. Iné nachodia ozvenu postupne, či už ide o práce z oboru politických dejín alebo jazykovedy, literatúry alebo umenia.

Keďže možno mať oprávnenú nádej, že publikačná práca v cudzích rečiach sa bude stupňovať a že slovenskí vedeckí pracovníci postupne budú prenikať aj do cudzích vedeckých a kultúrnych revuí, čo sa aj dosiaľ už niektorým podarilo, nebude azda od veci nadhodiť otázku metódy, akou písať cudzojazyčné práce o základných slovenských otázkach.

Naše pokolenie je nielen odchované v duchu silného nacionalizmu, ale vedome aj nevedome tlejú v našich srdciach resentimenty. Mnohí z nás boli ranení šovinizmami našich susedov, takmer všetci trpíme následky komunisticko-českej okupácie Slovenska osobne, aj ako Slováci, a exilné ovzdušie, v ktorom sú duševne často zvalcovaní aj silní jednotlivci, nepomáha k vyrovnaným postojom k rozličným otázkam. Naša duchovná tvorba by preto ľahko mohla byť všetkým týmto determinovaná, keby sme si neuvedomovali zmysel a cieľ toho, čo v cudzích rečiach produkujeme, a niekedy by sme vôbec neposlúžili slovenskej veci.

Doterajšie skúsenosti by nasvedčovali, že do cudzích kruhov prenikli, alebo aspoň na známosť boli brané práce, ktoré boli:

1. dokumentované poukazom na čím väčší počet cudzích autorov;

2. mali povahu objektívnej serióznej práce tak po stránke formálnej, ako aj obsahovej;

3. nemali zjavnej tendencie protičeskej.

Prečo väčšinou práce takto písané našli ozvenu v cudzích kruhoch, ľahko porozumieme, ak uvážime, že cudzina bola polstoročia spracovávaná proti Slovákom a preto všetko berie s rezervou, čo vyvracia doteraz zakorenené názory alebo postoje, ak to nie je dokumentované. Niet, žiaľbohu, medzi Slovákmi ešte medzinárodne uznávanej autority, ktorej mienka by nebola diskutabilná, ak nie je podopretá poukazom na mienky iných.

Za povahu objektívnej serióznej práce tak po stránke formálnej, ako aj obsahovej hovorí zas fakt, že v cudzorečových publikáciách o Slovensku sa obraciame poväčšine buď na kruhy univerzitné, alebo na záujemcov o medzinárodné otázky v radoch politikov, novinárov alebo čitateľstva. Mnohí z týchto sú náročnými čitateľmi a keďže sa dlho pochybovalo o kultúrnej výspelosti Slovákov, berú "slovakica" do rúk s rezervou, ktorú možno odstrániť len tak, keď formálne aj obsahove práce o Slovensku vyhovejú ich požiadavkom.

Pokiaľ ide o tretí bod, treba, aby sme sa správne rozumeli. Slovenským prácam škodí "zjavná tendencia protičeská", ale nie dokumentované poukázanie na nesprávne tézy, na chyby českej politiky, alebo tendenčné české predstavovanie slovenskej problematiky. Od roku 1915 sa českým politikom, diplomatom, vedeckým pracovníkom a umelcom podarilo získať mnoho ľudí v západnom svete. Títo neradi vidia, ak sa o ich priateľoch nehovorí dobre bez toho, žeby to hneď bolo doložené poukazom na nejaký seriózny neslovenský prameň. A keďže poväčšine aj o slovenské otázky možno nájsť záujemcov v tých istých kruhoch, knihy so zjavnou tendenciou protičeskou bez serióznej dokumentácie nám skôr škodia ako pomáhajú. Kto sa zúčastnil nejakých medzinárodných kongresov vedeckých pracovníkov, alebo kongresov akéhokoľvek druhu, každý prišiel k tomuto záveru.

Otázka dokumentácie v našich cudzojazyčných publikáciách je však dôležitou aj z inej stránky. V skutočnosti v žiadnej serióznej štúdii o nejakom slovenskom probléme alebo námete nemožno jej vyhnúť aj z tej jednoduchej príčiny, že nám prichodí vyvracať buď české tézy, zakorenené už v cudzine, alebo tézy takzvaných "marxistických" vedeckých pracovníkov, ktoré prenikajú do západného sveta najmä zásluhou Moskvy a medzinárodných kongresov. Len jednoduché formulovanie pravdy o slovenských základných otázkach naráža vo svete na pochybnosti nielen preto, že zakorenené názory ťažko umierajú, ale aj preto, že nikto zo Slovákov nie je ešte medzinárodne uznanou autoritou, aby jeho slovo stačilo vyvrátiť či už tendenčné tézy české z minulosti (a čiastočne aj prítomnosti), alebo súčasné tendenčné tézy marxistických propagandistov na poli histórie, politických vied a kultúry.

Väčšina autorov cudzojazyčných prác o Slovensku tieto metodické požiadavky dosiaľ pomerne rešpektovala. Aj mladší kultúrno-vedeckí pracovníci (prof. Ďurica, F. Vnuk, Š. Glejdura, P. Smržík atď.) sa dôsledne týchto hľadísk, ako vysvitá z ich prác, pridržajú. Treba ľutovať, že v "Slovak Studies" všetci autori sa nepridržali takejto metody. Toto pravda neznamená, žeby sme nevítali "Slovak Studies" ako cenný prínos.

J. M. KIRSCHBAUM

KARDINÁL ALEXANDER RUDNAY

Naši literárni historikovia pri hodnotení doby Bernolákovej nezabúdajú spomenúť meno nášho slávneho kardinála a uhorského prímasa Alexandra Rudnaya, pamätného najmä svojím slávnym výrokom: Slovák som, a keby som bol i na stolci Petrovom, zostanem Slovákom.

Na tú dobu, kedy sa začalo rodiť slovenské kultúrne a národné povedomie, to bol čin nesmierného významu. A dôležitejší bol ešte o to, že vyznel z úst najvyššieho predstaviteľa katolíckej Cirkvi v starom Uhorsku.

Keď sa na jednej strane robili príkoria z cirkevných i politických miest Bernolákovi, Fándlymu, Bajzovi a iným, uhorské cirkevné knieža, Slovák Alexander Rudnay, sa týmto výrokom otvorene priznal k svojmu rodu, jeho menu a jeho právam.

Toho roku spomíname 130. výročie smrti tohto veľkého a o národ svoj zaslúžilého muža. Alexander Rudnay zomrel totiž 13. septembra 1831. Od svojej mladosti nebol len sebavedomým synom svojho národa, lež aj horlivým podporovateľom jeho kultúrnych snáh, čo dokázal najmä po tom, keď sa stal arcibiskupom, kardinálom a prímasom Uhorska. Rudnay je známy ako slovenský mecenáš, ktorý hojnou mierou podporoval vydávanie slovenských, najmä cirkevných diel.

V rade iných známych slovenských mecenášov z tej doby ako boli nitriansky biskup Jozef Vurum, jágerský arcibiskup František Fuchs, rožňavský biskup František Lajtsák, zágrebský biskup Alexander Alagovich, ďalej grófi Ján Ilešházy a jeho syn Štefan, ako liptovskí a trenčianski dediční župani, ďalej ostrihomský biskup-kanonik Ján Arady, ostrihomský prepošt-kanonik Šimon Fába, nitriansky prepošt-kanonik Anton Gyattel a najmä ostrihomský kanonik Jur Palkovič — stál Alexander Rudnay na poprednom mieste. Horlivosťou ho vari prevýšil len Jur Palkovič, ktorý sám vydal skoro všetky spisy Bernolákove, Rešetkove Kázne a preklad Svätého Písma a viaceré spevy Hollého, ale vysoká funkcia najvyššieho cirkevného činiteľa v štáte, z ktorej sa Rudnay hlásil ku svojmu rodu, mala pre nasledujúce slovenské pokolenia nesmierny význam.

V tej dobe sa za métu prác na šírení slovenského jazyka považoval už preklad Svätého Písma: Aby vraj iných povzbudil väčšie veci preukazovať vlasti, ako hovorí Ignác Bajza.

Slovenskí vlastenci sa vtedy usilovali dokázať, že aj reč ich národa môže slúžiť literárnemu umeniu. A "svojou slovenskou rečou, svojím rozumom, svojimi písmami a knihami usilovali sa povýšiť náš národ, naše meno, našu rodinu... keď nie hneď k zlatému, aspoň k striebornému veku", ako zas hovoril Juraj Fándly.

František Osvald o mecénoch a spisovateľoch Bernolákovej doby hovorí, že to boli vlastenci najčistejšieho zrna, ktorí "milovali svoju vlasť, ale pritom zostávali tými, čo Rudnay oným svojím prekrásnym vyznaním svojej národnosti hovoril ako za všetkých".

A Osvald k tomu dodáva, že všetci títo mecenáši vrúcne milovali vlasť a národ nie pre svoj prospech, ale vždy pre dobro národa.

Hodno nám pri výročí smrti veľkého Alexandra Rudnaya spomínať nielen naňho a na jeho hrdé osvedčenie a priznanie sa k svojmu národu, ale na všetkých jeho vrstovníkov, mecenášov, lebo sú vzorom činov, ktoré sú v časoch príkoria tými najkrajšími.

MARIAN ŽIAR

INOREČOVÉ LEXIKA HUDBY PRVÝ RAZ O SLOVENSKÝCH HUDOBNÍKOCH

RIEMANNMUSIKLEXIKON. Zväzok I, Osobná časť A-K, Mainz 1959. Zväzok II, Osobná časť L-Z, Mainz 1961.

MUSIK. Malý lexikon. Vydal kolektív autorov pri Encyklopedickom nakladateľstve v Lipsku roku 1959.

LAROUSSE DE LA MUSIQUE. Zväzok I, II. Paríž 1957

ENCYCLOPÉDIE DE LA MISIQUE. Zv. I (A-E), Zv. II (F-K), Zv. III (L-Z). Nakladateľstvo Fasquelle, Paríž 1958-59-61.

Tak zrazu a v takom pomerne veľkom počte ako je umenie hudobné ešte nikdy nijaké slovenské umenie nepreniklo do cudziny. Odraz tohto zjavu vidíme i vo veľkých inorečových slovníkoch hudby, ktorých posledné zväzky práve tohto roku prišli na knižný trh. Keďže ide o veľmi dôležité lexiká, je potrebné, aby sme o nich i na tomto mieste slovo-dve povedali.

I v takom zásadne vedeckom lexikone ako je Riemannov možno veľmi ľahko pozorovať, ako sa náhľady na skladateľov a ich estetiky menia. V rozličných vydaniach tohto najslávnejšieho nemeckého slovníka sú totiž rozličné súdy o tom samom skladateľovi a jeho hudobnom štýle. Tak je to v prípade rakúskeho skladateľa Schönberga, ktorý vo vydaní z roku 1916 dostal hodne negatívneho líčenia samým vydavateľom Hugom Riemannom, tohto roku má však už ocenenie veľké a je tu predstavený s bohatou a dôkladnou dokumentáciou.

Pre nás Slovákov je však oveľa viac zaujímavejšie, čo sa stalo s takým Jánom Levoslavom Bellom, ktorý je prvou najmarkantnejšou postavou slovenského hudobného života v minulom a na začiatku nášho storočia. Ešte v jedenástom vydaní Riemannovho slovníka z roku 1929 čítať možno o tomto slovenskom skladateľovi, že "je najväčším hudobníkom slovenským, hoci je saským Nemcom (!) zo Sedmohradska." Pritom ide o takú čiru osobnosť slovenskú, ktorá už roku 1861 i v matičných rokoch neskoršie bola v Martine osobne prítomná na Zhromaždeniach slovenského národa a na týchto sa už vtedy spievali Bellove skladby s národným obsahom a intonáciou. Taktiež roku 1863 bol skladateľ Bella prítomný s Bystričanmi, vedenými samým biskupom Moysesom, na cyrilometodských oslavách v Martine, kde Bella dával svoje skladby a sbory k premierovému predvedeniu. No však neskoršie, keď z finančných dôvodov musel odísť do nemeckého prostredia v Hermannstadt (Sedmohradsko v Rumunsku dnes, vtedy patrilo do Uhorska), v ktorom pôsobil celých 40 rokov, mal rodák z Lipt. Mikuláša preťaté vzťahy k vlasti, ale to ešte neznamenalo, že prestal byť Slovákom.

No viac než táto epizóda zo slovníka Riemannovho z roku 1929, ktorou sme len chceli naznačiť, ako sa "čerí" voda nad osobami slovenskými aj vo vedeckom slovníku, je radosť naša nad objektívnosťou a snahou redaktorov dvanásteho vydania, ktorými vedení dali do encyklopédie už len vyhranené umelecké osobnosti, čím sa slovník stáva spoľahlivým a napostrádateľným prameňom hudobnohistorického vedenia podľa dnešného stavu.

Kým v jedenástom vydaní slovník tento má okrem osudom veľkým poznačeného Bellu iba Figuša-Bystrého a Schneidra-Trnavského, dvanáste, úplne novozpracované vydanie, ktoré vydal Willibald Gur-

litt v nakladateľstve B. Schotta v Mainzi, predstavuje ďalší rad slovenských skladateľov. Sú to nasledujúci hudobníci: Ján Cikker, Š. Jurovský, D. Kardoš, J. Kresánek, A. Moyzes s otcom Mikulášom, A. Očenáš, L. Rajter a Eugen Suchoň.

Ak tu zbytočne hľadáme Tibora Andrašovana, Tibora Frešu a Bartolomeja Urbanca, tým len vyslovujeme želanie, aby v novom vydaní aj týchto skladateľov redakcia Riemannovho slovníka rešpektovala.

Malý lexikon hudby, ktorý vydal kolektív autorov, žijúcich v Lipsku a v iných mestách Východného Nemecka, je slovník skoro vreckového formátu. Má 368 strán a XVI. fotografických tabuliek. Vec veľmi praktická, akú doteraz ešte nebolo vídať. Po stručných vysvetleniach pojmov: hudba a jej náuka v tónoch, formách i v jej celom dejinnom vývine, máme tu náčrt hudobnodramatických diel v štátoch a národoch a taktiež veľkú kapitolu: Dejiny hudby podľa krajín a národov.

Hoci sa v časti "Československo" hovorí špeciálne o slovenskej opere Eugena Suchoňa a Jána Cikkera, predsa je to upustenie od zásady, ktorá viedla redaktorov tohto hudobného slovníka, totiž podať náčrt opier tohoktorého národa. Malo by tu byť osobitné heslo: slovenská opera, ako je to spravné v odseku dejín hudby podľa krajín, kde je titul: česká a slovenská hudba. Avšak i tu je v texte slovenská hudba a jej predstavitelia nie osobitne predstavená, ale chronologicky spolu s českou hudbou a jej tvorcami. Tak, aby sme uviedli jeden príklad, J. L. Bella nasleduje hneď po Dvořákovi, lebo len dva roky po ňom sa narodil. Ale nemyslím, že takým postupom idea o osobitnosti slovenskej hudby vystúpi, i keď sa o Bellovi jasne píše, že je "klasikom slovenskej hudby" a zatým sa vypočítava všetka väčšia Bellova tvorba, pravda, často s nesprávnym titulom a vôbec s celkovým písaním slovenských mien a názvov i ostatných slovenských skladateľov. Toto napríklad nie je u českých mien. Ako dôkaz nech slúži toto prirovnanie: český skladateľ Václav Dobiáš má svoje meno riadne napísané, s dĺžkami nad "a" a s mäkčeňom nad "s" na konci mena. Naproti tomu skladateľ Ján Cikker v svojom krstnom mene nemá dĺžku, ani jeho opera Jánošík. Má to síce len ortografický ráz a nie je to potrebné tak zveličovať. Ale v tomto písaní a nepísaní mäkčeňom prichádzame zase na páchateľov, ktorými sú jednoznačne českí autori. Im záležalo na tom, aby nejasne a pod takým málo distinguovaným titulom ako je česká a slovenská hudba", nehovoriac už o titule, ako je opera v "Československu", ktorú cudzinci obyčajne ako "českú" rozumejú, hovorili o slovenskej hudbe. Dúfame, že redakcia i túto vec vezme s vďačnosťou na vedomie, tobôž že sama v úvodnom slove žiada všetkých čitateľov o činnú spoluprácu na ďalšom zdokonalení hudobného slovníka a je vďačná za to, že sa chyby a nedostatky oznámia, aby tak nové vydanie bolo čo najdokonalejšie.

Francúzsky hudobný lexikon "Larousse", ktorý vyšiel v dvoch zväzkoch roku 1957, je dielom nielen reprezentatívnym, ale i dosť rozšíreným, pretože meno tohto nakladateľstva je známe už aj z vydávania iných odborných encyklopédií, takže je niečo podobné ako u Nemcov "Herder" alebo "Brockhaus". Dielo ozaj solídne, a to po každej stránke: jak po hudobno-historickej, tak aj po formálnej a typografickej. Keďže slovenské heslá tu vypracovali príslušníci

nečeského národa, pochopiteľne, máme tu slovenských skladateľov uvedených ako Slovákov. Sú tu zastúpení hlavne súčasní skladatelia, ktorých sme vyššie citovali v nemeckom Riemannovom slovníku, ale tiež i mená skladateľov z dávnej histórie Slovenska, i keď viac-menej známych iba na poli cirkevnej piesne evanjelickej, ako napr. bol Tranoscius, Silvánus a Adam Škultéty (1748-1803). Pravda, možno tu nájsť i skladateľa a terajšieho operného dirigenta SND v Bratislave Tibora Frešu (narod. 1918), bývalého žiaka Pizzettiho na Akadémii Santa Cecilia v Ríme roku 1940-41, ktorého diela Stabat mater (1940) a symfonický prolog pre veľký orchester z roku 1942 vznikli práve pod dohľadom ešte dnes žijúceho nestora talianskej hudby v Ríme. Tieto diela však trpia "formalizmom", ako to dnešní zástancovia socialistického realizmu tvrdia.

Tento slovník hudby uvádza i význačné mestá, v ktorých sa odohrával vo význačnej miere život hudobný. Je tu aj Bratislava s prehľadom vývoja po hudobnohistorickej stránke. Tak sa tu možno dočítať okrem iného aj o tom, že v Bratislave začala kariéra Lisztova a v tomto meste sa narodil J. N. Humel (1778), žiak Mozartov, ktorý ako slávny dirigent a skladateľ väčšieho rozsahu účinkoval v kráľovských rezidenciách v Štuttgarte a Weimare, kde aj roku 1837 zomrel.

Veľký význam má však ale prehľad hudby v Česko-Slovensku, ktorý spolu s ostatnými heslami napísal slovenský muzikolog prof. Dr. František Zagiba, žijúci od roku 1947 vo Viedni, kde aj prednáša a vedecky pôsobí. Pod prvým bodom podáva prof. Zagiba nástin dejín hudby v Čechách, pod druhým bodom zase škicuje vývin hudobného života na Slovensku. Začína kresťanstvom v Nitre r. 832, kde misionári po prvý raz uviedli gregorián. V ďalšom odseku cirkevno-hudobného života na Slovensku spomína Tranosciov spevník Cithara Sanctorum, určený pre evanjelikov, a Szölösziho kancionál "Cantus catholici", vydaný v Trnave r. 1655, určený, ako vidieť z titulu, pre katolíkov. Medzi cirkevnými skladateľmi spomína Zagiba ďalej i františkána P. Bajana (1721-77), ktorý v štýle J. S. Bacha komponoval omše a kantáty, ako i hudobníkov A. Gazdu (1741-1814) a E. Paschu (1714-72), ktorí rovnako komponovali náboženské diela Zo skladateľov minulého storočia osobitne vyzdvihuje J. L. Bellu, ktorého hlavná tvorba je zasvätená hudbe cirkevnej. 1. Ako je známe, veľké omše Bellove boli ako premiéry dávané dokonca aj v dvornej svätyni Habsburgovcov vo Viedni. Jeho slávnostná omša Es-dur bola tu 24. novembra 1889 tiež po prvý raz predvedená, a samozrejme, s oboznámovaním cudziny s niektorými omšami M. Schneidra-Trnavskoršie úspešne reprízovaná. 2. V tejto súvislosti pripojiť treba poznámku, určenú i slovenskému duchovenstvu v zahraničí. Poklad, ktorý Bella zanechal na cirkevnom poli, môže prikryť prach zabudlivosti. Bolo by však veľkou vinou zo strany slovenskej ponechávať tento prach ďalej a dovoliť mu ešte viac sa usadzovať. Uviesť jeho diela vo Viedni a inde v Rakúsku, ba aj v Nemecku samom malo by byť pomerne jednoduché, nakoľko tieto diela boli tu premierované. Len treba sa i v tomto smere "pohnúť" a slovenský exil môže i týmto spôsobom dostať v náboženskom obnovení sa, ktoré sa teraz špeciálne pestuje vzhľadom na príchod sv. vierozvestcov Cyrila a Metoda do Nitry, určitú podnetnú podporu. A to samé je nutné podniknúť aj s oboznámovaním cudziny s niektorými omšami M. Schneidra-Trnav-

ského. Latinské "nihil volitur, nisi cognitur" platí aj tu.) V závere spomína veľký hudobný život v tomto storočí, v ktorom vystúpili do svetového horizontu skladatelia Ján Cikker, E. Suchoň, A. Moyzes. Je to práca, za ktorú si prof. Dr. František Zagiba zasluhuje i na tomto mieste vďaku.

Národ, akým sú Francúzi, si môže dovoliť i tak luxusne vybavené dielo, ako je "Encyklopédia hudby". V troch zväzkoch, veľmi vábivo spracovaných, sú svetoví skladatelia i významní dirigenti. Po osobnej časti nasleduje však i prehľad dejín hudby v tých-ktorých krajinách alebo štátoch. Slovenská časť je len letmo spomenutá, najviac piatimi riadkami, i to len v českej časti, o ktorej sa jej autor, Čech Zdeněk Výborný z Prahy, rozpisuje vo veľkých dvoch stranách na troch či štyroch stĺpcoch. Tak vyzerá v skutkoch "láska" Čechov k Slovákom, žijúcim v jednom štáte, ktorý si po skrachovaní republiky typu benešovského dáva do titulu vpisovať "socialistická", lebo "ľudová" už ani nestačila a bola len lietajúcim slovom. Tak vyzerá tá česká "vzájemnosť" v skutočnosti, ktorej dokumentom je aj podanie slovenskej hudobnej tvorby v Hudobnej encyklopédii francúzskej! Tolle et lege! — vezmi a čítaj každý sám, aby si sa presvedčil o tom nafúkanom pomere českého "vědce" k Slovákom a ich hudobnej skutočnosti.

V duchu českej šovinistickej mentality napísané sú skoro všetky heslá o slovenských skladateľoch, ktoré tiež napísal "vědec" Zdeněk Výborný. Ako "českých" skladateľov predstavuje tento "vědec" týchto slovenských skladateľov: Bella, Otto Ferenczy a Š. Jurovský; ako "československých" zase nasledujúcich: J. Cikker a Tibor Frešo. Toto všetko, ako aj vyšie spomínaný prehľad dejín hudby v ČSSR, v ktorom Bellu, Cikkera, Moyzesa a Suchoňa spomína iba ako okrajné postavy českého hudobného života, a to, ako sme vraveli štyrmi riadkami v štyroch stĺpcoch veľkého formátu o hudbe českej, môže i v tom suchom knihomoľovi vyvolať žlč nenávisti a odporu proti takémuto predstavovaniu slovenských osobností. Sme zvedaví, či sa na sjazde slovenských skladateľov prediskutuje táto otázka. Veď v ich úradnom časopise "Slovenská hudba", ako i v českom časopise "Hudební rozhledy" možno sa vždy dočítať, ako sa skladatelia vyslovujú k aktuálnym politickým a iným kultúrnym problémom. Nuž, slovenskí skladatelia a ich predseda v zväze, skladateľ Dezidér Kardoš, majú týmto jeden bod k prerokovaniu tak závažnej veci, ako je "nepodanie" alebo "podanie" (?) slovenských skladateľov a slovenskej hudby vôbec vo francúzskej encyklopédii hudby. (imprimi et loqui potest — vraj komunisti dovoľujú. Využite teda túto možnosť, rozpíšte sa raz o tomto probléme, ale otvorene a s "vrúcnym citom", ako raz istý "národný umelec" napísal v PRAVDE, keď líčil vraj akýsi nátlak "klérofašistického" Slovenského štátu na umelcov a riaditeľov divadiel, aby hrali "fašistické" hry, a ako vraj zakazoval hrať diela ruských klasikov. Nech už raz aj "čítame", v akej "slobode" to žijete a pracujete!)

Heslo o Františkovi Zagibovi nenapísal však Z. Výborný, ale hudobný vedec — Chorvát. Píše o ňom, že je slovenským muzikológom, ktorý sa narodil r. 1912 v Rožňave. Roku 1942 založil hudobnovedný inštitút pri SAVU v Bratislave, kde pôsobil až do roku 1947. Vtedy sa presťahoval do Viedne, kde je profesorom na Akadémii a tu vydáva hudobnovedecké práce o slovenských a iných skla-

dateľoch, ktorí sú svojimi dejinami viazaní buď školou alebo pôsobením na bývalé hlavné mesto habsburskej ríše. Je plodným spisovateľom, vidieť to i z pripojených diel, ktoré uverejnil čiastočne už v Bratislave, ale hlavne po roku 1947 vo Viedni. Z jeho prác spomenúť musíme: Dejiny slovenskej hudby, Bratislave 1942, Dejiny hudby južných Slovanov (nemecky r. 1958 vo Viedni) a pre nás Slovákov vec o Bellovi a viedenskom hudobnom živote, Viedeň 1955. Tiež zaujímavú prácu o začiatku slovenskej liturgie cyrilometodskej, Brässel 1957.

Snahou našou musí byť, aby i tento francúzsky slovník hudby predstavoval slovenskú hudbu i jej reprezentantov. Dúfame, že budúce vydanie bude zbavené týchto nedostatkov, že sa voda "sčerí", ktorú mútia všade českí politici a "vědci".

TINO BERKO

KNIHA OBRAZOM DVOCH SVETOV

Vo Frankfurte nad Mohanom v Západnom Nemecku bola v dňoch 18. až 23. októbra 13. medzinárodná výstava knihy. Zúčastnilo sa na nej 32 štátov takmer zo všetkých svetadielov. Okrem Albánie, Bulharska a Rumunska aj všetky európske komunistické štáty. Na ploche vyše 20,000 m2, vo vyše 1130 stánkoch vystavovalo tu svoje nové knižné vydania 1843 nakladateľov. Frankfurtská knižná výstava je najväčšou na svete.

Vyvrcholením výstavy bola slávnosť udelenia mierovej ceny nemeckých nakladateľov indickému štátnikovi a filozofovi Sarvapallimu Radhakrishnanovi. Mierová cena nemeckých nakladateľov má už svoju tradíciu. Udeľujú ju od roku 1950 mužom, ktorí sa zaslúžili o duchovné zblíženie a porozumenie medzi národmi. Dosiaľ ju obdržali Max Tau, Albert Schweitzer, Romano Guardini, Martin Buber, Carl J. Burckhardt, Hermann Hesse, Thorton Wilder, Karl Jaspers, Theodor Heuss, Victor Gallanzc. Sarvapalli Radhakrishnan je prvý Ind, ktorému sa dostáva táto pocta. A pretože je známy nielen ako náboženský filozof a spisovateľ, ale aj ako politik a zásadný odporca komunizmu, nemeckí nakladatelia svojou cenou vyznamenali tak muža, ktorý si túto poctu právom zaslúži.

Ak po minulé roky frankfurtská knižná výstava niesla sa v duchu zbližovania národov, nad tohtoročnou výstavou visel tieň Berlína a tieň múra, ktorý 13. augusta 1961 dal vystavať Ulbricht uprostred tohto mesta, a ktorý má oddeliť nielen zemepisne, ale i duchovne Berlín od Berlína a Nemecko od Nemecka. Ako hlboko tým zasiahli komunisti do svedomia veľkého kultúrneho národa, to sa ukazuje najmä pri medzinárodných stretnutiach, akým bola aj táto výstava.

Sväz západonemeckých spisovateľov využil túto príležitosť, aby v rezolúcii adresovanej účastníkom výstavy, odsúdil počínanie komunistických spisovateľov vo Východnom Nemecku, ktorí odobrujú počínanie Ulbrichtovho režimu. A zástupca Sväzu nemeckých kníhkupcov vyhlásil, že nakladateľom z Východného Nemecka nezakázali účasť na tejto výstave len preto, že nechcú porušiť dohodu a dopustiť sa tak toho, čo vyčítame komunistom.

Frankfurtská výstava knihy znovu ukázala ako bohatý je slobodný ľudský duch a aké krásne hodnoty vie vložiť do svojich kníh. A na druhej strane aké úzke horizonty a profily ukazuje autor i vydavateľ, ktorý sa musí riadiť predpismi totalitnej komunistickej strany.

Zo slovenských nakladateľstiev vystavovalo tu pod vlastným menom len vydavateľstvo Mladé letá, ktoré vydáva detskú literatúru a vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied a umení vystavovalo niekoľko odborných kníh. Inak, okrem umeleckých publikácií pražskej Artie, všetky knihy z Č-SR už svojou grafickou a umeleckou úpravou stáli ďaleko za tým, čo tu vystavovali západné štáty. Staromódnou úpravou obálky i tlače bili do očú najmä knihy zo Sovietskeho sväzu.

I. K.

KNIHY

Jozef Paučo. NEPORAZITEĽNÍ. Middletown, Pennsylvania. Vydala Prvá Katolícka Slovenská Jednota. Strán 190. Cena $2.00.

Pri zhodnocovaní Paučovej knihy Neporaziteľní musíme vziať do úvahy dva faktory. Jedným z nich je realistické podávanie smutných faktov, ktoré ovplyvňujú život nášho trpiaceho národa pod Tatrami, druhým romantické zafarbenie dejov.

Tá prvá reálna časť tvorí pravú hodnotu knihy. Skutočný život, ktorý panuje dnes na Slovenku, je vystihnutý skoro tak, ako keby ho bol samotný autor osobne poznal a prežíval. Dr. Paučo je majster v podávaní skutočnosti. Vie veľmi dobre vybrať z rozprávaného to pravé jadro veci, lebo vie veľmi dobre posudzovať, kde ide o realitu a kde len o osobné zafarbenie citov.

Z opisovaného jasne vyviera strach, nedôvera i vôľa nepoddať sa neznabožskému režimu. Slovenský národ vo svojej drvivej väčšine je verný Kristovmu učeniu. Protináboženská propaganda nenachádza ozvenu v duši národa a hlavne pokiaľ ide o ľud žijúci na našich dedinách. I napriek všetkým prekážkam, ktoré komunisti vymýšľajú, náš národ sa drží viery svojich predkov a plní ju aj za cenu najvyšších osobných obetí.

Z realistického podania dejov možno veľmi ľahko posúdiť zúfalú situáciu nášho národa doma. Dr. Paučo veľmi dobre vystihol skutočný život za železnou oponou. Niektoré vystupujúce osoby sú viacerým pozorovateľom známe i keď vystupujú pod nepravými menami, čo je len samozrejmé pri uvedomení si terajšej situácie doma.

Dr. Paučo už napísal niekoľko diel o komunizme, avšak tieto sú štúdiami tohto neľudského režimu, ktorý dodnes ovládol polovičku sveta. Kniha Neporaziteľní je skutočnosť, ktorú prežívajú národy, ktoré sa pod komunizmus dostali pomocou brutálnej ozbrojenej sily. Zo skutočného života, ktorý sa v knihe javí, si môže čitateľ odniesť oveľa viac, ako zo študovania filozofickej tézy. Tu osoby vystupujúce sú skutočnými hercami, ktorí nenútenou metódou ukazujú slobodnému svetu, prečo treba vypnúť všetky ľudské sily do boja proti komunizmu. Tu ukazujú prakticky, čo komunizmus je, ako všetkými metódami usiluje dostať sa až na dno ľudských duší a ako sa ich usiluje podmaniť si.

Človeku, ktorý komunizmus nepoznal, ktorý o ňom len čítal, sa zdá, že táto kniha je nereálna, že z nej vyplýva nenávisť k neznabožskému režimu už apriori len preto, lebo pisateľ je protikomunista. Nie je to tak. Autor reálne a vecne podáva ústami vystupujúcich osôb spôsob života pod neľudským režimom.

Druhá stránka knihy je síce trošku romanticky podfarbená, ale ani toto neuberá na hodnote knihy. Naopak, dodáva jej vzletu. Pod romantickým zafarbením mám na mysli niektoré deje, ktoré sa nezdajú dosť skutočné, poznajúc spôsoby komunizmu. V režime, ako je komunizmus, ťažko pochopiť, aby sa diali podobné veci, alebo nie nadlho, lebo vieme veľmi dobre, že napríklad v samom Rusku komunizmus povraždil milióny svojich vlastných ľudí, keď sa mu zdalo, že mu odopierajú poslušnosť. Je však možné, že takéto udalosti sa na Slovensku diali hneď po prebratí moci komunistami. Vtedy, keď ešte nemali všetko obsadené svojimi ľuďmi, kým sa im ešte nepodarilo prešpikovať všetky vrstvy obyvateľstva svojimi vyzvedačmi.

Autor vyslovuje v knihe nezlomnú vôľu vo víťazstvo Pravdy a v konečné oslobodenie nášho slovenského národa spod ťažkého jarma. Jeho viera je podložená vedomím, že náš národ sa pridržiava učenia Kristovho, ktoré dodáva zúfalcovi posily v každom ťažkom položení. A náš národ je skutočne taký. Čím viacej mu prichodí trpieť, tým viac sa primkne k svojmu Stvoriteľovi. Všetky bolesti a utrpenia prijíma s láskou, lebo verí že On, Nekonečná Láska a Spravodlivosť, ho na konci odmení.

Kniha je písaná ľahkým štýlom, každému pochopiteľným a okrem toho je napísaná krásnou slovenčinou, čo je u profesora jazyka a skvelého novinára Dr. Pauču len úplne pochopiteľnou vecou. Tento Paučov román si zaslúži príslušného ocenenia a zaslúži si aj to, aby si ho prečítal každý Slovák.

MICHAL GERDELÁN

RÍM. 51 celostranových fotografií s textom. Vydalo Slovenské vydavateľstvo sv. Cyrila a Metoda — Rím, 1960.

Dnes, vo veku fotografie, obrázková publikácia o Ríme nie je zriedkavosťou. No slovenských publikácií o Ríme nie je jednako toľko, aby sme i túto najnovšiu nehodnotili ako cenný prínos medzi slovenské obrázkové vydania. Je to päťdesiatjeden záberov profánnych i sakrálnych pamätihodností Večného Mesta, počnúc najnovšími športovými pavilónmi pre Olympijské hry. Vari ani netreba osobitne spomínať, že je to veľmi súladný a typický výber a fotografia výborná.

Čo zväčšuje mimoriadne hodnotu tohto vydania, sú texty; či už popisné, historické alebo či tie duchovné. Najmä tie posledné robia i z tejto obrázkovej knihy dielo stručného, ale pritom hlbokého náboženského i ľudského rozjímania. Je to ďalšie dobré dielko slobodnej slovenskej kultúry. Kým budú chodievať Slováci do Ríma, s radosťou budú sa chytať tejto publikácie, lahodiacej očiam i duchu.

—MŠ—

Jozef Kuzmík: BIBLIOGRAFIA PUBLIKÁCIÍ V EURÓPSKYCH REČIACH TÝKAJÚCICH SA SLOVENSKÝCH VECÍ (Doplňky do roku 1955, pokračovanie za roky 1956-1959 a súpis máp), Matica slovenská, Martin, 1960, str. 462.

Keď roku 1957 Matica slovenská vydala Bibliografiu publikácií v európskych rečiach týkajúcich sa slovenských vecí, vyslovili sme poľutovanie, že vedeckí pracovníci na Slovensku ešte aj v tak nepolitických odvetviach, ako je bibliografia, musia uplatňovať ideolo-

gické hľadiská a podriadiť sa politickému diktátu. Bibliografia totiž neobsahovala ani jednu knižnú jednotku, štúdiu alebo publikáciu, ktoré napísali a vydali slovenskí kultúrni a vedeckí pracovníci v exile, hoci ide v mnohých prípadoch o najlepších matičných pracovníkov a v nejednom prípade o práce hodnotné. Nebola Matica slovenská nikdy tak zneužitá pre politické ciele, ani nepracovala pod takým politickým diktátom.

Ak niekto mal nádej, že v doplňkoch k prvému vydaniu bibliografie a v jej pokračovaní táto chyba sa odstráni, nuž boli to nádeje márne. Aj druhé vydanie Bibliografie systematicky obchádza a zamlčuje publikácie slovenských exilných pracovníkov, ba aj celý rad publikácií, ktoré vyšli v európskych rečiach počas Slovenskej republiky od cudzích autorov (talianskych, švajčiarskych, holandských) a knihy, ktoré o Slovensku prinášajú cenný materiál, ale sú zamerané protikomunisticky. V dôsledku tohto aj táto Kuzmíkova práca je neúplná, úmyselne jednostranná a preto aj jej hodnota je ďaleko menšia, ako keby Matica slovenská bola sa riadila vedeckými hľadiskami.

Pozoruhodné pri tom je, že Kuzmík a Matica vylúčili len slovenských exilných pracovníkov a ich publikácie. Lebo kým uvádzajú napríklad knihu českého historika F. Dvorníka, **The Slavs, their early history and civilisation,** (Boston, 1956), niet zmienky o Hrušovského anglických prácach, hoci Dvorník je tak exulant, ako bol Hrušovský. Chýba tam aj cenné vedecké dielo prof. R. A. Kanna, **The Multinational Empire,** vydané roku 1950, v ktorom je obsiahla a pomerne najobjektívnejšia kapitola o Slovensku, niektoré publikácie Jakobsona, Čiževského a iných slavistov. Len jeden slovenský vedecký pracovník v exile je zahrnutý v tejto bibliografii: **Dr. Jozef Cincík** a jeho práca **Ancient Slovak Fibulas and Pseudo-fibulas,** čo sa zaiste stalo omylom.

Táto "vedecká metoda" vyústila v celkom bizarný obraz. Nájdeme v Bibliografii napríklad Jehličkove pamflety alebo Hodžovu knihu, je tam uvedená kde-aká publikácia alebo revue, ktorá vychádzala pred rokom 1945 a ktorá nemala ani nemá nijakého významu, no niet tam napríklad štvrťročník **"Slovakia"**, ktorý vydáva Slovenská Liga v Amerike, hoci ju zaznamenávajú aj medzinárodné publikácie a jej redaktorom je americký Slovák a nie exulant.

V úvode k prvému vydaniu Bibliografie jej "marxistickí" zostavovatelia písali, že "netreba pokladať za nedostatok, že v bibliografii nie je zaregistrovaná emigrantská literatúra, vydaná v poslednom desaťročí v západných kapitalistických krajinách, ktorá podľa nášho (t. j. komunistického) názoru nemôže priniesť nič závažného k osvetleniu slovenského domáceho vývoja." Nuž iste musel pisateľ tohto úvodu pokladať slovenských školených ľudí za veľmi obmedzených, ak myslel, že uveria tejto "vedeckej téze". V obidvoch vydaniach Bibliografie je mnoho braku, ktorý nikdy nemal nijaký význam, ba mnohé vydania (brošúrok, štvrťročníkov, pamfletov) nemožno ani v Amerike nájsť a sotva kto ich kedy čítal. Tie však sú uvedené v Bibliografii, ale niet tam ani jednej serióznej práce, ktorú napísali bývalí tajomníci vedeckých odborov Matice slovenskej, prípadne sám jej správca Hronský a celý rad profesorov bratislavskej univerzity. Práce týchto nemôžu "priniesť nič závažného k osvetleniu slovenského vývoja" podľa terajších správcov Slovenskej matice.

Túto, vo vede neodpustiteľnú neobjektívnosť a jednostrannosť treba nielen odsúdiť, ale aj ľutovať. Slovensko bolo dlho úmyselne držané ako terra incognita, či Maďarmi alebo Čechmi. Bolo by preto v eminentnom slovenskom záujme, aby sa vedeckým pracovníkom dali do rúk úplné bibliografie aspoň mála, čo v cudzine o Slovensku bolo dosiaľ napísané. Emigranstká literatúra a vedecké publikácie by tam patrili v prvom rade, lebo tie poväčšine po prvý raz predstavujú západnému svetu Slovensko, jeho ľud, jeho kultúru a minulosť objektívne. Ukazuje sa tým naliehavejšie, aby sme v exile zostavili bibiografiu prác, ktoré boli dosiaľ vydané nielen Slovákmi, ale aj inými vedeckými pracovníkmi, ktorých slovenskí marxistickí bibliografisti vynechávajú len preto, lebo nesúhlasia s komunistickou okupáciou strednej Európy.

J. KIRSCHBAUM

Dr. Jozef Paučo: LAICKÝ APOŠTOL MARTIN KOPÚNEK, vydala Východná oblasť Združenia slovenských katolíkov, Betlehem, Pa., 1961, str. 67.

Ak historik, ktorý chcel alebo chce písať dejiny amerických Slovákov, mal problém s prameňmi, tento nedostatok sa tuším pomaly napráva. Hrušovský a Čulen dali dohromady a spracovali pomerne mnoho materiálu, ktorý sa týka minulosti. Dr. Jozef Paučo zachytáva významné osobnosti aj minulosti, aj súčasnosti.

Po cennej práci **Matúš Jankola, kňaz a národovec**, ktorú Dr. Paučo vydal roku 1959, tohto roku vyšla zásluhou Východnej oblasti Združenia slovenských katolíkov jeho monografia o Martinovi Kopúnkovi. Celá práca má charakter, vyjadrený v úvode J. A. Kanucka slovami "z úcty a vďačnosti". Dr. Paučo zozbieral materiál a napísal svoju monografiu s láskou a úctou k práci obetavého amerického Slováka, ktorý zanechal hlbokú brázdu na určitých úsekoch americko-slovenského života.

Pre historika bude mať svoju cenu aj to, že v prvej polovici publikácie sú príspevky americko-slovenských činiteľov (Msgr. M. Mlynaroviča, Filipa Hrobáka, Rev. J. Šenglára, Rev. J. Barana, Rev. M. Ditského, Rev. B. Š. Buca a býv. predsedu Východnej oblasti SSK J. Bartoša). Tiež množstvo fotografií, ktoré autor do tejto publikácie zariadil, nielen ilustruje text, ale dodáva mu aj hodnoty.

Táto Paučova práca je písaná zrejme pre širokú americko-slovenskú verejnosť v prvom rade a preto sa aj štýlom, aj povahou líši od iných historických prác autora. Toto jej pravda nijako neuberá na hodnote príspevku k dejinám amerických Slovákov. Množstvo dát, fotografie, srdečný tón a žičlivé uznanie práce a zásluh Martina Kopúnka vrhnú svetlo na pozitívne stránky americko-slovenského života, takže historik bude môcť položiť na vážky ľudí aj udalosti nielen z hľadiska sporov a škriepok, ale aj z hľadiska pozitívnej práce.

Publikácia je vydaná v starostlivej úprave na kriedovom papieri. Dr. Paučo ju zrejme zostavil a pripravil do tlače s láskou a úctou k svojmu priateľovi, ku ktorému mnohí exilní pracovníci mali srdečný pomer, nakoľko šlo o človeka srdca a pozitívnej práce.

—JK—

ZAZNAMENÁVAME

VEDECKÉ PRÁCE SLOVENSKÝCH SALEZIÁNOV V EXILE

na fakultách Pápežskej Saleziánskej Univerzity v Turíne, uskutočnené počas rektorátu vdp. prof. Dr. Andreja GENNARU (v chronologickom poradí).

1. SLANINKA Ján: De Ecclesiae potestate coactiva materiali apud Gratianum. 1948.
2. ĎURICA, Milan Stan.: Posizioni e discussioni recenti tra pensatori cattolici riguardo all' evoluzionismo e all' origine dell' uomo. 1949.
3. Socialità come istinto e la sua psicogenesi nell' età evolutiva. 1949.
4. SLANINKA, Ján: De ministro extraordinario confirmationis in jure vigenti usque ad decretum "Spiritus Sancti munera". 1949.
5. ZACHAR, Štefan: La figlia di Giairo e l' emorroissa. 1949.
6. ĎURICA, Milan Stan.: "Mon moi dans l' être" di N.-J.— Balthasar. 1950.
7. La psicologia nell' U.R.S.S. 1950.
8. L' eticità dell' amore patrio. 1950.
9. SLANINKA, Ján: Animadversiones defensoris vinculi. Votum. Sententia definitiva in secundo gradu. 1950.
10. ĎURICA, Milan Stan.: L' intuitivismo noetico di N. O. Losskij. 1951.
11. OCHABA, Jozef: De doctrina satisfactionis apud Salamanticenses. 1951.
12. SUCHÁN, L'udovít: Il potere coattivo materiale nella Chiesa nella riforma gregoriana secondo Anselmo di Luca. 1951.
13. ĎURICA, Milan Stan.: Saggio di analisi psicologica dell' amore patrio. 1952.
14. HALO, Ján: Rabanus Maurus und seine Teilnahme am ersten Abendmahlmysteriumstreit. 1952.
15. HRDÝ, Jozef: La preparazione del Concilio di Trento e l' opera di Carlo V durante il pontificato di Paolo III secondo la "Storia dei papi" di Pastor e il "Concilium Tridentinum" di Ehses. 1952.
16. PRÍVOZNÍK, Jozef: L' impostazione metafisica del problema della conoscenza in Nicolai Hartmann: giudizio sul metodo e sulle principali soluzioni. 1952.
17. SUCHÁN, L'udovít: De oppositone tertii veluti in appellatione. 1952.

PROF. M. ST. ĎURICA

bol promovaný, 2. marca 1961, na Doktora Politických vied (Dr. Rer. Pol.) Univerzity v Padove, na ktorej už viac rokov účinkuje ako vedecký spolupracovník (jedna z najstarších univerzít, založená r. 1222, kde študovali behom stáročí aj mnohí Slovania: sv. Ján Nepomucký, Mik. Koperník, i náš humorista Sambucus-Beza).

Práce, predložené k promočnej diskusii z jednotlivých disciplín:

1) Administratívne právo: "Se ai fini dell' applicazione dell' art. 45 del T. U. sulle acque pubbliche (Il dic. 1933, N. 1775) relativo all' assorbimento di una utenza minore da parte di altra maggiore successiva, l' accertamento della situazione della prima vada riportato all data della nuova concessione o al momento della reale sottensione."
2) Štátoveda: "Convergenze e diverganze tra Hauriou e la dottrina tomista sul problema dei rapporti tra potere e diritto."

3) Politická ekonomika: "Quali effetti sulla produttività primarie hanno erescitato le trasformazioni intervenute nel presente dopoguerra nella struttura dell' agrocoltura slovacca."'
4) Hlavná disertácia z Dejín traktátov a Medzinárodnej politiky: "La Slovacchia e le sue relazioni con il Terzo Reich (secondo i documenti diplomatici tedeschi editi ed inediti)."

Po vyše hodinovej diskusii, jedenásťčlenná promočná komisia prof. zboru na čele s dekanom fakulty prof. E. Anchierim udelila slovenskému kandidátovi doktorský titul univerzity s najvyšším vyznamenaním, jediným v tejto jarnej promočnej sesii.

SLAVISTICA, orgán Kanadskej spoločnosti slavistov (Canadian Association of Slavists) v č. 39. pod záhlavím "SLAVICA CANADIANA" prináša bibliografiu publikácií a štúdií o Slovensku alebo od slovenských autorov za rok 1959, ktoré vyšli v Kanade alebo boli napísané slovenskými autormi, žijúcimi na kanadskej pôde.

Časopis tiež prináša obšírnu recenziu knihy prof. J. M. Kirschbauma, "SLOVAKIA — NATION AT THE CROSSROADS OF CENTRAL EUROPE", z pera prof. J. A. Mikuša. Recenzia Dr. Mikuša je nielen triezvym a dôkladným rozborom Kirschbaumovej knihy, ale výstižne formuluje aj problém slovensko-český a základné črty slovenskej otázky. Podstatné časti recenzie prevzali aj niektoré kanadské denníky.

PAMIATKE JOZEFA CÍGRA HONSKÉHO — je názov súboru článkov, ktorý vyšiel zásluhou Dr. Jozefa Pauču a Filipa Hrobáka ako tretí zväzok knižnice "Literárneho Almanachu Slováka v Amerike." Vítame myšlienku nezabúdať na významných slovenských činiteľov ako veľmi zdravú a osožnú pre udržiavanie a posilňovanie národného ducha medzi Slovákmi v slobodnom svete.

Publikácia o Hronskom, do ktorej Dr. Paučo zhrnul osem článkov, zhodnocujúcich literárne dielo, osobnosť a význam Hronského v slovenskom národnom živote, zostane cenným príspevkom k literárnej histórii a k dejinám slovenského exilu. Zhrnuté sú tu články, úvahy a literárne essaye od básnika M. Šprinca, literárneho kritika Jána E. Bora, spisovateľa K. Čulena, Dragy Divínskej, prof. J. Kirschbauma, Dr. L. Jankoviča a doslov od Dr. J. Pauču. Bolo by v záujme veci, keby redaktor tejto knižnice myslel aj na vydanie podobných publikácií o iných významných osobnostiach, ktoré zomreli v exile, ako prof. Hrušovský, sochár Motoška, Karol Sidor, Matúš Černák atď. ktoré vyšli roku 1960 v Kanade od autorov neanglosaského pôvodu. nosti "Festschrift". V našich skromných pomeroch by sa to mohlo urobiť vo forme publikácie, ako je táto o Hronskom, ktorá vyšla nákladom Hrobák Publications, Inc., Middletown, Pa.

—JK—

Známy kanadský slávista prof. Watson Kirkconnel hodnotí v "UNIVERSITY OF TORONTO QUARTERLY" knihy a publikácie, ktoré vyšli roku 1960 v Kanade od autorov neanglosaského pôvodu. Medzi hodnotnými publikáciami uvádza aj štúdiu "CONTEMPORARY TENDENCIES IN SLOVAK PHILOLOGY" od prof. J. M. Kirschbauma a cituje z nej tento paragraf:

"As a result of this development, the relation between the two literary languages of today's Czecho-Slovakia is now accepted as a relation between two Slavic but distinct languages. The Czech poetry and prose are translated into the Slovak and vice versa, as the Polish or Russian have always been."

MOST

ROČNÍK (VOL.) VIII 1961

O B S A H

Š T Ú D I E

Ernest Buydosh, O.M.I. **Náboženské pomery v Uhorsku za arcibiskupa Juraja Lippayho** — 4

Prof. Dr. Jozef Dieška. **Dostojevskij a katolicizmus** — 122

J. M. Kirschbaum. **Prof. D. Čiževsky — Ukrainian Expert in Slovak Literature** — 109

Michal Lacko S.J. **Rím a Slovensko** — 147

Msgr. Štefan Náhalka. **Osudy "Memoranda národa slovenského" vo Viedni** — 97

Ján Rekem, S.T.D. **Náčrt kresťanskej filozofie dejín** — 33

František Škoda, S.T.D. **Trest smrti** — 167

Dr. Štefan Vagovič. **Materializmus, dialektika a jestvovanie Boha** — 54

Č L Á N K Y

Tino Berko. **Inorečové lexiká hudby prvý raz o slovenských hudobníkoch** — 180

Tino Berko. **Jubileum majstra slovenskej hudby** — 133

Stanislav Bukva. **K šesťdesiatke vdp. prof. Dr. Silvestra Taligu** – 80

St. B. **Andrej Hlinka v galérii veľkých katolicizmu** — 82

I. K. **Kniha obrazom dvoch svetov** — 184

J. M. Kirschbaum. **Na okraj našich cudzojazyčných publikácií o Slovensku** — 177

J. M. Kirschbaum. **O novú interpretáciu slovenskej kultúrnej minulosti** — 78

Mikuláš Šprinc. **Decus Patriae — Ozdoba vlasti** — 1

Mikuláš Šprinc. **S bibliou v srdci — s rúhaním na perách** — 83

Michal Šramo. **Ozveny slobodnej slovenskej kultúry** — 140

F. Vnuk. **Literatúra zviazaná a rozviazaná** — 70

Marian Žiar. **Kardinál Alexander Rudnay** — 179

P O É Z I A

Henrique Badosa. **Ty, ktorý chlieb a nádej dávaš** — 32

José Bergamín. **Úprimný hlas ďaleký** — 52

Carlos Buosoño. **Nebeská óda** — 52
José Luis Hidalgo. **Tichá modlitba** — 50
Ricardo E. Molinari. **Svetlo sa nevráti** — 50
Rafael Morales. **Kostra dievčaťa** — 51
José Garcia Nieto. **Ďakujem, Pane** — 139
Eugenio de Nora. **Hlasom najčistejším** — 51
Silvia Ocampo. **Nudus in ignota, Palinure, jacebis harena** — 69
Karol Strmeň. **A predsa zúfať nebudem nikdy** — 121
Karol Strmeň. **Rím** — 121
Karol Strmeň. **List básnikovi** — 165

KNIHY

Geschichte des zweites Weltkrieges (Milan St. Ďurica) — 95
Kurt Glaser. **Czecho-Slovakia** (Rev. A. Pier, OSB) — 84
Kapiszewski Henryk. **Świrad nad Dunajcem** (M. Lacko) — 94
Eduard Kováč. **Potulky po Šariši** (K. S.) — 93
Jozef Kuzmík. **Bibliografia puklikácií v európskych rečiach týkajúcich sa slovenských vecí** (J. Kirschbaum) — 186
Miloš K. Mlynarovič. **Rozeta** (M. Gerdelán) — 87
Jozef Paučo. **Laický apoštol** (JK) — 188
Jozef Paučo. **Neporaziteľní** (Michal Gerdelán) — 185
Štefan Porúbčan, SJ. **Úvod do Písma Svätého** (K. Strmeň) — 86
Rím (MŠ) — 186
Daniel Rops. **Svätý Pavol Apoštol** (N. N.) — 92
Mikuláš Šprinc. **Z poludnia a polnoci** (M. K. Mlynarovič) — 89

ZAZNAMENÁVAME

Prof. M. St. Ďurica — 189
Watson Kirkconnel — 190
Pamiatke Jozefa Cígra Hronského — 190
Slavistica — 190
Vedecké práce slovenských saleziánov v exile — 189

UMELECKÉ PRÍLOHY

Dr. Jozef Cincík. Podobizeň opáta Teodora Kojiša, O.S.B.

Z NOVÝCH KNÍH SLOVENSKÉHO ÚSTAVU

Slovak Christmas. Edited by Joseph Duris. A Symposium of Songs, Customs and Plays. Collected and annotated by Joseph Duris. Translations by Rev. Jaroslav Vajda and Sisters of SS. Cyril and Methodius, Danville, Pa. 58 illustrations in color by Joseph G. Cincik. Pp. 96. $3.50.

Jozef Ďuriš. **Pašie na Kvetnú nedeľu.** Text podľa predlohy Biblickej komisie pri SSV a podľa dekrétu Posv. Kongregácie obradov z r. 1955. Moderná notácia. Strán 32. $1.50.

Mikuláš Šprinc. **Z poludnia a polnoci.** Básne. Faksimilované vydanie. Obálka a 12 celostranových perokresieb Dr. Jozefa Cincíka. Strán 124. $2.50.

Gilbert L. Oddo. **Slovakia and its People.** Prvé dejiny slovenského národa v angličtine. Strán 370. Cena $6.00.

J. M. Kirschbaum. **Slovakia — Nation at the Crossroads of Central Europe.** Kultúrna a politická obhajoba práva Slovákov na samostatnosť. Strán 371. Cena $5.00.

Dr. Kurt Glaser. **Czecho-Slovakia — a Critical History.** Mnoho nestranných informácií o Slovensku. Strán 280. Cena $5.50.

DO LÁSKAVEJ POZORNOSTI NAŠICH ČITATEĽOV

Snažne vás prosíme: ráčte si vyrovnať nedoplatky za minulé ročníky Mostu a predplaťte si ho na rok 1961. Bez vášho porozumenia a bez plnenia predplatiteľských povinností nebude môcť jestvovať. Most bol vždy, ale dnes viac než inokedy musí byť záležitosťou našej spoločnej slovenskej kultúrnej cti. Jeho autori pracovali zadarmo v ňom za sedem rokov a sú ochotní takto pracovať a prispievať i naďalej. Ak sa k ich viere pripojí i povedomie slovenskej národnej a kultúrnej hrdosti Slovákov vo svete, Most bude i naďalej plniť svoje nezištné a dnes už celkom ojedinelé kresťansko-slovenské kultúrne poslanie.

Svoje nedoplatky a predplatné pošlite na túto novú adresu administrácie:

Revue MOST, Slovak Institute, 2900 East Boulevard, Cleveland 4, Ohio, USA.

REDAKTOR

(Dokončenie z 2. strany obálky)

Tino Berko. **Inorečové lexiká hudby prvý raz o slovenských hudobníkoch** — 180

I. K. **Kniha obrazom dvoch svetov** — 184

K N I H Y

Jozef Paučo. **Neporaziteľní** (Michal Gerdelán) — **Rím** (–MŠ–) — Jozef Kuzmík. **Bibliografia publikácií v európskych rečiach týkajúcich sa slovenských vecí.** (J. Kirschbaum) — Dr. Jozef Paučo. **Laický apoštol Martin Kopúnek** (–JK–)

Z A Z N A M E N Á V A M E

Vedecké práce slovenských saleziánov v exile – Prof. M. S. Ďurica – Slavistica – Pamiatke Jozefa Cígra Hronského – Watson Kirkconnel

Kultúrna základina A. Bernoláka

Slobodná slovenská kultúra žije dnes iba za hranicami Slovenska. Kým žije a sa zveľaďuje, otročitelia Slovenska nebudú môcť hovoriť národu, že jestvuje iba ich nekultúrna "kultúra".

Slovenská kultúra v zahraničí má svojich tvorcov, musí mať viac čitateľov a viac podporovateľov. Tie tri zložky bytostne súvisia. Preto sa zišli v auguste 1961 obetaví jednotlivci a založili *Kultúrnu základinu A. Bernoláka.* Jej cieľ je čistý a jednoduchý. Ako čistá a prirodzená je láska slobodných Slovákov k slobodnej slovenskej kultúre. Neemigrovali sme za chlebom, ale predovšetkým za slobodou a za možnosťou práce za slobodu Slovenska a jeho česť. V tom je zahrnutá aj práca za slobodnú slovenskú kultúru; a to za jej výraz nielen v slovenskej reči, ale aj vo svetových rečiach. Ak svet nepozná našu kultúru, nepozná ani osud Slovenska. Slovenská kultúra v zahraničí nepotrebuje sebeckých uplakancov; potrebuje ľudí, ktorí vedia zo svojich mozoľov obetovať každoročne za sväté ideály, v ktoré veria.

Členstvo je trojaké: 1. *Zakladajúci členovia* platia $100.00 ročne; 2. *prispievajúci členovia* $50.00 ročne; 3. *podporujúci členovia* $25.00 ročne. Za členov sa môžu prihlásiť jednotlivci, rodiny i organizácie.

Funkcionári základiny: Protektor: Rt. Rev. opát Teodor J. Kojiš, OSB; čestný predseda: Apošt. protonotár Msgr. František J. Duboš; predseda: Filip A. Hrobák; podpredseda Dr. Jozef Kirschbaum; pokladník Rt. Rev. Msgr. Jozef Kushner; tajomníčka Draga Paučová.

Cieľ základiny: Finančne podporovať tie čisto kultúrne ciele, ktoré sponzoruje Slovenský Ústav v Clevelande a Slovenská Liga v Amerike.

Všetky členské príspevky a dary pošlite na adresu: Rt. Rev. Joseph Kushner, V.F., 575 Thompson Ave., Donora, Pa., USA. Šeky a poštovné poukázky ráčte vystaviť na: The Bernolák Cultural Foundation.

Zvučnejšie než náreky sú činy. Členstvo v Bernolákovej kultúrnej základine je a ostane svedectvom lásky k slovenskej kultúre a k osudom nášho národa.

Printed in the U. S. A.